

wielewaal

tweemaandelijks tijdschrift
maart 1998 jaargang 64
afgifftekantoor antwerpen x

natuurbeleving - natuurstudie - natuurbehoud

**De Wielewaal,
natuurvereniging, vzw**

Meer dan 50 plaatselijke afdelingen
verspreid in het Vlaamse en het
Brusselse Gewest
Doelstellingen: natuurbeleving,
natuurstudie, natuurbehoud

Samenwerking

De Wielewaal hecht veel belang aan
samenwerking met andere
natuurverenigingen en aan overleg
met overheidsinstellingen.

Natuurbehoud

De vereniging beheert 2000 ha
natuur en koopt jaarlijks zowat 100
ha reservaatgronden.

Steun

U kan ons steunen, niet enkel door
uw lidmaatschap, maar ook door
giften, die fiscaal aftrekbaar zijn
vanaf 1000 F.

Nalatenschappen en legaten

U kan onze inspanning voor het
natuurbehoud daadwerkelijk
steunen door een nalatenschap of
legaat. Door dergelijke
begunstigingen kan De Wielewaal
reeds herhaaldelijk waardevolle
natuurgebieden verwerven.
Indien U dergelijke steun zou
overwegen kan U een notaris
raadplegen of inlichtingen vragen op
ons secretariaat.

Als lid ontvangt U

- zes maal per jaar Wielewaal,
boordevol natuurinformatie
- op aanvraag: vier maal per jaar
Oriolus, het tijdschrift voor de
gevordeerde vogelkijker

Administratie:

De Wielewaal vzw
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Open van dinsdag tot en met
zaterdag tijdens de kantooruren
tel. 014/41 22 52 - fax 014/43 96 51
gemeentekrediet 096-2218078-97

Redactie-adres: Gie Luyts,
Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout

Lidmaatschap:

België 600 F
andere landen: 1.000 F

inhoud

45

Vertraaaagen

47

Dichtbij & anders

50

Zijn onze bossen nog groot genoeg voor Rode
eekhoorns?

56

Voor u gesprokkeld

58

Melkzwammen

61

Drinkpoelen: van levensbelang voor amfibieën

66

Activiteitenkalender

74

Verenigingsberichten

79

Goed om te weten

80

Boekbesprekingen

Omslag: Niets kan de ontlukende natuur nog stoppen. Dat zie je
overal om je heen. Rijd je over de E17, vertraag even, of beter nog,
neem uitrit 13, stap uit en verwonder je over een vroege lentebode.

Realisatie: Van Gompel/Odyse b.v.b.a. - Turnhout
Tel. 014/41 66 39 - Fax 014/43 62 05

Voor de Gaspeldoorn is de winter voorbij

Vertraaagen

Half maart! Wij rijden uiterst rechts op de E17 tussen Lokeren en Sint-Niklaas. Links raast een bijna ononderbroken stroom van blik en rubber voorbij, gehuld in stinkende walmen, naar de 'koekenstad' Antwerpen. Het landschap bestaat uit weiden, akkers, rijen knotwilgen en populieraanplantingen. Weinig boeiend, maar dat zal zo dadelijk veranderen. Wij vertraaagen ... en nemen uitrit 13.

KEMPENLAND

Zoëven hadden wij van op de autoweg een uitzicht op het lager gelegen landschap. Maar nu snijdt de snelweg door een zandrug en ligt zowat 10 meter onder ons.

De weiden, akkers, knotwilgen en populieren zijn vervangen door Grove dennen, berken en wat Struikheide. Zwarte mees en Kuifmees laten zich horen. Het lijken hier wel even de Kempen.

De taluds langs de E17 zijn hoog, maar niet al te steil. Maar wat zijn die struiken met hun opvallende gele bloei toch? Alleen daarheen!

STEKEL ROER MIJ NIET

Er staan heel wat bremstruiken, maar natuurlijk hebben die nu nog geen bloemen. Dat is pas in mei. De Struikheide ziet er nog echt winters uit. Daartussen groeien, alleenstaand of in groepjes, lage struiken van enkele dm tot zowat 2 meter hoog. Zij zijn overdekt met opvallende gele bloemen. Uitkijken is de boodschap, want de donkergroene geribde bloemtakken zijn lichtjes behaard,

maar rijkelijk voorzien van genadeloos scherpe dorens. De bladeren, de steunbladen en de uiteinden van de twijgen zijn omgevormd tot priemachtige dorens. In vergelijking met deze meedogenloze ondoordringbare struiken zijn hagen met Sleedoorn, meidoorns of zelfs Duindoorn, een eerder symbolische hindernis. Alleen enkele kiemplanten blijken drietallige blaadjes te hebben.

Alleen afgaande op het gevoel: Gaspeldoorn (*Ulex europaeus*).

VROEGRIJP FAMILIELID

De Gaspeldoorn behoort, evenals de Brem, tot de zeer uitgebreide familie van de Vlinderbloemen. Deze benaming heeft betrekking op de vorm van de bloem, die helemaal ontloken, wel enigszins aan een vlinder doet denken. De bloemen staan in de oksels van de dorens op de twijgen. De grote strogele, tweekleppige kelk is dicht behaard. De kroon van de bloem is botergeel en de bloemen verspreiden een aangename geur.

De struiken worden ruim 2 meter hoog

Vlinderbloemen en genadeloze doorns

Voor de bestuiving is de plant aangewezen op zwaardere insecten, die met hun lichaamsgewicht de kiel van de bloem uit elkaar kunnen drukken. Hierbij komen de helmdraden en stamper vrij. De stempel veegt over de rug van het insect en wordt op die manier bestoven. Onmiddellijk daarna wordt het stuifmeel over het diertje uitgeslagen, ten gerieve van volgende bloemen. Deze manier van bestuiving wordt in de literatuur het 'springveermechanisme' genoemd.

De peulen zijn dik en kort (1,5 - 2 cm lang), zwart en dicht behaard. Ze springen met twee kleppen open en hebben weinig zaden. Reeds in de voorzomer zijn de zaden gevormd.

Bij de Brem gaan de zaden pas na twee jaar kiemen, maar de Gaspeldoorn is een vroegrijpe plant, want de zaden kunnen vlug ontwikkelen.

De Gaspeldoorn groeit op kalkarme, liefst droge tot matig vochtige zandgronden.

De struik kent geen winterrust en kan bij zachte winters reeds in december - januari bloeien. Anderzijds is hij zeer vorstgevoelig, verdraagt geen langdurige droogte en groeit niet in drassige bodems. De takken sterven dan af, maar de Gaspeldoorn heeft een stevige penwortel, die het mogelijk maakt dat de plant terug uitloopt.

SYMBIOSE

Groene planten hebben voor hun opbouw stikstof nodig, die zij onder vorm van nitraten opnemen. Leden van de vlinderbloemenfamilie (en nog enkele andere planten) zijn echter in staat de vrije stikstof uit de lucht te binden. Hiervoor beschikken zij over bacteriën, die in

knolletjes in hun wortels leven. De bacteriën zetten de vrije stikstof om in nitraten, die ze doorgeven aan de plant. In ruil ontvangen zij koolhydraten en zo meer. Het gaat hier dus om een vorm van samenleving of symbiose tussen de Gaspeldoorn en de bacteriën in de wortelknolletjes.

VERSTERKTE SCHUILPLAATS

De Gaspeldoorn is niet alleen een uitstekende voedselbron voor vroeg in het voorjaar bloeiende insecten, hij vormt bovendien een uitgelezen schuil- en woonplaats voor allerhande zoogdieren, voor amfibieën en voor reptielen. Bovendien geeft hij uitstekende broedmogelijkheden voor kleine zangvogels.

De Gaspeldoorn biedt uitstekende gelegenheid voor natuurbeleving en natuurstudie. De bijzonder mooie groeiplaats van deze voor Vlaanderen zeldzame plant moet dan ook behouden blijven. Er is vergrassing, teveel opslag van loofhout en het maaien op de taluds belet verdere uitbreiding. Maar onthoud het volgende: het is voorjaar, je rijdt over de E17, je ziet uitrit 13, ... vertraagen!

TEKST EN FOTO'S:
R. WILLOCKX

Literatuur:

drs. E.J. Weeda, R. Westra, Ch. Westra, T. Westra - *Nederlandse oecologische flora; deel 2*

Daar kom je nooit door

Dichtbij & anders

Een zonnige dag begin april. Gewoon een uurtje stil zitten, kijken, luisteren en de natuur beleven in een bronbos tussen Namen en Dinant. Er zijn nog geen bladeren aan de bomen. Af en toe is er de zachte, weemoedige roep van een Goudvink. Wat verder in oude eiken zijn er de drukke geluiden van een Boomklever. Binnen handbereik zoekt een zacht klaterend beekje, met kristalhelder water, een uitweg naar de lager gelegen smalle rivier.

De loop van het beekje wordt gehinderd door rotsblokken, overgroeid met felgroene mossen. Het water wordt opgestuwd en waar het overstroomt ontstaan watervalletjes.

Even kijken in het glashelder, koele water. De bodem bestaat uit steentjes en zand. Waar het water zwak stroomt bewegen enkele donkerbruine diertjes. Ze zijn zowat 1,5 cm groot, hebben uitwendige kieuwen en aan de basis van de vier pootjes hebben ze een lichte vlek. Warempel, larven van de Vuursalamander! Er zijn nogal wat bronnetjes en daardoor is het hier in het bos zeer vochtig tot drassig. Overal staan de zachtgele, groenige bloemetjes van het Verspreidbladig goudveil. Daartussen, maar zelfs tot in het water, groeit het Paarbladig goudveil. In het bos en op de rotsen, waarvan ook al water druipt, groeien prachtige Tongvarens. Naar de oevers van de rivier toe is de bodem bedekt met Gele en Bosanemonen. Daartussen het rozerood van Voorjaars-helmbloem. Er staan tientallen sleutelbloemen en hier en daar komen de Dotterbloemen reeds in bloei.

Stil zitten, genieten, maar aandachtig blijven. In de verte blaft een Reebok.

Links: Een bronnetje met Verspreidbladig goudveil
Links onder: Gele anemoon en Voorjaars-helmbloem
Onder: Een wit "knipoogje"
Rechts: Bleke schubwortel en Speenkruid

En dan plots, nauwelijks een meter verder, verheft vanuit het goudveil, een Ringslang haar kop! Een prachtig dier met opvallend gele nekvlekken en licht-grijs lichaam. Secondenlang blijven we oog in oog. Dan wordt dit contact verbroken door een snel en stil 'kruipen wat je kan'!

Eind mei wuiven in de rivier onder water de meterslange bladeren van de Vlootende waterranonkel. Boven water schitteren de opvallend witte bloemen. Maar nu is er niets te zien. Niets te zien? Langs de oever trippelt een Grote gele kwikstaart en even later vliegt luid roepend een IJsvogel voorbij. Midden woelig water ligt een rotsblok. Plots staat hij er, druk buigend en wippend met de staart: le Merle d'eau, de Waterspreeuw! Even de opvallend witte borst laten zien, dan het water induiken, weg-drijven met gespreide vleugels, onder-duiken en terug poseren op het rotsblok. Vanop een laaghangende tak de heldere zang, afgewisseld met korte geluidjes laten horen, een laatste buiging, een wit 'knipoogje', en laag over het water wegvliegen.

Nog even nagenieten en dan houden we het hier voor bekeken! Maar daar staat zowaar Bosgeelster. En wat verder, aan de voet van een Es, groeit Bleke schubwortel. Deze plant heeft geen bladgroen, maar leeft parasitair. Hij woekert op de wortels van vroegbloeiende bomen en zuigt een deel van de

sapstroom op. Hierdoor kan ook hij zijn groei en bloei vroeg in het voorjaar afwerken.

Het is hier ongetwijfeld mooier dan het ooit in het aards paradijs was. Alleen ... Eva ontbrak. Misschien later in het jaar, als het warmer zal zijn. Maar dan staan de brandnetels weer zo hoog!

genadig leeg gestolen en orchideeën uitgestoken. Spijtig genoeg gaan ook de Vlamingen hierbij niet vrijuit.

Voor meer informatie: zie Wielewaal Maart 1993

TEKST EN FOTO'S:
R. WILLOCKX

EPILOOG

Tussen Namen en Dinant zijn er heel wat mogelijkheden om van de natuur te genieten. Maar ook om de onvoorstelbare vernielingen van de rotswanden langs de Bocq en de Molinee te betrouwen. Afvalwater van dorpen en campings wordt zonder meer in de riviertjes geloosd. Velden narcissen worden on-

Zijn onze bossen nog groot genoeg voor Rode eekhoorns?

De onderzoeksgroep Dierenecologie van het departement Biologie van de U.I.A. houdt zich bezig met onderzoek naar de effecten van habitatversnippering op vogels, zoogdieren en insecten. In dit kader startte in 1994 een doctoraatsonderzoek naar de effecten van bosversnippering op populaties van de Euraziatische Rode eekhoorn (*Sciurus vulgaris* L. 1758).

Kleurpolymorfisme (foto: Frank Adriaensen)

WAAROM EEKHOORNS?

Je zou kunnen denken dat deze diertjes met hun mooie, rode pluimstaart bestudeerd worden omdat ze "aaibaar" zijn. Nadat zo'n lief eekhoorntje eens flink in je vinger gebeten heeft, zal je ontdekken dat dit niet de voor naamste reden is. Eekhoorns zijn typische bewoners van uitgestrekte wouden van Noord- en Centraal-Europa. In grote delen van West-Europa echter is hun habitat (loof-, naald- en gemengde bossen en parkgebieden) sterk versnipperd. Dit maakt dat de eekhoorn uitermate geschikt is voor onderzoek naar de effecten van habitatfragmentatie. Hij is, als typische bosbewoner, waarschijnlijk niet geneigd om zich te verplaatsen over onbebost terrein (Wauters et al. 1994a) en zal dus gevolgen ondervinden van bosversnippering. Ook komt hij nog algemeen voor en in niet te grote aantallen (in tegenstelling tot bv. muizen), zodat de volledige populatie kan gemerkt en gevolgd worden en zodat in kleinere bosgebieden toch voldoende aantallen aanwezig zijn om de gegevens statistisch te kunnen verwerken. Daarbij is hij ook groot genoeg om te merken met zenders zodat het ruimtegebruik en dispersiegedrag kunnen bestudeerd worden. Bovendien werd de algemene ecologie van deze soort reeds tien jaar intensief bestudeerd in de onderzoeksgroep Dierenecologie van de U.I.A. (door Luc Wauters en medewerkers), vooral in grote bosgebieden (300 en 600 ha) en in beperkte mate ook in versnipperde bossen, waardoor een grondige kennis van de studiemethodes reeds aanwezig was.

Eekhoorn in val met zender
(foto: Goedeke Verbeylen)

WAAR GEBEURT HET ONDERZOEK?

Het studiegebied is een groep bosfragmenten (zie kaart), gelegen in Sint-Katelijne-Waver, Onze-Lieve-Vrouw-Waver, Duffel, Koningshooikt en Putte. De bosjes verschillen in grootte, vorm, boomsoorten en onderlinge afstand en verbinding door houtkanten en bomenrijen. Ze vormen een "archipel", een groep van habitateilanden, die als geheel vrij sterk geïsoleerd ligt. Rond de groep van de grootste fragmenten ligt een zone van ongeveer 1.5 km in alle richtingen waarin enkel een aantal zeer kleine bosfragmentjes voorkomen. De grootste bosfragmenten, met oppervlakten van 4 tot 55 ha, zijn het Kegelsbos (KE), het Klooster van O.L.V.-Waver (KL), Oud Fort (OF), Grote Brandt (GB), Vosberg (V), Bemortelbossen (BE), Gasthuisbos (GH), Zuurbossen (Z), Hondsbossen (H), Luisbos-Liesmortal (L), Tallaerthof-Juffrouwenbos (T) en Brede Zijpe (BZ). Daarnaast bevinden er zich nog een dertigtal kleinere bosjes.

STUDIEMETHODES

Waar zijn eekhoorns aanwezig?

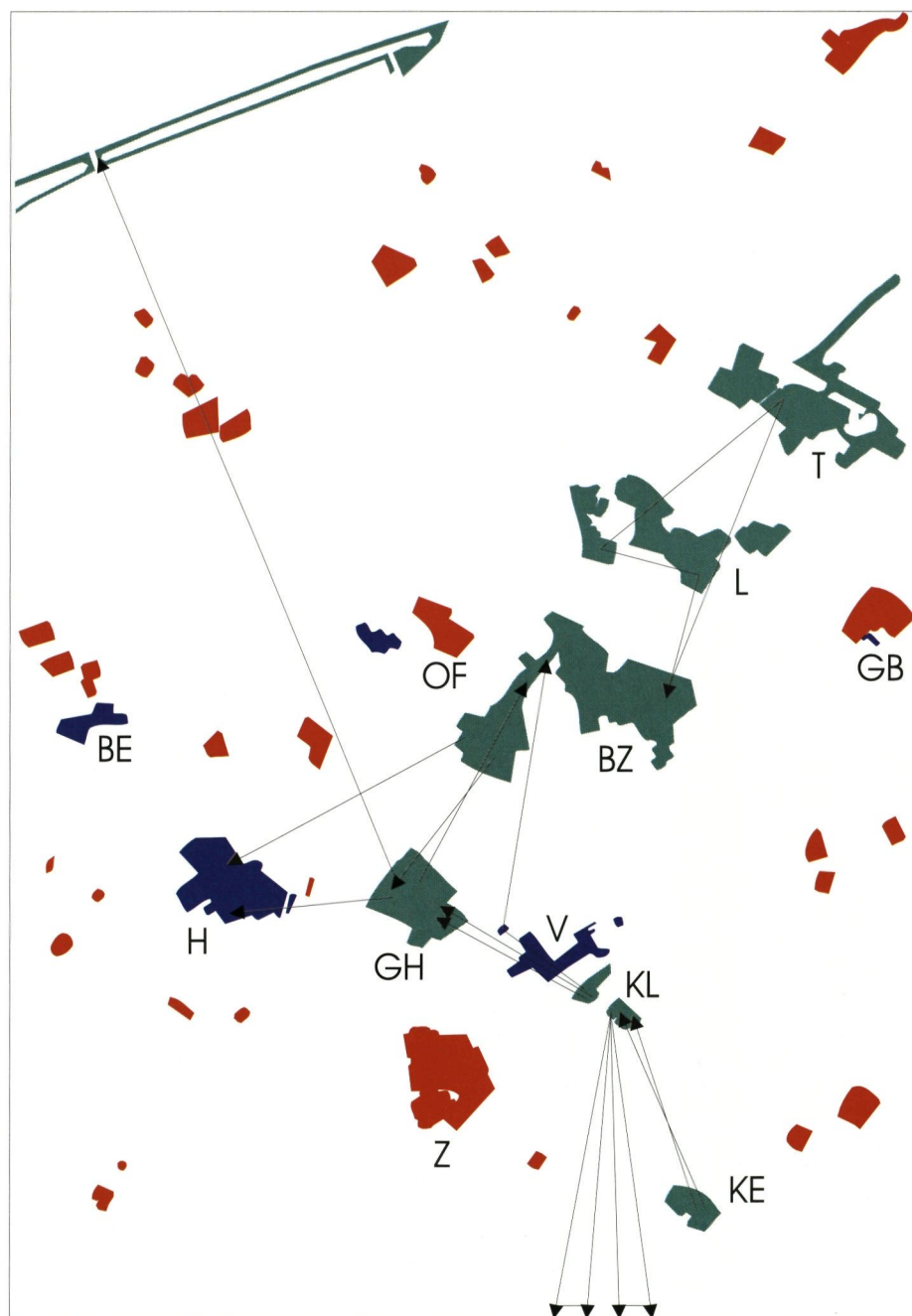
Eerst wordt nagegaan in welke bosjes eekhoorns aanwezig zijn. Dit gebeurt door te zoeken naar nesten en/of voedselresten. Eekhoorns nestelen in boomholtes of in zelfgemaakte nesten die er langs buiten uitzien als een bol van takjes en bladeren en die gemakkelijk terug te vinden zijn.

De aanwezigheid van eekhoorns na gaan aan de hand van voedselresten is geen probleem in naaldbossen, waar de door eekhoorns gegeten dennenappels goed herkenbaar zijn. Anders is het in loofbossen, waar - buiten hazelnoten - niet veel voedselresten kunnen gevonden worden.

Ben je niet zeker of er in een bepaald bos eekhoorns aanwezig zijn, dan kan je nog altijd voederplankjes ophangen en daarop regelmatig voederen met hazelnoten. Als er eekhoorns in de buurt zitten, dan zullen die snel genoeg weten waar ze deze lekkernij kunnen vinden en bij het opeten ervan ook duidelijk herkenbare voedselresten achterlaten (eekhoorns bijten hazelnoten mooi middendoor).

Hoe vang je een eekhoorn?

Eens geweten waar de eekhoorns zich bevinden, worden ze gevangen. Eerst

Deze figuur toont de archipel van bosfragmenten. Aanwezigheid van eekhoorns wordt weergegeven door de kleur van de bosjes : groen = permanent, blauw = tijdelijk, rood = nooit. De pijlen geven de dispersie weer.

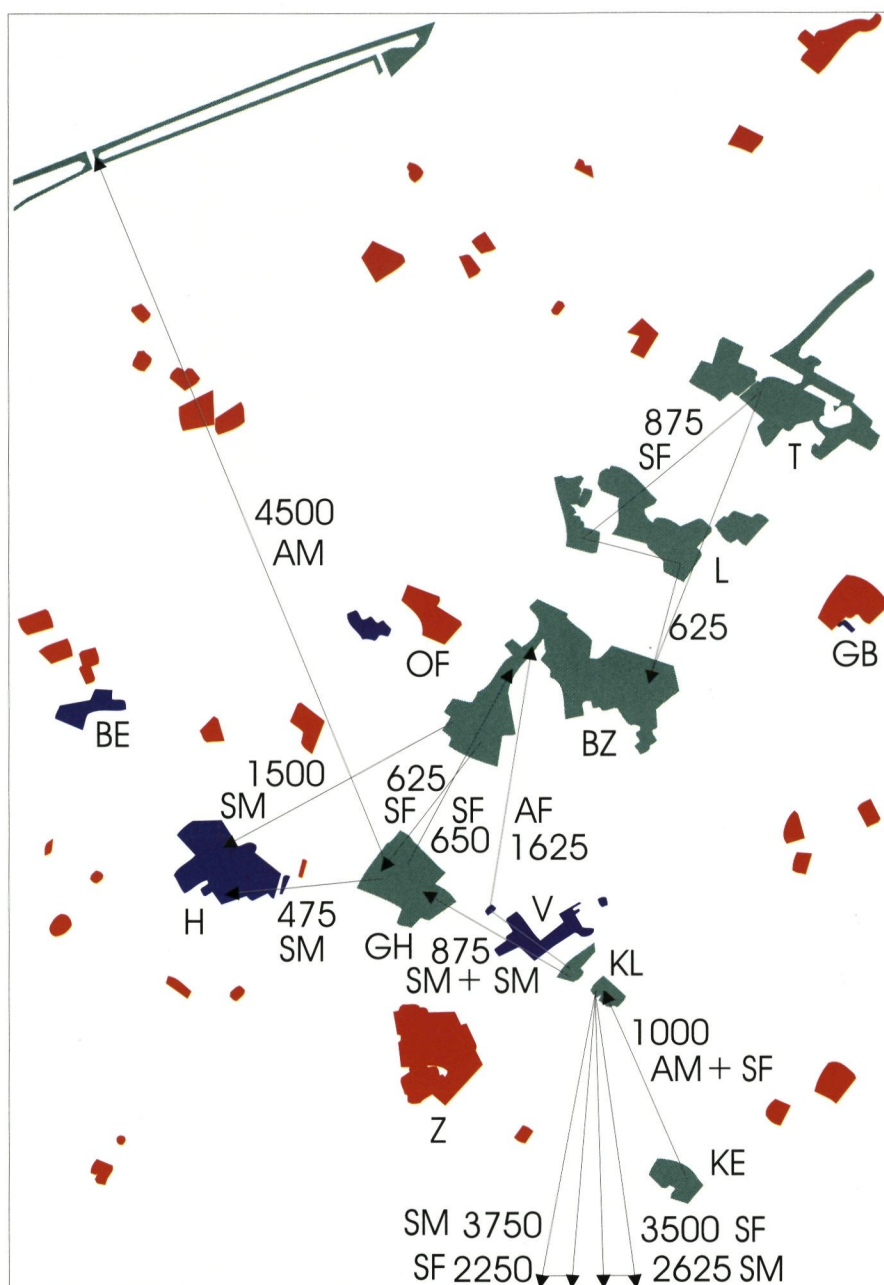
worden er op verschillende plaatsen in het bos voederplankjes aan de bomen gehangen om de eekhoorns de plaatsen te leren kennen waar gevangen zal worden. Na gewenning worden op deze vangstplaatsen houten of metalen inloopvallen aan de voet van de boom gezet. Als er teveel muizen zitten (die de val doen dichtklappen en door de mazen weer naar buiten kruipen), wordt de val tegen de boom gehangen. Op plaatsen met veel Grote bonte spechten kan je best metalen vallen gebruiken. Als deze vogels, die ook graag hazelnoten eten, in een houten val terechtkomen, schiet daar na een paar uur niet veel meer van over.

De vallen worden 's morgens scherp gezet met een aantal hazelnoten erin om de eekhoorns te lokken. 's Middags, 's namiddags en (als het lang licht blijft) 's avonds wordt gekeken of er iets in de val zit. Dit is meestal wel het geval, want eekhoorns zijn "trap-happy" beestjes: ze weten dat er lekkere hazelnoten in de val liggen en dat ze na een paar uur toch weer vrijgelaten worden. Zelfs het omdoen van een zender of het nemen van een huidstaal weerhoudt hen er niet van om daarna weer in de val te lopen.

Deze vangstsessies gaan door om de 2 maand en duren 1 à 2 weken per bosje, tot alle aanwezige eekhoorns gevangen zijn.

Wegen van eekhoorn in ritszak
(foto: Frank Adriaensen)

Deze figuur toont de archipel van bosfragmenten. Aanwezigheid van eekhoorns wordt weergegeven door de kleur van de bosjes: groen = permanent, blauw = tijdelijk, rood = nooit. De pijlen geven de dispersie weer, met bij elke pijl de afstand tussen de bosfragmenten (in m) en geslacht (M = mannetje, F = wijfje) en leeftijd (S = subadult, A = adult) van de disperserende eekhoorn.

Wat gebeurt er met een gevangen eekhoorn?

Een eekhoorn die een eerste maal gevangen wordt, moet een hele behandeling ondergaan. Vanuit de val wordt hij in een "ritszak" (Fitzwater, 1943) gebracht. Dit is een conische, stoffen zak met aan de ene kant een brede opening die rond de val past en aan de andere kant een kleine opening waar de eekhoorn juist met zijn kopje door kan. Het diertje zit dan vast in de zak en kan zo gemakkelijk gehanteerd worden. Handschoenen zijn hierbij aangeraden, want

met zijn lange, scherpe snijtanden kan de eekhoorn dwars door je vinger bijten en met zijn scherpe nagels wordt je vel opengereten alsof het niets is.

Het dier wordt gewogen om zijn conditie te bepalen. Hij krijgt een zender om waardoor hij later op elk ogenblik opgespoord en gevolgd kan worden. Geslacht, leeftijd en reproductieve toestand worden bepaald. Er wordt een transponder ingespoten onder de huid om hem individueel te merken. Zijn achterpoten worden gemeten om te kijken naar asymmetrie (dieren die opgroeien

in meer gestresseerde, dus slechtere, omstandigheden zouden meer asymmetrisch zijn).

Tot slot wordt een klein stukje huid uit het oor geknipt. Dit zal later gebruikt worden om, via DNA-analyse, de genetische diversiteit van de verschillende lokale populaties te bepalen en om onderschap te bepalen (wat toelaat om de herkomst te achterhalen van ongemerkte dieren die de populatie binnenkomen). Na deze behandeling wordt de eekhoorn weer vrijgelaten.

Een reeds gemerkte eekhoorn wordt bij elke hervangst gewogen en gemeten en zijn seksuele toestand wordt bepaald.

De gezenderde eekhoorns kunnen nu gevolgd worden...

Het opsporen van de gezenderde eekhoorns gebeurt eens per week met een draagbare ontvanger met antenne. Eekhoorns die zich buiten het bereik hiervan verplaatsen, kunnen teruggevonden worden met een grotere antenne die op een auto of aan een helikopter bevestigd wordt. Hieruit worden gegevens bekomen over de ruimtelijke organisatie (ligging en grootte van home ranges) van de populatie, over verplaatsingen binnen en tussen de bossen en zelfs tot buiten het studiegebied.

Ook kunnen zo dode eekhoorns worden teruggevonden en doodsoorzaken bepaald worden.

Het opsporen van zogende wijfjes laat ook toe hun nest te vinden en de jongen in het nest te merken.

WAT ZIJN NU DE EFFECTEN VAN HABITATFRAGMENTATIE OP EEKHOORNS?

Hierna volgen een aantal voorlopige resultaten van het onderzoek, 'voorlopig' omdat de DNA-analyse, die veel bijkomende informatie zal opleveren, nog moet uitgevoerd worden. Andere gegevens zijn afkomstig van Luc Wauters en medewerkers.

In kleinere bossen zitten relatief minder eekhoorns en is de kans op lokaal uitsterven groter.

Een belangrijk verschil tussen eekhoorns in grote en kleine bossen is de densiteit. In grote bossen vind je ongeveer 1 eekhoorn of zelfs meer per hectare (Wauters et al. 1994b). In de kleine bosjes zijn de densiteiten veel lager: 0.1 à 0.2 eekhoorns/ha (op enkele uitzonderingen na waar veel voedsel aanwezig is of bijgevoerd wordt) (Verbeylen & Wauters 1997).

Zowel in kleine als in grote (Wauters & Dhondt 1990) bossen zijn er sterke aantalschommelingen, afhankelijk van voedselbeschikbaarheid en wintertemperatuur. Gezien de lage densiteiten in kleinere bosjes kan dit hier leiden tot ex-

Jonge eekhoorn (foto: Jens Verwaerde)

tinctie van 1 of zelfs beide geslachten. Hierdoor zijn er in de grootste fragmenten nog permanente eekhoornpopulaties aanwezig en in de kleinere fragmenten enkel tijdelijke of geen lokale populaties.

Ondanks de hogere genetische similariteit in kleinere bossen, hebben eekhoorns er hetzelfde lichaamsgewicht, leven even lang en krijgen evenveel jongen als in grote bossen.

De populaties in kleinere bossen hebben een hogere genetische similariteit (gemiddeld 0.62) (Verbeylen 1994) dan in grotere bossen (gemiddeld 0.49) (Wauters et al. 1994b), wat te verwachten is bij hogere graden van isolatie.

Net als bij Wauters et al. (1994b) zijn er geen verschillen in gewicht (rond de 330 g) en overleving (ongeveer 60 % van de residente eekhoorns overleeft tot het volgende jaar) tussen grote en kleine bossen (Verbeylen 1994). De belangrijkste doodsoorzaak in de bosfragmenten is predatie, waarschijnlijk door Buzingen. 30 tot 40 % van de adulte eekhoorns die elk jaar sterven, worden gepredeerd.

Ook het aantal jongen per wijfje (gemiddeld 1.2) verschilt niet (Verbeylen 1994, Wauters et al. 1994b). Er is echter wel een verschil in timing van voortplanting. In grote bossen zijn er 2 vaste voortplantingsperiodes, januari en mei-juni (Wauters et al. 1993). In de bosfragmenten komen verschillende eekhoorns in oestrus tussen deze periodes in, waarschijnlijk doordat deze eekhoorns hun jongen vrij snel na de geboorte (of zelfs voor de geboorte) verliezen en direct daarna terug in oestrus komen. Maar waarom verliezen ze hun jongen zo vlug? Door een hogere graad van inteelt (die de conditie niet beïnvloedt!) of predatie? Deze vragen blijven nog onbeantwoord.

Eekhoorns in slechtere omstandigheden zijn meer asymmetrisch.

Wauters et al. (1996) vonden dat eekhoorns in fragmenten meer asymmetrisch zijn dan in grotere bossen. In kleine bossen zijn zwaardere eekhoorns en reproducerende eekhoorns minder asymmetrisch. Beide relaties wijzen erop dat, in kleine populaties, de asymmetrie toeneemt in individuen van slechte kwaliteit. Geen relatie echter werd gevonden tussen asymmetrie en genetische similariteit of boskwaliteit. Oppassen dus bij gebruik van asymmetrie in de achterpoten van eekhoorns als indicator voor stressverschillen tussen populaties!

De sociale organisatie wordt beïnvloed door vorm en grootte van het bosfragment en mogelijk door de verwantschap tussen de eekhoorns.

Over 't algemeen is de sociale organisatie dezelfde in kleine en grote bossen. Mannetjes hebben grote, overlappende home ranges (naaldbos: 3 à 4 ha, loofbos: 5 à 8 ha (Verbeylen 1994, Wauters & Dhondt 1992)) om met zoveel mogelijk wijfjes te kunnen paren. Wijfjes daarentegen hebben kleinere, intraseksueel exclusieve home ranges (naaldbos: 2 à 3 ha, loofbos: 3 à 6 ha (Verbeylen 1994, Wauters & Dhondt 1992)) om hun jongen van voldoende voedsel te voorzien.

Er zijn een aantal structuurgebonden verschillen in kleinere bossen (Van Liefsering 1997). Het kan gebeuren dat home ranges kleiner zijn omdat de bosfragmenten kleiner zijn dan normale home range-groottes. Soms hebben eekhoorns kleinere home ranges omdat er maar enkele goede voedselbomen zijn en ze daarrond verzamelen om te eten. Het komt ook voor dat eekhoorns verschillende met elkaar verbonden bosjes gebruiken om een voldoende oppervlakte en/of voldoende voedsel te verkrijgen.

Een ander verschil is dat eekhoorns in

Auto met antenne (foto: Frank Adriaensen)

bosfragmenten meer tolerant lijken te zijn tegenover elkaar. Er zijn minder agressieve interacties (Van Liefveringe 1997, Verbeylen 1994, Wauters et al. 1992) en in sommige bosjes is er een sterke home range-overlap tussen wijfjes (door een hogere vertrouwdheid en/of verwantschap?) (Van Liefveringe 1997).

Eekhoorns in kleine, meer geïsoleerde bossen hebben een kleinere neiging om te disperseren, maar kunnen toch aanzienlijke afstanden afleggen.

Zowel in kleine (Verbeylen 1994, Verbeylen & Wauters 1997, Wauters et al. 1994a) als in grote bossen (Wauters & Dhondt 1992, 1993) disperseren er evenveel mannetjes als wijfjes (in deze studie 8 mannetjes en 7 wijfjes) en verplaatsen de mannetjes zich ook even ver als de wijfjes. Hierin wijkt het dispersiepatroon van de Rode eekhoorn af van dat van de meeste polygyne zoogdieren, waar mannetjes meer of verder disperseren dan wijfjes (Dobson 1982, Greenwood 1980), om inteelt met hun moeder te vermijden.

Er is ook geen verschil in leeftijd van disperserende eekhoorns (Verbeylen & Wauters 1997) : meer subadulten (in deze studie 12) dan adulten (in deze studie 3) disperseren (grote bossen : Wauters & Dhondt 1992, 1993). De subadulten zijn nog op zoek naar een plaats om zich te vestigen, terwijl de adulte eekhoorns meestal, eens ze zich gevestigd hebben, heel hun leven in dezelfde home range blijven.

In kleine bossen is er een iets hogere lokale juveniele overleving. De proportie gespeende jongen is gemiddeld 0.29, terwijl in grote bossen dit gemiddelde slechts 0.21 is (Wauters et al. 1994b). Deze hogere juveniele overleving compenseert echter de lagere immigratie in

deze bosfragmenten niet, wat de lagere densiteiten verklaart. Het aantal immigranten per aantal adulte eekhoorns per jaar is hier gemiddeld 0.1 en in grote bossen gemiddeld 0.3 (Verbeylen 1994, Wauters et al. 1994b).

In deze studie gebeurt de meeste dispersie binnen het studiegebied (10 van de 15 dispersers), waar de afstanden tussen de bosfragmenten kleiner zijn dan 1 km. Er komt echter ook dispersie over lange afstand voor, tot buiten het studiegebied, waarbij de eekhoorns 2, 3, tot zelfs 4.5 km afleggen (Verbeylen & Wauters 1997).

WAT KAN JE HIERUIT BESLUITEN?

Er blijken dus aanzienlijke effecten te zijn van habitatfragmentatie op eekhoorns. Lagere densiteiten, resulterend uit de hogere isolatie en daaruit volgende lagere immigratie (niet gecompenseerd door de hogere lokale juveniele overleving), verhogen de kans op lokaal uitsterven. Bosfragmenten waar de lokale populatie uitgestorven is, zijn moeilijker te herkoloniseren. Toch kunnen eekhoorns vrij grote afstanden afleggen. De hogere graad van genetische similariteit van lokale populaties in bosfragmenten lijkt geen invloed te hebben op conditie, overleving en aantal jongen per wijfje, maar kan de sociale organisatie beïnvloeden (samen met de structuur van het bosfragment) en misschien de timing van de reproductie. Blijkbaar vormen dus eerder populatieprocessen dan genetische problemen de echte bedreiging voor kleine eekhoornpopulaties.

GOEDELE VERBEYLEN

Referenties:

- Dobson, F.S., 1982. Competition for mates and predominant juvenile male dispersal in mammals. *Animal Behaviour*, 30 : 1183-1192.
- Fitzwater, W.D.Jr., 1943. Color marking of mammals, with special reference to squirrels. *Journal of Wildlife Management*, 7 : 190-192.
- Greenwood, P.J., 1980. Mating systems, philopatry and dispersal in birds and mammals. *Animal Behaviour*, 28 : 1140-1162.
- Van Liefveringe, Ch., 1997. *Sociaal en foeragegedrag van de Euraziatische rode eekhoorn (Sciurus vulgaris, L. 1758) in zeer kleine bosfragmenten*. Licentiaats-thesis, U.I.A.
- Verbeylen, G., 1994. *Mobiliteit en populatiedynamiek van eekhoorns in gefragmenteerde habitats*. Licentiaats-thesis, U.I.A.
- Verbeylen, G. & Wauters, L., 1997. Habitatversnippering en eekhoorns : een vergelijking met vogelstudies. *Limosa*, 70 : 38.
- Wauters, L., Bijnens, L. & Dhondt, A.A., 1993. Body mass at weaning and juvenile recruitment in the red squirrel. *Journal of Animal Ecology*, 62 : 280-286.
- Wauters, L., Casale, P. & Dhondt, A.A., 1994a. Space use and dispersal of red squirrels in fragmented habitats. *Oikos*, 69 : 140-146.
- Wauters, L. & Dhondt, A.A., 1990. Red squirrel (*Sciurus vulgaris* Linnaeus, 1758) population dynamics in different habitats. *Z. Säugetierkunde*, 55 : 161-175.
- Wauters, L. & Dhondt, A.A., 1992. Spacing behaviour of red squirrels, *Sciurus vulgaris*: variation between habitats and the sexes. *Animal Behaviour*, 43 : 297-311.
- Wauters, L. & Dhondt, A.A., 1993. Immigration pattern and success in red squirrels. *Behavioral Ecology and Sociobiology*, 33 : 159-167.
- Wauters, L.A., Dhondt, A.A., Knothe, H. & Parkin, D.T., 1996. Fluctuating asymmetry and body size as indicators of stress in red squirrel populations in woodland fragments. *Journal of Applied Ecology*, 33 : 735-740.
- Wauters, L.A., Hutchinson, Y., Parkin, D.T. & Dhondt, A.A., 1994b. The effects of habitat fragmentation on demography and on the loss of genetic variation in the red squirrel. *Proc. R. Soc. Lond. B*, 255 : 107-111.
- Wauters, L., Swinnen, C. & Dhondt, A.A., 1992. Activity budget and foraging behaviour of red squirrels (*Sciurus vulgaris*) in coniferous and deciduous habitats. *Journal of Zoology*, 227 : 71-86.

TE KOOP

Microscoop Merk Taiyo. Vergroting: oculair 5x, 10x, 20x
Objectieven: 10x, 40x, 100x
Mono, met houten beschermdeks.
Elektrische verlichting. Prijs overeen te komen. Inlichtingen: Carlos D'Haeseleer, tel. 054/41 87 09.

Doorslaggevende argumenten.

SWAROVSKI
OPTIK

MET DE OGEN VAN EEN HAVIK

De nieuwe SLC's 50:
7x50 B • 8x50 B • 10x50 WB

- Fasengecorrigeerd dakkant-prismasysteem, breedbandspiegel alsook SWAROTOP® en SWARODUR® multi-lagen-coatings voor een helder, kontrastrijk en briljant beeld.

- Close focus vanaf 5 m.

- Zachte, glijvaste, schok- en geluidsdempende ommanteling.

- Waterdicht en met stikstof gevuld.

- Hoog gebruikskomfort door centrale scherpstelling en dioptrie-instelling.

- Indraaibare oogkleppen voor brillendragers.

- Groothoekoculair (10x50) voor een nog breder gezichtsveld.

- Aansluiting voor statief.

Bijkomende inlichtingen bekommt U bij Uw handelaar of bij

NV TYROLIT BELGIUM
Afd. SWAROVSKI OPTIK

Bollinckxstraat 43 - B-1070 Brussel

☎ 02 / 556 08 20 • Fax 02 / 521 62 04

Voor u gesprokkeld

SAMENSTELLING: WALTER BELIS

Bronnen: *Aves*, 4 '96, *Aves Contact* 6/97, *L'Oiseau Magazine*, 48 '97, *Ornithos*, 3, '97, *Dutch Birding* 19 (2) '97, *Bird Study*, 44 (2) 1997, *Der Falke*, 44 (8), 1997, *De Grutto* 22 (3) '97, *Limicola*, 11 (2) 1977, *Ornis Svecica* 7 (1) '97, *Nos Oiseaux* 44 (3) '97, *Terre Provençale*, 4, '97.

- In juli 1996 werd een broedgeval van de Orpheusspotvogel vastgesteld in een oude steengroeve, op 2,5 km ten noorden van het centrum van Namen. Dit is zowat het meest noordelijke broedgeval in België. Na een plotse toename in de jaren 80 heeft de populatie zich gestabiliseerd. Waarschijnlijk door het gebrek aan gepaste biotopen in de landbouwgebieden. (*Aves*, 4, 1996)
- In de Brusselse regio wordt sinds 1992 een telling gehouden van de Huiszwaluwen, meer bepaald in de zeven voornaamste broedkolonies. Het aantal bezette nesten, tussen 15 juli en 15 augustus, lag in 1996 even hoog als in 1995. In vergelijking met 1992 werd een sterke daling vastgesteld. Vermits de 50 kunstnesten met frontale opening, die in 1995-96 werden opgehangen onbezet zijn gebleven, overweegt men nu nesten met een zijopening uit te proberen. (*Aves*, 4, 1996)
- De Iberische tijftjaf, waarover in *Aves Contact* 4/97 sprake was, heeft al van zich laten horen en hij zorgt misschien voor een première. Paul Herroelen liet aan de redactie van *Aves* weten dat de waarneming van Tihange niet op 14 mei 1997 gebeurde maar wel op 14 juni van hetzelfde jaar. Hij preciseerde verder dat de Iberische tijftjaf zich bijna jaarlijks laat horen in Vlaanderen en verwees naar de twee ringvangsten en tien geluidswaarnemingen die in de periode 1967-1994 plaatsvonden en vermeld werden in de lijst "niet aanvaarde of nog niet onderzochte nieuwe soorten en ondersoorten" (cfr. Herroelen P., *Vogels van België - Oiseaux de Belgique* 1901-1992). Vermits de Belgische homologatiecommissies geen waarnemingen homologeren als er geen geluidsfragment bestaat, kunnen we alleen maar hopen dat het geluidsfragment aan een homologatiecomité wordt bezorgd. (*Aves Contact* 6/97)
- In 1983/84 telde men in de vlakte van de Crau nog drie koppels Kleine torenvalk. De vogels waren verdreven door het buitensporig gebruik van pesticiden en een gebrek aan nestgelegenheid in de gerestaureerde gebouwen. Na een tussenkomst van het FIR en de Conservatoire-Etude des écosystèmes de Provence is - door het gebruik van aangepaste nestkasten - het aantal koppels in 1997 gestegen tot 42. Negenentwintig koppels hebben gebroed met 93 jongen als resultaat. (*Terre Provençale*, 4 1997)
- De toename van Aalscholver in West-Europa heeft de laatste jaren voor heel wat wrijvingen gezorgd tussen ornithologen en vissers. Zoals voor elk natuurlijk verschijnsel, is ook deze expansie stilgevallen. In Frankrijk werden 100 000 exemplaren (*Phalacrocorax carbo sinensis*) verwacht. In januari 1997 werden er 75 000 geteld. In Nederland hebben 7000 van de 20 000 paren niet gebroed in 1996 en in Denemarken, waar de kolonies verzadigd zijn, is er geen uitbreiding meer vastgesteld. (*L'Oiseau Magazine*, 48 1997)
- In de Franse Anjou werd een reddingsplan opgesteld voor de Kleine trap. Landbouwers en vrijwilligers van de LPO hebben verscheidene nesten kunnen redderen vooraleer braakliggende gronden ten prooi vielen aan landbouwmachines. (*L'Oiseau Magazine*, 48 1997)
- In het departement Aude broeden Dwergstern en Visdief vrij algemeen. In 1997 hebben een tachtigtal koppels zich laattijdig op de dijken van de zoutmeren van Gruissan gevestigd, om zo te ontsnappen aan grote schommelingen van het waterpeil. Het bedrijf Salins du Midi heeft, ongelukkigerwijze, deze dijken uitgekozen voor een pedagogisch circuit, waardoor dagelijks heel wat bezoekers door de kolonie wandelen. In samenspraak met het bedrijf werden de nesten duidelijk gemarkeerd en de bezoekers slalomden tussen de eieren. Dit bleek echter maar een noodoplossing: een stevige noordwestenwind deed het waterpeil fors stijgen waardoor de eieren rond dobberden in het water. Onderhandelingen om van dit gebied een natuurreservaat te maken zijn aan de gang. (*L'Oiseau Magazine*, 48 1997)
- In Champagne-Ardenne hebben 17 gemeentes hun kerktoeren terug opengesteld voor Kerkuilen. In de torens werden nestkasten geplaatst. (*L'Oiseau Magazine*, 48 1997)
- In de vallei van de Yonne, waar door ontginning van granulaat normaal geen tekort is aan natuurlijke zandplaten, heeft men de Visdieven een handje moeten toesteken bij het vinden van een geschikte broedplaats. Een lyceum, dat in 1996 reeds ooievaarsnesten had vervaardigd, heeft 5 vlotten gemaakt, bedekt met kiezel en zand. Deze vlotten werden in twee natuurreservaten (Bas-Rebourseaux en La Maladrerie bij St-Julien-du-Sault) in gebruik genomen. Het succes bleef niet uit: 4 broedende koppels met elk 3 eieren. Men maakt nu plannen om in Noord-Frankrijk meer nestgelegenheid te voorzien voor IJsvogel, Oeverzwaluw en stern. (*L'Oiseau Magazine*, 48 1997)
- Op 29 juni 1997 werden tussen de monding van de Vilaine en het eilandje Hoëdic (Morbihan) meer dan 5000 Stormvogeltjes geteld. De Franse populatie telt slechts + 500 koppels.

Kerkuil (foto: B. Odeur)

De sterke geur van verteerd fytoplankton deed de aanwezige ornithologen - allen tevens oceanologen - besluiten dat de dieren waarschijnlijk het Kanaal hadden overgestoken. (Ornithos, 3, 1997)

- Begin maart 1997 werd een Kleine trap waargenomen bij het gehucht Etersheim, ten noorden van Oosthuizen in Noord-Holland. Een nieuwe soort op de Nederlandse lijst. (Dutch Birding, 19 (2) 1997)
- De Middelste bonte specht die op 28 januari 1996 in het Holzetterbosch, in het Nederlandse Limburg, werd waargenomen, was slechts een voorbode van nog meer gevallen. 1996/97 waren (waarschijnlijk) vruchtbare jaren, men vermoedt - na inspectie van nestholten en waarnemingen van paringen - dat deze soort voor het eerst sinds 1962 weer gaat broeden in Nederland. (Dutch Birding, 19 (2) 1997)
- Dat de Oehoe een zeldzame broedvogel zou zijn in Nederlands Limburg is onzeker en ongedocumenteerd. Het tegendeel staat te lezen in Dutch Birding, 19, 2 1997. Informatie over Oehoes, afkomstig van betrouwbare bronnen, wordt echter niet consequent gepubliceerd of doorgegeven aan de CDNA (Dutch Rarities Committee). (Dutch Birding, 19 (2) 1997)
- Op zondag 20 april 1997 kwam vogelend Nederland extra vroeg uit de veren om een Dikbekfuut te observeren in de Hempolder bij Akersloot, Noord-Holland. Tot op heden werden bijna 30 gevallen van deze soort gemeld in Europa: Groot-Brittannië ca 15, Azoren 5, Frankrijk ca 4, Ierland 3+ en IJsland 1. Voor Nederland was het de eerste waarneming. (Dutch Birding, 19 (2) 1997)
- Op 3 mei 1997 kreeg een vogelaar, die zijn telescoop tussen Knokke en Heist op een Baardgrasmus gericht had, plots een Sardijnse grasmus in het vizier. Een nieuwe soort in België. (Dutch Birding, 19 (2) 1997)
- In het Spaanse Catalonië en Castilië worden jaarlijks duizenden Zanglijsters gedood op een weinig eervolle wijze. Rond camouflagehutten bedekt met takken, ingesmeerd met een kleverige substantie, worden krachtige luidsprekers geplaatst om de vogels te lokken. Hoewel deze methode verboden is, reageert de regering vrij laks. (Dutch Birding, 19 (2) 1997)
- Een vreemde eend in de bijt. Op 20 mei 1996 werd in Verdrongen Land van Saeftinge - langs één van de brede geulen (Spauwer, Speelsmangat, nabij Paal) - een foeragerende Stellers eider waargenomen in het gezelschap van verscheidene Bergeenden. Misschien gaat het om een exemplaar dat voorheen (april 1991) reeds in de Duitse Waddenzee werd waargenomen. (Dutch Birding, 19 (2) '97)
- Op 3 april 1997 werd de Gele kwikstaart voor het eerst waargenomen in de

Gentse Bourgoyen-Ossemeersen: eerst kleine groepjes waarvan twee paartjes bleven broeden, nadien een mannetje Noordse gele kwikstaart en een Engelse gele kwikstaart. Wat later werd ook een vijfje Rouwkwikstaart opgemerkt. (De Grutto, 22 (3) 1997)

- In het zuidwesten van Zweden is de populatie van Roodkeelduiker sinds de jaren 60 met één derde afgenomen. Tussen 1960 en 1980 was de terugval het sterkst, nu worden oude broedplaatsen terug benut. Het behoud van het huidige bestand loopt parallel met de verbetering van de waterkwaliteit. (Ornis Svecica, 7 (1) 1997)
- De Wilde zwaan heeft haar broedareaal uitgebreid. Na Scandinavië, Letland, Estland en Polen broedt deze soort ook in het Duitse Brandenburg. (Limicola, 11 (2) 1997)
- Een studie - gespreid over dertig jaren - heeft aangetoond dat de sperwerpopulatie geen enkele invloed heeft op het zangvogelbestand. (Bird Study, 44 (2) 1997)
- Laserstralen van discotheken helpen misschien verdwaalde fuifnummers op het goede pad maar ze verstoren naast astronomen ook de vogels. Over de uitwerking van dit nachtelijk lichtspektakel op vogels en andere dieren is er weinig wetenschappelijk materiaal voor handen. Wel werd in Duitsland aangetoond dat vogels in gevangenschap (Struisvogels, Emoes, Spoorganzen, Hokko's en Nandoes) zich in paniek te pletter liepen tegen de af rastering. (Der Falke, 44 (8) 1997)
- Op 11 april 1997 is in Duitsland het eerste jong van een Lammergier in vrijheid uit het ei gekropen. Nadat de soort in de negentiende eeuw massaal werd uitgeroeid, is dit een belangrijke stap in het "Wiedereinburgeringsproject" dat enkele jaren geleden in de Alpen werd opgestart. (Der Falke, 44 (8) 1997)
- In de wouden van Noord-Duitsland broedt de Slechtvalk weer in de boomkruinen. Omstreeks 1930 bedroeg de populatie nog 1500 tot 2000 broedparen, door het gebruik van koolwaterstofchloride ter bestrijding van planten en dieren stierf de populatie omstreeks 1970 uit. In 1996 broedde een Slechtvalk in een wouwenest, hoog in een den. Tot hertoe het enige bekende boombroedgeval in Europa na de volledige uitroeiing. Het boombroeden is bij de Slechtvalk geen noodoplossing in geval van gebrek aan broedplaatsen op hoge gebouwen of rotsen, wel gaat men in de beginfase van het project in het bosrijke gebied - waar ook hoge gebouwen staan - geen kunstmatige nestgelegenheid aanbieden. (Der Falke, 44 (8) 1997)
- Het Hongaarse park Donau-Drau wordt door de bouw van een Kroatische electriciteitscentrale ernstig bedreigd. Kan men hier binnenkort nog de Zeearend zien cirkelen? (Der Falke, 44 (8) 1997)
- Op 1 januari '97 werd het Parc naturel régional du Marais poitevin (F) definitief gesloten. Na twintig jaar zijn de natuurlijke moerassige zones droog komen te staan. (Nos Oiseaux, 44 (3) 1997)
- Wie op de hoogte wilde blijven van de 352 soorten die Sardinië rijk is, kon tot op heden grasduinen in tijdschriften als Rivista Italiana di Ornitologia en Gli Uccelli d'Italia. Voor ornithologen die dit eiland aandoen is er de kersverse ornithologische vereniging Gruppo Ornitologico Sardo, Via Cileia 79 I-0945 Quartu Sant'Elena (Cagliari) die maar al te graag uw waarnemingen wil opnemen. (Nos Oiseaux, 44 (3) 1997)
- In het Zwitserse kanton Neuchâtel werd op 8 mei 1996 het nest van een Ruigpootuil met 9 jongen vastgesteld, in een holte nagelaten door een Zwarte specht. Op zich geen bijzondere waarneming ware het niet op 800 meter hoogte. Voor Zwitserland was dit een laagterecord, in Frankrijk werden in de Jura reeds nesten aangetroffen op 700 meter (Fresse) en 600 meter (Moidons). (Nos Oiseaux, 44 (3) 1997)

Gele kwikstaart (foto: J. Verbanck)

MELK-ZWAMMEN

Wie naar zwammen kijkt, weet deze groep paddestoelen (het geslacht *Lactarius*) al heel snel te herkennen: dit ogenschijnlijk allegaartje van tengere tot stevige, vrij kleine tot zeer grote paddestoelen vertoont als gemeenschappelijk kenmerk het zeer bros, gemakkelijk verbrokkelend vlees, dat bij kwetsen melksap afscheidt. Dit laatste kenmerk onderscheidt ze van de nauw verwante en zeer soortenrijke groep der russula's, die al even gemakkelijk verbrokkelen.

De brosse structuur van russula's en melkzwammen wordt verklaard door hun microscopische bouw. Anders dan bij "gewone" plaatjeszwammen, waar het taaie, vezelige paddestoelweefsel volledig is opgebouwd uit lange zwamvlokdraden ("hyfen"), komen hier ook bolvormige cellen ("sferocyten") voor, die duidelijk voor een minder stevig geheel zorgen. Dit gemengd opgebouwd paddestoelweefsel treffen we niet aan bij enkele andere soorten paddestoelen die een melkachtig sap kunnen afscheiden, zoals bijvoorbeeld te Melksteelmycena.

Wanneer we zo een melkzwam iets aandachtiger bekijken, valt er heel wat te ontdekken. Het melksap geeft belangrijke informatie om bepaalde soorten melkzwammen in het veld te onderscheiden. Vooreerst is er de kleur die behalve wit, ook geel, oranje, wijnrood of waterachtig kan zijn. Eenmaal bloot-

gesteld aan de lucht, kan dit melksap vrij snel tot zeer traag verkleuren (geel, grijsgroen, violet, bruin...). Vaak moet het hiervoor in contact blijven met het vlees (bv. violetverkleurende melkzwammen), soms verkleurt het melkdruppeltje ook wanneer het geïsoleerd op glas wordt aangebracht. Een trucje bestaat erin om de soms zwakke geelverkleuring van witte melk te controleren op een witte zakdoek. IJverige huismoeders wijzen er ons evenwel op dat deze vlekken zeer hardnekkig zijn... De smaak van dit melksap verdient ook onze aandacht. Een flinke druppel op het puntje van de tong laat je vrij snel oordelen of er sprake is van een zachte, milde smaak of een ondraaglijke pepersmaak

("scherpe" smaak). Bitter kan ook en bij de Bitterzoete melkzwam is de smaak eerst mild, en dan geleidelijk aan vies bitter. Let wel, de smaak van het vlees kan verschillen van de smaak van de melk afzonderlijk, zodat men bij het beoordelen van deze laatste de tong best niet met het vlees in aanraking laat komen.

Geur is een al even belangrijk veldkenmerk. Deze wordt het best beoordeeld aan de onderzijde van de hoed, na lichte kneuzing van de plaatjes. Het aanbod in onze streken betreft zoete, fruitige geu-

ren, kokos, wantsen, gekweekte "geraniums" (Pelargonium) of kruidige geuren (kamfer, maggi). Deze laatste zijn vooral bij droge exemplaren goed waar te nemen. De zeer kenmerkende want-sengeur van verscheidene soorten kan men het best leren snuiven bij de algemene Kaneelkleurige melkzwam; de geur wordt ook wel eens omschreven als deze van fondue-olie of vuil linnen. In een uitzonderlijk geval kan de geur van het vlees verschillen van de gewone geur: zo ruikt het vlees van een doorsneden Kleverige fluweelmelkzwam opvallend naar verf.

In het veld moeten nog veel andere kenmerken beoordeeld worden. Zo is het belangrijk om te weten of het hoedop-

pervlak (hoedhuid) kleverig of slijmerig, dan wel droog of viltig is. Bij droog weer dient men de paddestoel hiervoor weer wat te bevochtigen, maar het oorspronkelijk kleverig karakter van de hoed kan reeds verraden worden door allerlei partikels bodemstrooisel die aan de hoed zijn blijven plakken. De hoed vertoont verder bij bepaalde soorten karakteristieke concentrische ringen of zones, andere vertonen waterige vlekken die eveneens in kringvormige patronen kunnen gerangschikt zijn. Als curiosum wijzen we op het steeloppervlak van bepaalde melkzwammen dat bij zekere soorten een al dan niet uitgesproken patroon van ondiepe, kraterachtige vlekken kan vertonen. We spreken in dit ge-

val van een pokdalige of scrobiculate steel.

Alle melkzwammen zijn mycorrhiza-symbionten. Dit betekent dat ze genoodzaakt zijn in symbiose te leven met struiken en bomen, in een voor beide partners voordelig contract. Deze symbiose grijpt fysiek plaats bij de wortels (mycorrhiza betekent letterlijk zwam-wortel). De zwamvlok van de melkzwam vormt een zwamdradenmanteltje rond de min of meer oppervlakkige plantenworteltjes, en levert de plant water en mineralen. In ruil hiervoor ontvangt de zwam suikers en enkele vitaminen die de plant via de fotosynthese in de bladeren heeft geproduceerd. Een identieke symbiose treffen we aan bij russula's,

Tabel 1. Overzicht van de in Vlaanderen waargenomen melkzwammen (AA: zeer algemeen; A: algemeen; VA/VZ: vrij algemeen/vrij zeldzaam; Z: zeldzaam; ZZ: zeer zeldzaam; +?: verwenen?)

Nederlandse naam	Wetensch. naam	Status	Beknopte ecologie
Gekroesde melkzwam	<i>L. acerrimus</i>	ZZ	bij Eik, kalkminnend
Kleverige fluweelmelkzwam	<i>L. acris</i>	+?	bij Beuk, kalkminnend
Violetvlekkende moerasmelkzwam	<i>L. aspideus</i>	Z-ZZ	bij Wilg, venige moerassen
Bleke fluweelmelkzwam	<i>L. azonites</i>	ZZ	bij Eik
Grijsgroene melkzwam	<i>L. blennius</i>	AA-A	bij Beuk
Kruidige melkzwam	<i>L. camphoratus</i>	VA	bij loof- en naaldbomen
Zwavelmelkzwam	<i>L. chrysorrheus</i>	VA	bij Elk
Haagbeukmelkzwam	<i>L. circellatus</i>	VZ-Z	bij Haagbeuk
Populiermelkzwam	<i>L. controversus</i>	VA-VZ	bij Populair, Kruipwilg
Korstelige elzenmelkzwam	<i>L. cyathuliformis</i>	ZZ	bij Els
Pelargoniummelkzwam	<i>L. decipiens</i>	VZ-Z	bij loofbomen
Smakelijke melkzwam	<i>L. deliciosus</i>	VZ-Z	bij Den
Peenrode melkzwam	<i>L. deterrimus</i>	Z	bij Spar, Fijnspar
Vaaggegordeelde melkzwam	<i>L. evosmus</i>	Z-ZZ	bij Populier, Eik, kalkminnend
Rode kleibosmelkzwam	<i>L. fulvissimus</i>	Z	bij loofbomen
Groenvlekkende melkzwam	<i>L. glaucescens</i>	ZZ	bij loofbomen, kalkminnend
Kokosmelkzwam	<i>L. glyciosmus</i>	A	bij Berk
Roodbruine melkzwam	<i>L. hysginus</i>	ZZ	bij naaldbomen
Beukenmelkzwam	<i>L. fluens</i>	VZ-Z	bij Beuk
Viltige maggizwam	<i>L. helvus</i>	VZ	bij Berk, op zure bodem
Zeemvelmelkzwam	<i>L. ichoratus</i>	ZZ	bij loofbomen, kalkminnend
Greppelmelkzwam	<i>L. lacunarum</i>	VA-VZ	bij loofbomen, op natte plaatsen
Lila melkzwam	<i>L. lilacinus</i>	Z	bij Els, vooral kwelplaatsen
Donkere kokosmelkzwam	<i>L. mammosus</i>	Z	bij Den, Berk, op zandbodem
Oranje melkzwam	<i>L. mitissimus s.l.</i>	Z	bij loof- en naaldbomen
Groenige elzenmelkzwam	<i>L. obscuratus</i>	A	bij Els
Rossige elzenmelkzwam	<i>L. omphaliformis</i>	VZ	bij Els
Bleke melkzwam	<i>L. pallidus</i>	Z	bij Beuk, op leem
Gepeperde melkzwam	<i>L. piperatus</i>	ZZ	bij loofbomen
Lorkenmelkzwam	<i>L. pominsis</i>	+?	bij Lork
Vleugelsporige melkzwam	<i>L. pterosporus</i>	+?	bij Beuk, Haagbeuk, Eik
Donzige melkzwam	<i>L. pubescens</i>	A	bij Berk, vaak in gazons
Vuurmelkzwam	<i>L. pyrogalus</i>	A	bij Hazelaar
Vaalaranje melkzwam	<i>L. quieticolor</i>	ZZ	bij Den
Kaneelkleurige melkzwam	<i>L. quietus</i>	AA	bij Eik
Sombere fluweelmelkzwam	<i>L. romagnesii</i>	+?	bij Beuk
Rossige melkzwam	<i>L. rufus</i>	A	bij Berk, naaldbomen
	<i>? L. resimus</i>	+?	bij Berk
Gekartelde fluweelmelkzwam	<i>L. ruginosus</i>	ZZ	bij Beuk
Lichte watermelkzwam	<i>L. seriffusus</i>	VA-VZ	bij Eik
Bitterzoete melkzwam	<i>L. subdulcis</i>	A	bij Beuk
Rimpelende melkzwam	<i>L. theiogalus</i>	AA	bij loof- en naaldbomen
Baardige melkzwam	<i>L. torminosus</i>	VZ-Z	bij Berk
Forse melkzwam	<i>L. trivialis</i>	Z-ZZ	bij Berk, naaldbomen
Zwartgroene melkzwam	<i>L. turpis</i>	AA	bij Berk, naaldbomen
Violetvlekkende melkzwam	<i>L. uvidus</i>	+?	bij Berk (e.a.?)
Schaapje	<i>L. vellereus</i>	VA-Z	bij loofbomen
Roodgrijze melkzwam	<i>L. vietus</i>	VA-Z	bij Berk
Vissige melkzwam	<i>L. volemus</i>	+?	bij loofbomen
Fijngegordeelde melkzwam	<i>L. zonarius</i>	ZZ	Bij Eik

amanieten, boleetachtigen, vezelkoppen, gordijnzwammen, aardappelbovisen en cantharellen. Deze symbiose kan zeer specifiek zijn: bepaalde melkzwamsoorten treft men daarom slechts aan onder één welbepaald geslacht van bomen: bv. Bleke melkzwam en Grijsgroene melkzwam uitsluitend onder Beuk, Kaneelkleurige melkzwam en Gekroesde melkzwam enkel bij Eik, Lila melkzwam enkel bij Els, Smakelijke melkzwam enkel bij Den enz. Wie een melkzwam wil determineren, dient daarom goed uit te kijken welke boomsoorten rond de vindplaats zijn aan te treffen.

Het determineren van melkzwammen is niet altijd gemakkelijk, vooral door het gebrek van goede, moderne determinatiesleutels, maar op dit ogenblik wordt deze groep paddestoelen door verscheidene Europese specialisten opnieuw bestudeerd (o.a. door onze landgenote Annemieke Verbeken). In sommige gevallen dient microscopisch onderzoek van de sporen of andere elementen (hoedhuid, hymenium, cystiden) uitsluitend te geven. De sporen van melkzwammen (variërend in lengte van 5 tot 15 duizendsten van een mm) zijn alle voorzien

van zetmeelhoudende versiering die met een jodiumhoudende kleurstof (melzer-reagens) duidelijk zichtbaar wordt. Het patroon van deze vaak fraaie sporenornamentatie is bij vele soorten uniek.

MELKZWAMMEN IN VLAANDEREN

In Vlaanderen werden tot op heden ongeveer 50 soorten melkzwammen gesignaleerd (tabel 1). Over een juiste inventaris beschikken we nog niet; een voorlopige soortenlijst wordt gegeven in de tabel. Iedere paddestoelenliefhebber wordt hierbij dan ook uitgenodigd om elke mogelijke aanvulling of opmerking aan ons door te spelen. Uit deze lijst blijkt dat heel wat soorten (thans) zeldzaam zijn of zelfs vermoedelijk uit Vlaanderen verdwenen! Bijvoorbeeld de Vissige melkzwam, die in onze streken voor het laatst werd waargenomen in 1977 (Oelegem, Vrieselhof). Vermesting, overbetreding en daling van de grondwatertafel worden vaak genoemd als oorzaken van de achteruitgang van heel wat mycorrhizapaddestoelen. Andere soorten, zoals bv. de Fijngegordelde melkzwam, werden pas zeer recent

voor het eerst in Vlaanderen waargenomen. In vele hoekjes werd nog niet naar paddestoelen gespeurd, en valt er ongetwijfeld nog veel leuks te ontdekken.

Ruben Walley, n,
Lentestraat 14, 9000 Gent

Literatuur:

- Heinemann P. (1960). Les lactaires. *Nat. Belges* 41: 133-156.
Noordeloos M. (1997). Hoe geraak ik thuis in de melkzwammen? *Coolia* 40: 172-187.
Verbeken A., Fraiture A. & Walley R. (1995-1997). Violetverkleurende melkzwammen in België. *AMK Mededelingen* 1995: 82-97; Gegordelde melkzwammen in België. *AMK Mededelingen* 1996: 17-31; Waarnemingen betreffende *Lactarius volemus*. *Sterbeekia* 17: 37-43. Pepermelkzwammen en schaapjes in België. *AMK Mededelingen* 1997: 48-64.

Bruine kikker

Watteranionkel

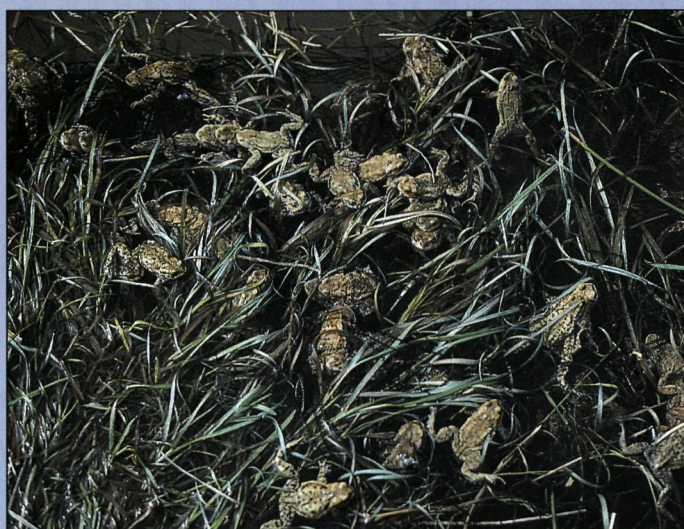
Alpenwatersalamander

DRINKPOELEN

Vinpootsalamander

Gewone pad

Van rijk naar arm

Eeuwenlang is het uitzicht van het landschap in je streek grotendeels bepaald door de mens. Vooral de landbouw was verrijkend voor de natuur. Kenmerkend waren de kleine landschapselementen zoals hooilandjes, hagen, knotbomen en drinkpoelen. Nu is dit kleinschalig landschap teruggedrongen of zelfs volledig verdwenen door de uitbreiding van steden en dorpen, door wegeaanleg en door industrialisatie. Door de grootschaligheid van de moderne landbouw verdween eveneens veel van deze natuurrijkdom.

Van uitgraven naar dempen

Poelen werden door de mens uitgegraven om zoet water te hebben voor het vee of voor eigen gebruik. Maar ongetwijfeld heb je het ook opgemerkt: door overbemesting en verlaging van het grondwaterpeil zijn ze niet langer bruikbaar. Ze worden verwaarloosd en uiteindelijk gedempt. Zo verdwenen ontelbare, soms honderden jaren oude, veedrinkpoelen.

Niet alleen drinken

Maar kijk eens hoe in zo'n drinkpoel allerlei planten groeien. In het voorjaar is het wateroppervlak dikwijls overdekt met de schitterend witte bloempjes van de waterranonkel. Er vliegen libellen en waterjuffers en af en toe komen watertorren hun luchtvoorraad aanvullen. Vroeg in het voorjaar kwamen er padden en Bruine kikkers hun eitjes afzetten. Nu kwaken er Groene kikkers en zie je watersalamanders zwemmen. Niet alleen is zo'n drinkpoel belangrijk voor amfibieën, het is bovendien een boeiend plekje, borrelend van natuurlife.

VAN LEVENSBELANG

Drinkpoelen zijn amfibieënpoeien

Veedrinkpoelen hebben een zachtglooiende oever en meestal zijn ze ondiep. Vooral voor de amfibieën, die hun eitjes vroeg in het voorjaar leggen, is dit belangrijk. Het ondiepe water in de oeverzone wordt immers vlug opgewarmd. Hierdoor gaan eitjes en larven zeer vlug ontwikkelen. Bovendien nemen ook de prooidiertjes toe, een belangrijke voedselbron voor de watersalamanders, die soms maandenlang in een drinkpoel verblijven.

Herstel en behoud

Hyla, de amfibieën- en reptielenwerkgroep van de natuurvereniging De Wielewaal, voerde als eerste in Vlaanderen een sensibilisatie-actie rond drinkpoelen. Met diavoordrachten, folders, brochures en tentoonstellingen wordt deze jarenlange werking ononderbroken verder gezet. Zo kon belangstelling opgewekt worden bij natuurverenigingen, jeugdorganisaties, privé-personen en nu ook in toenemende mate bij gemeentebesturen en welwillende landbouwers. Honderden poelen worden nu onderhouden en zowat overal worden er nieuwe aangelegd.

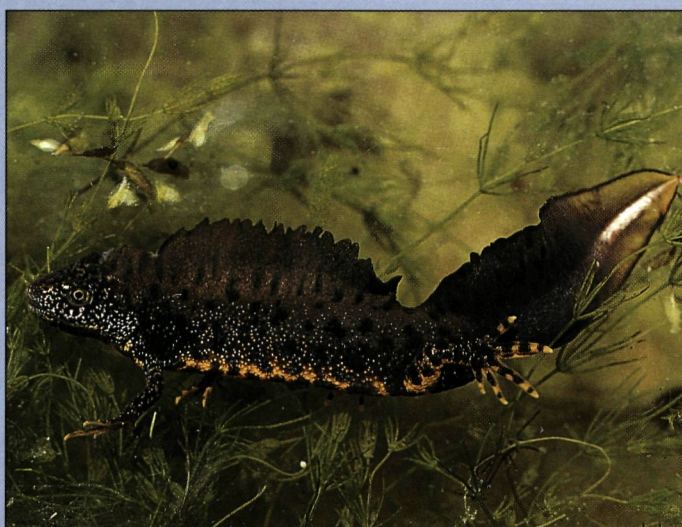
Wettelijk beschermd

Alle amfibieën, hun eieren en larven, zijn in Vlaanderen wettelijk beschermd. Ook hun voortplantingsplaatsen mogen niet verstoord worden. Je mag er dus wél naar kijken, maar aankomen niet! Bovendien is het dempen van poelen, dieper dan 50 cm, niet toegelaten zonder schriftelijke toelating van het Gemeentebestuur.

Herstel van verlande poel

Kamsalamander

VOOR AMFIBIEËN

DE WIELEWAAL, NATUURVERENIGING VZW

De Wielewaal is actief in Vlaanderen en Brussel, heeft meer dan 10 000 leden en 55 plaatselijke afdelingen. De vereniging beheert op vakkundige wijze meer dan 2000 ha natuur. Jaarlijks worden waardevolle terreinen aangekocht.

Als lid ontvang je zes maal per jaar het mooie tijdschrift 'Wielewaal', boordevol natuurinformatie en vier maal per jaar 'Oriolus', het tijdschrift voor vogelkijkers. Onze plaatselijke afdelingen komen op voor de natuur in je eigen streek.

HYLA

Hyla is de amfibieën- en reptielenwerkgroep van De Wielewaal. Hyla ondersteunt met deskundig advies de paddenoverzetacties in Vlaanderen. Als eerste heeft Hyla de aandacht gevestigd op de dramatische achteruitgang van de veedrinkpoelen en het daaraan verbonden verdwijnen van kikkers, padden en watersalamanders. Ook voor het voortbestaan van de sterk bedreigde reptielen, zoals hagedissen en slangen, komt Hyla daadwerkelijk op.

Word lid van De Wielewaal vzw, dan ben je tegelijk ook lid van Hyla en kan je deelnemen aan al de activiteiten van deze werkgroep.

DOE MEE

INLICHTINGEN:

De Wielewaal Natuurvereniging vzw
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Tel. 014/41 22 52

's Maandags gesloten

Huiszwaluw (foto: G. Mornie)

ZIE, EEN ZWALUW

De zwaluwen gaan weldra terugkomen. In het eindrapport van het project 'Zie, een zwaluw' zijn de oorzaken van de achteruitgang duidelijk vermeld. Ongetwijfeld heb jij ook hard meegewerkt, zowel voor het bekomen van de gegevens als voor het behoud van zwaluwen in je streek. Blijf je verder inzetten, bezoek de broedplaatsen, onderhoud het contact met de eigenaars en toon het verslag van het project. Plaats kunstnesten waar er kans is op succes.

Dank zij deze actie van De Wielewaal vzw zal ook de volgende jaren nog gezegd kunnen worden 'Zie, een zwaluw'!

advertentie

Vogel- en natuurreizen

50 pagina's boordevol reisinformatie over Europa's ongerepte vogel- en natuurgebieden in Estland, Finland, Polen, Wit-Rusland, Hongarije, Roemenië, Spanje en Marokko. Interesse? Brochure bij Eco Tourist Services, Postbus 1580, 3800 BN Amersfoort (NL), trrel. 0031/33 4565201 (fax 5314).

Bijvoorbeeld: Biebrzamoerassen en oerbos van Bialowieza (Oost Polen) 9 dagen alles inclusief 22.950 F

Relax, je bent verzekerd.

VERZEKERAAR VAN "DE WIELEWAAL"

Member of the Swiss Life Group
ZELIA N.V.

de Meeussquare 37 - B-1000 Brussel - Tel 32/2/516 73 11 - Fax 32/2/512 48 74

activiteitenkalender

* Activiteiten aangeduid met een sterretje staan onder begeleiding van cursusleiders van Natuur- en milieu-educatie De Wielewaal.

MAART

1

- * **Aalter.** Natuureducatieve wandeling in het Drongengoedbos -b- 9 u. kruising Westvoordestraat en Drongengoedweg, Knesselare -l- E. Blondia -e- 11.30 u. -m- verrekijker en laarzen.
- * **Brussel.** Natuureducatieve wandeling in het Mechels Broek -b- 9 u. naast parking bussen De Lijn, station NMBS-Mechelen -l- R. Gielen -e- 12 u. -m- laarzen, kijker, veldgidsen.
- * **Denderland.** Natuureducatieve wandeling in het Osbroek (thema : beheerswerken in de winter) -b- 10 u. infobord Osbroek, Burg. Blankaertdreef, Aalst -l- Paul Van den Bremt -e- 12 u.
- * **Midden-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in Het Sarsven en De banen in Nederweert en De Groote Peel (NL) -b- 9 u. Fratershuis, Zonhoven -l- Schorpion en Grouwels -e- 18 u. -m- laarzen, verrekijker, telescoop, picknick.
- * **Noord-Limburg.** Natuureducatieve voormiddagwandeling in de Wateringen -b- 10 u. Bredase Dijk 59, Bergeyk -l- Wijnen -e- 12.30 u.
- * **Noord-Limburg.** Natuureducatieve namiddagwandeling in de Vloeiweiden -b- 14 u. einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie -e- 16.30 u.
- * **s'Heerenbosch.** Tentoonstelling : Kunst voor natuur van Riet Verhelst -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroekstraat, Vlassenbroekdorp, Dendermonde -l- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 18 u.
- * **Turnhout.** Natuureducatieve lentewandeling in het Frans Segers Reservaat -b- 9 u. brug achter restaurant 4 Jaargetijden, Gierlesteenweg 441, Turnhout -l- Paul Prinsen -e- 12 u.
- * **Westland.** Vogelobservatie -b- 9u30 Vijverhuis, Vijverdreef 2, Zillebeke -l- Luc Derutter 057/44 75 59 -e- 12 u -m- laarzen, warme kledij en verrekijker.
- * **Zuid-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in de Kevie -b- 14 u. Natuur Educatief Centrum, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -l- Nico Mathias en R. Nijssen -e- 17 u.

2

- * **Dubbelloof Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Zichem -b- 9 u. Stamcafé Ernest Claes, markt van Zichem -l- Hortense Dupont 014/54 54 83 -e- 12 u.

6

- * **Brugge.** Diavoordracht over de historie van de Romboutswerve in de Damse Zwinstreek -b- 20 u. zaal BBL, Grote Markt, Brugge -l- Patrick Keirseblick 050/82 97 16 -e- 23 u. -m- inkom 100 F.
- * **Mandelstreek.** Diavoordracht over de reis naar IJsland in juli 1997 -b- 20 u. Brugsesteenweg 459, Roeselare -l- Joseph Jacques 051/20 44 89 -e- 23 u.
- * **Ninove.** Uileninventarisatie in Ninove -b- 20u30 sporthal, Schuitstraat, Pollare -l- Ria De Dyn 054/33 46 70 -e- 23 u -m- cassette-recorder.
- * **Noorderkempen.** Diavoordracht: Van Gaume tot Argonne -b- 20 u. Bakkersmolen, St.-Jansstraat 238, Essen-Wildert -l- Joris Pinseel 03/667 57 97 -e- 22.30 u. -m- inkom 100 F
- * **Scheldeland.** Diavoordracht over de natuur van Oost-Afrika -b- 20 u. Zaal Werkmanshuis, Wegvoeringstraat 2, Wetteren -l- Paul Tavenier -e- 22.30 u. -m- inkom leden: 80 F / niet-leden 100 F.
- * **Schelde-Leie.** Voordracht over bijen, drachtplanten en hun rol in de natuur -b- 19.30 u. oud-gemeentehuis, naast de kerk van Huise -l- Adrien De Winne -e- 22 u.
- * **Turnhout.** Ledenavond 't Steentje -b- 20 u. Conferentiezaal van de Warande, Warandestraat 42, Turnhout -l- Luc Van Gompel -e- 23 u.

7

- * **Antwerpen-Zuid.** Uilentocht naar Boechout-Lier -b- 15.45 u. station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel -l- Frank Adriaensen 03/454 03 30 -e- 23 u. -m- kijker, knapzak, stevig waterbestendig schoeisel, warme kleding en kleine zaklamp
- * **Denderland.** Boomplantdag in de Wellemeersen -b- 8.30 u. parking spooroverweg, Wellemeersenstraat, Welle -e- 16 u.
- * **Lier.** Diavoordracht over roofvogels van België -b- 20 u polyvalente zaal, College, Kan. Davidlaan 4, Lier -l- Hugo Van den Bosch 03/482 42 68 -e- 22 u.

- * **Westland.** Diavoordracht over de Jura -b- 20 u Jeugdstadion, Leopold III-laan, Ieper -l- Rudy Claeys 057/20 24 54 -e- 23 u.
- * **Zuid-Limburg.** Beheerswerken in de Kevie -b- 9 u. Natuur Educatief Centrum, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -l- Roger Nijssen -e- 18 u.

8

- * **Brugge.** Natuureducatieve namiddagwandeling in het Zwin -b- 13.30 u. voorkant station Brugge -l- Guido Orbie 050/38 25 76 -e- 17.30 u. -m- alle nodige vogel- en observatie-attributen
- * **Gent.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in de Gentbrugse Meersen -b- 9u30 kerk Gentbrugge, centrum -l- E. Van Renterghem -e- 12u30 -m- kijkers en veldgidsen.
- * **Land van Waas Zuid.** Natuureducatieve namiddagtocht naar Kallio-Doel -b- 14 u zwembad St.-Niklaas, rond punt Parklaan, St-Niklaas -l- G. Keereman 03/776 87 30 -e- 17 u.
- * **Mandelstreek.** Natuureducatieve wandeling in het natuurreservaat De Mandelhoek -b- 9u30 Waterstraat, langs het kanaal, Ingelmunster -l- Philippe Deprez 051/20 46 54 -e- 12 u -m- laarzen.
- * **Mechelen.** Natuureducatieve tocht naar Blaasveld broek en omgeving -b- 13u30 parking NMBS station, Hanswijkvaart, Blaasveld -l- August De Weerd 015/41 97 27 -e- 17 u -m- verrekijker en laarzen.
- * **Midden-Kempen.** Natuureducatieve voorjaarswandeling op De Postelse en Reuselse Moeren -b- 8.30 u. abdij van Postel, poort aan de abdij -l- J. Sas 014/31 26 57 -e- 12.30 u. -m- laarzen en verrekijker.
- * **Moervaart Zuidlede.** Natuureducatieve tocht naar de Zeeuwse Eilanden -b- 7.25 u. kerk Wachtebeke -l- Luc Bekaert -e- 18 u. -m- verrekijker, eventueel telescoop en warme kledij.
- * **Ninove.** Natuureducatieve wandeling in het Neigembos omtrent mossen -b- 14.30 u. kapel van Bevingen aan Neigembos, Bevingenstraat, Neigem -l- Peter De Tolleneer 053/79 03 60 -e- 17 u -m- laarzen
- * **Schelde-Leie.** Natuureducatieve wandeling langs de ruilverkavelingspaden te Wontergem -b- 14 u. kerk van Wontergem -l- Paul Cardon 055/31 19 92 -e- 17 u. -m- stevig schoeisel, veldgidsen en verrekijker.
- * **s'Heerenbosch.** Tentoonstelling : Kunst voor natuur van Riet Verhelst -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroekstraat, Vlassenbroekdorp, Dendermonde -l- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 18 u.
- * **Vaartland.** Fietstocht naar het Sas van Wintham : Noordelijk en Zuidelijk Eiland en omgeving -b- 13.30 u. 't Pleintje, August Van Landeghemplein, Iverlec, Willebroek -l- D. Tierens 03/886 90 72 -e- 17 u.
- * **Zwalmvalei.** Natuureducatieve voormiddagwandeling naar de moerassen van Harchies -b- 8 u. markt te Zottegem -l- André D'Haeseleer 09/360 23 07 -e- 13 u. -m- telescoop, verrekijker, laarzen en vogelgids.

9

- * **Dubbelloof Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Westerlo -b- 9 u secretariaat van 't Wat, binnenplein Abdij Tongerlo, Abdijstraat 40, Westerlo -l- Hortense Dupont 014/54 54 83 -e- 12 u.

13

- * **Denderland.** Uilen in het Raspaillebos (praktisch gedeelte van de uilencursus van 21 november) -b- 18.30 u. station Aalst -l- Bart Christiaens -m- laarzen, kijkers en oren.
- * **Groot-Haaltert.** Uileninventarisatie in Haaltert -b- 20u30 café Welkom, Dorp 2, Denderhoutem -l- Ria De Dyn -e- 23 u -m- cassette-recorder.
- * **Ninove.** Uileninventarisatie in Haaltert -b- 20 u. Café Welkom, Dorp 2, Denderhoutem -l- Axel Neuckermans 054/32 45 29.
- * **Rupelstreek.** Natuureducatieve steenuilenwandeling in Schelle -b- 20 u. parking kerk H. Familie, Tolhuisstraat, Schelle -l- Erik De Keersmaecker -e- 22.30 u. -m- warme regenvrije kleding en laarzen.
- * **Vaartland.** Natuureducatieve padden- en uilenwandeling : Padden in de Broekstraat - Uilen in het Broek van Blaasveld -b- 19 u. Broekstraat, parking 't Broek, Blaasveld -l- D. Tierens -e- 22 u.

14

- * **Brechtse Heide.** Natuureducatieve steenuilentocht rond het Pulderbos (in aansluiting op uilencursus) -b- 19 u. kerk van Pulderbos -l- M. Berkvens 03/383 67 93 -e- 22 u. -m- stevig schoeisel.
- * **Denderland.** Watervogeltelling -info- Herman Derder 053/80 01 10.
- * **Leuven.** Watervogeltelling -l- M. Mens 016/29 98 90
- * **Ninove.** Plantenwerkgroep : omgeving kasteel van Steenhout -b- 9 u kerk van Denderwindeke -l- Ria De Dyn -e- 12 u.
- * **Noorderkempen.** Observatie van de Boomleeuwierik in de Kalmthoutse Heide -b- 9 u. parkeerplaats De Vroente, Putsesteenweg,

Kalmthout -I- Dré Vansteenvoort 03/666 55 74 -e- 11.30 u. -m- laarzen, verrekijker en telescoop.

Noord-Limburg. Watervogeltelling -b- 8 u. kruispunt Barrier te Lommel.

* **Noord-Limburg.** Diavoordracht "Onze Kempische Heide vol verrassingen" -b- 20 u. Jongensschool, Groenstraat, Eksel -I- H. Vaesen 011/54 20 10 -e- 23 u.

Noord-Limburg. Watervogeltelling in de Maasvallei -I- Beyen 011/64 35 80.

* **Waregem.** Natuureducatieve landschapswandeling rond de Zavelput en Ooiegembos -b- 14 u lagere school, Grote Heirweg, Beveren-Leie -I- Peter Depodt 056/61 04 55 -e- 17 u.

15

* **Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve wandeling in het Vrieselhof te Oelegem -b- 9 u parking Vrieselhof, provinciaal domein, Schildesteenweg 79, Oelegem -I- Roger Huysmans -e- 12 u

* **Antwerpen-Zuid.** Vogelobservatie op de Linkeroever en in Oost-Zeeuws-Vlaanderen -b- 8 u. station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel -I- Wim Mertens 03/216 93 62 -e- 17 u. -m- verrekijker, telescoop, laarzen, regen- en winddichte kleding, knapzak en guldens.

Brugge. Watervogeltelling in de achterhaven van Zeebrugge -b- 9 u. parking nv De Jaegher, Sluisstraat, Brugge -I- Frank De Scheemaecker 050/33 96 09 -e- 12.30 u.

* **Brussel.** Natuureducatieve lentewandeling in Dilbeek -b- 14 u. station NMBS Dilbeek -I- Lut Mertens 02/524 28 52 -e- 16 u. -m- laarzen, verrekijker, vogelgidsen.

Denderland. Watervogeltelling -info- Herman Derder 053/80 01 10.

* **Dubbelloof Westerlo.** Natuureducatieve lentewandeling -b- 9 u. kerk van Westerlo -I- Jos Van Kerckhoven 014/26 64 62.

Gent. Plantdag op eiland tussen de Scheldearmen te Gent-Zwijnaarde -b- 10 u eiland tussen de Scheldearmen -I- E. Van Renterghem 09/230 82 68 -e- 18 u -m- handschoenen, laarzen en spade.

* **Geraardsbergen.** Natuureducatieve wandeling op de Oudenberg met aandacht voor geologie en landschap -b- 14 u vijver Oudenberg -I- Willem Boonen -e- 17 u.

* **Groot-Haaltert.** Natuureducatieve Kouterwandeling -b- 14u30 topmolen te Haaltert -I- Ria De Dyn -e- 17 u.

* **Mandelstreek.** Natuureducatieve wandeling in het Weiputenreservaat te Rumbeke -b- 10 u parking in de Babilliestraat, Rumbeke -I- Piet Desmet 051/22 58 52 -e- 12u30 -m- laarzen.

* **Meetjesland.** Natuureducatieve bomenwandeling in Het Leen -b- 14.15 u. parking Het Leen, Gentse Steenweg 80, Eeklo -I- C. Bruggeman 09/377 71 40 -e- 17 u. -m- bomengids.

Midden-Kempen. Watervogeltelling op de Molse Zandputten -b- 8.30 u. brug Mol-Donk, parking NZM -I- Jef Sas 014/31 26 57 -e- 12.30 u. -m- verrekijker, telescoop, vogelgids.

* **Midden-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in de Platwijers -b- 9 u. Paalsteen, einde Paalsteenstraat, Hasselt -I- Lodewijckx -e- 12 u.

* **Ninove.** Natuureducatieve landschapswandeling -b- 14.30 u. topmolen in Haaltert -I- Hildegard De Rouck 053/83 53 89.

* **Scheldeland.** Vogelobservatie in eigen streek -b- 8.30 u. markt van Wetteren -I- Antoon Blondeel 09/369 33 42 -e- 12.30 u. -m- laarzen, verrekijker en vogelgids.

s'Heerenbosch. Tentoonstelling : Kunst voor natuur van Riet Verhelst -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroekstraat, Vlassenbroekdorp, Dendermonde -I- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 18 u.

16

* **Dubbelloof Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Herenthout -b- 9 u Café 't Schipke, Niemandshoek, Herenthout -I- Hortense Dupont 014/54 54 833 -e- 12 u.

Lier. Beheerswerken in het Rietveld -b- 14 u ingang reservaat Het Rietveld, baan Lier-Kessel, -I- J.P. Pichay -e- 17 u

17

Antwerpen-Zuid. Coördinatie milieurahanen -b- 20 u. lokaal De IJsvogel, Legerstraat 40, Wilrijk -I- Hugo Waeterschoot 03/455 22 12 -e- 22.30 u.

20

* **Mandelstreek.** Nacht van de Steenuil : tentoonstelling en avondwandeling -b- 19u30 Botermarkt, grote ingang Klein Seminarie, Roeselare -I- Pol Ingelaere 051/20 45 61 -e- 22u30.

* **Meetjesland.** Diavoordracht : Planten in en om het water -b- 20 u. NCMV-lokaal, Lijnendraaiersstraat, Eeklo -I- C. Bruggeman 09/377 71 40 -e- 22.30 u.

21

Lier. Beheerswerkgroep vergaderd -b- 20 u Liers clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier -I- J.P. Pichay 03/411 11 45 -e- 22u30.

* **Ninove.** Natuurstudiedag - Landbouw en natuur -b- CC De Plomblom, Graanmarkt, Ninove -I- Wouter Mertens 054/32 51 71 -info- inschrijven is nodig.

* **Noorderkempen.** Natuureducatieve wandeltocht in het Domein Hemelrijk -b- 8.30 u. Kiekenhoeve, Moerkantsebaan, Essen-Heikant -I- Frans Broos 03/667 43 52 -e- 12.30 u. -m- verrekijker, loop en plantengids.

Oostende. Ledenavond met diareportage over de reis naar Devon en Exmoor. -b- 19 u. Slachthuisstraat 7, Brugge -I- J. Claerhout 059/30 22 09 -e- 23 u.

* **Schelde-Leie.** Vogelobservatietocht in de Scheldevallei te Zingem -b- 14 u. Scheldebrug, Nederzwalmsessteenweg, Zingem -I- K. De Waele 09/386 45 60 -e- 17 u. -m- laarzen, vogelgidsen en verrekijker.

Westland. Lentesouper -b- 20 u Ridder De Steurzaal, ex-gemeentehuis, Dorp, Zillebeke -I- D. Ronsse 057/20 17 99 -e- 24 u.

* **De Wulp.** Diavoordracht over de Alpenflora -b- 20 u. De Heischuur, Schuurhoven 2, Oud-Turnhout -I- Ludo Huibrechts 014/45 06 46 -e- 22.30 u.

22

* **Antwerpen-Zuid.** Slakkenexcursie in het Blaasveld Broek -b- 13.30 u. station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel -I- Jan Waeterschoot 03/230 87 48 -e- 16.30 u. -m- laarzen en loop.

* **Brussel.** Natuureducatieve wandeling te Bornem -b- 14 u. kerk Wintham te Bornem -I- Lut Mertens 02/524 28 52 -e- 17 u. -m- laarzen, verrekijker, veldgidsen.

* **Denderland.** Natuureducatieve wandeling te Wintham -b- 13 u. parking Gedempte Dender, einde Noordlaan te Dendermonde of 14 u. kerk Wintham te Bornem -I- Hendrik D'Hertefelt 03/889 72 86 -m- laarzen, verrekijker, telescoop, vogelgidsen.

* **Klein-Brabant.** Natuureducatieve wandeling aan het Noordelijk en Zuidelijk Eiland in de kanaalzone van Wintam -b- 14 u kerk van Wintam -I- Hendrik D'Hertefelt -e- 17 u.

* **Mandelstreek.** Natuureducatieve wandeling naar de Hoge Dijken en het Zwin -b- 8u30 Meiboomlaan, voor Roularta, Roeselare -I- Lieve Amery 051/22 26 04 -e- 18 u -m- laarzen, verrekijker, telescoop.

* **Moervaart-Zuidlede.** Natuureducatieve wandeling in het Provinciaal Domein Puyenbroeck te Wachtebeke -b- 14 u. ingang 2, aan het zwembad, Stenenbrug, Wachtebeke -I- Maatje den Herder 09/355 58 59 -e- 17 u. -m- verrekijker, vogelgids, plantengids.

* **Rupelstreek.** Vogelobservatie aan het Noordelijk en Zuidelijk Eiland te Wintham te Bornem -b- 13.30 u. Veer Rupeldijk Wintham -I- Erik De Keersmaecker 03/887 13 72 -e- 16.30 u. -m- warme regen-vrije kleding, verrekijker en eventueel telescoop.

* **Schelde-Leie.** Natuureducatieve wandeling in de Scheldevallei te Eke -b- 14 u. kerk te Eke -I- K. De Waele 09/386 45 60 -e- 17 u. -m- laarzen, veldgidsen en verrekijker.

s'Heerenbosch. Tentoonstelling : Kunst voor natuur van Riet Verhelst -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroekstraat, Vlassenbroekdorp, Dendermonde -I- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 18 u.

s'Heerenbosch. Lentefietstocht in de Westhoek -b- 7.30 u. station Veurne -I- Daniel Mertens 052/33 39 75 -e- 19 u. -m- picknick en warme regenkledij -info- reservatie voor 7 maart.

s'Heerenbosch. Lentefietstocht in de Kempen met bezoek aan natuurreservaat De Zegge of Tholen -b- 8.30 u. station Buggenhout (eigen wagens) -I- Daniel Mertens 052/33 39 75

Turnhout. Fietstocht ten Noorden van Turnhout -b- 14 u. parkeerstrook Ring, Steenweg op Baarle-Hertog, Turnhout -I- Juul Appels 014/ 55 72 25 -e- 17 u.

Zuid-Limburg. Beheerswerken in de Kevie -b- 9 u. Natuur Educatief Centrum, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -I- Roger Nijssen 012/23 53 60 -e- 17 u.

* **Zuid-Limburg.** Natuureducatieve voorjaarswandeling op de Katteberg in Bilzen -b- 14 u. Kimpel, Bilzen -I- J. Vangronsveld - O. Comhair 089/41 55 23 -e- 17 u.

* **Zwalmvallei.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in Oombergen -b- 14 u. kerk van Oombergen -I- Patrick Rouckhout 09/360 57 57 -m- verrekijker, loop en planten- en vogelgids.

23

* **Dubbelloof Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Retie -b- 9 u De Kleynhoeve, De Linde, Retie -I- Hortense Dupont 014/54 54 833 -e- 12 u.

25

* **Westland.** Natuureducatieve wandeling in de Kleiputten te Ploegsteert -b- 14 u Rue Tourquet 228, Ploegsteert -I- José Tahon (056/55 50 41) -e- 17 u -m- laarzen, telescoop en verrekijker.

26

* **Brugge.** Diavoordracht over het barre Antartica -b- 20 u. Chalet Rethorica, langs Albert I-laan, naast het gemeentehuis van St. Michiels -I- Guido Orbie 050/38 25 76 -e- 23 u.

27

* **Geraardsbergen.** Info-avond rond natuur in eigen tuin -b- 19u30 NMEC De Helix, Hoogvorst 2, Grimminge -I- J. Wullaert -e- 22u30.

Groot-Haaltert. Uileninventarisatie in Groot-Haaltert -b- 20u30 café Welkom, Dorp 2, Denderhoutem -l- Ria De Dyn -e- 23 u -m- cassette-recorder.

* **Noorderkempen.** Natuureducatieve informatieavond rond vogels en natuur via CD-ROM en Internet -b- 19.30 u. De Vroente, Putsesteenweg 129, Kalmthout -l- Herman Lieckens 03/666 90 30 -e- 22 u. -info- 100 F te starten op rekening 000-0415380-26 van De Wielewaal Noorderkempen met vermelding 'info-avond 27 maart 1998'.

28

Antwerpen-Zuid. Tentoonstelling over de vlinder -b- 14 u. Dieseghemhoeve, Wouter Volckaertsstraat 44, Mortsel -l- Tuur Wuyts 03/499 99 11 -e- 23 u. -info- 100 F/persoon en 200 F/gezin.

Antwerpen-Zuid. Ruil- en koopbeurs -b- 14 u. Dieseghemhoeve, Wouter Volckaertsstraat 44, Mortsel -l- Guido Hendrickx 03/457 09 97 -e- 17 u. -info- aanmelding door verkopers om 13 u. ter plaatse

* **Antwerpen-Zuid.** Diavoordracht : Vlinders uit onze streek -b- 20 u. Dieseghemhoeve, Wouter Volckaertsstraat 44, Mortsel -l- Tuur Wuyts 03/499 99 11 -e- 22.30 u. -info- 100 F/persoon en 200 F/gezin, hierbij is de toegang tot de tentoonstelling gerekend.

Klein-Brabant. Ledenfeest -b- 18 u Gemeenschapshuis van Branst-Bornem -info- 03/889 14 39 vooraf inschrijven.

* **Lier.** Vogelwerkgroep op wulpenobservatie -b- 8 u Gemeenteplein, Nijlen-Centrum -l- Willy Goyvaerts 03/480 25 32 -e- 12 u -m- optisch materiaal.

* **Noorderkempen.** Vogelobservatie in de Maatjes -b- 17 u. kerk Nieuwmoer, Dorpstraat, Nieuwmoer -l- Boris Pinseel 03/667 57 97 -e- 20 u. -m- verrekijker, laarzen en telescoop.

Turnhout. Fietstocht naar de Rechte Heide en Rovertse Heide -b- 5.30 u. parkeerstrook Ring, Stw. Baarle-Hertog, Turnhout -l- Juul Apfels 014/55 72 25 -e- 17.30 u.

* **Zemst.** Natuureducatieve ochtendwandeling : Vogels in onze tuin -b- 6 u. kerk van Weerde -l- J. Peeters 015/61 20 86

29

Antwerpen-Zuid. Tentoonstelling over de vlinder -b- 10 u. Dieseghemhoeve, Wouter Volckaertsstraat 44, Mortsel -l- Tuur Wuyts 03/499 99 11 -e- 15.30 u -info- 100 F/persoon en 200 F/gezin.

* **Brugge.** Natuureducatieve polderwandeling langs de Romboutswerve en de Verse Vaart -b- 14 u. ingang Romboutswerve reservaat Damme -l- Guido Orbie 050/38 25 76 -e- 17 u.

* **Brussel.** Natuureducatieve wandeling in de vallei van de Vogelzangbeek te Anderlecht -b- 9 u. kerkhof Anderlecht, St.-Janskruidlaan, Anderlecht -l- Lut Mertens -e- 12 u. -m- stevig schoeisel, verrekijker, veldgidsen.

* **Denderland.** Natuureducatieve wandeling in de vallei van de Hermeton -b- 8 u. station van Aalst -l- Wim D'Haeseleer -m- laarzen, verrekijker, picknick en drank.

* **Dubbelloof Westerlo.** Natuureducatieve roofvogelwandeling aansluitend op de "roof-vogelcursus" -b- 9 u. kerk van Westerlo

* **Gent.** Natuureducatieve spechtenwandeling in het H. Geestgoed -b- 7 u ingang in Bosstraat te Munte -l- E. Van Renterghem -e- 11 u -m- verrekijker, veldgidsen en picknick.

* **Merelbeke-Melle.** Natuureducatieve wandeling in Oud-Merelbeke met aandacht voor de natuur in het algemeen, vogels en vroege lenteverstijningen in het bijzonder -b- 14 u. centrum Merelbeke, aan de kerk -l- Guy De Meulemeester 09/230 46 46 -e- 17 u. -m- verrekijker en veldgidsen.

* **Midden-Kempen.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in Postel, De Wurft -b- 9 u. Taverne De Witte Haas, brug Dessel-Witgoor -l- J. Sas 014/31 26 57 -e- 12.30 u. -m- laarzen en verrekijker.

* **Midden-Limburg.** Natuureducatieve wandeling op Wijvenheide -b- 9 u. Zwanenstraat, Bolderdal, zijweg van de Wijvestraat die Zonhoven met Bolderberg verbindt, camping Heidestrand -l- Chris Onkelinx -e- 12 u. -m- laarzen en verrekijker.

* **Nete en Aa.** Natuureducatieve spechtenwandeling in Herenthout -b- 8 u. kerk van Herenthout -l- Eddy Vercammen 014/22 41 70 -e- 12u.

Netevallei. Opendeurdag in het Wielewaallokaal, met tentoonstelling over uilen -b- 10 u. tot 12 u. en 14 u. tot 16 u. Leopoldlei 81, Hal-laar -l- Chris Segaert 015/22 01 06.

Ninove. Eetfestijn in Pollare -b- 11u30 tot 15 u en 17u30 tot 20 u parochiezaal in Pollare -l- Ria De Dyn.

* **Noord-Limburg.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in de Dommelvallei -b- 8.30 u. kerk van Eksel -l- H. Vaesen 011/54 20 10.

* **Oostende.** Natuureducatieve dagexcursie naar het Zwin -b- 10 u. het Zwin-reservaat, Knokke-Heist -l- J. Claerhout 059/30 22 09 -e- 17.30 u. -m- verrekijker.

* **Schelde-Leie.** Natuureducatieve wandeling met speciale aandacht voor de geomorfologie op en rond de Muziekberg te Louise-Marie -b- 14 u. kerk van Louise-Marie -l- K. De Waele 09/386 45 60 -e- 17 u. -m- laarzen.

s'Heerenbosch. Tentoonstelling : Kunst voor natuur van Riet Verhelst -b- 14 u. Galerij Salix, Vlassenbroekstraat, Vlassenbroekdorp, Dendermonde -l- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 18 u.

* **Vaartland.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in het Broek De-naeyer -b- 14 u. Oost-vaartdijk, chalet Ryac jachthaven, Klein Willebroek -l- D. Tierens -e- 17 u.

* **Voorkempen.** Natuureducatieve amfibieënwandeling op de Kooldries -b- 14 u. Toverfluit, Kapellei, Halle -l- Bart Hellemans 03/384 33 56 -e- 16.30 u. -m- laarzen.

* **Westkust.** Natuureducatieve wandeling rond de lentevogels in de broeken van Lo-Reninge -b- 14 u. Fintele, Lo-Reninge -l- Godfried Warreyn 058/51 80 80 -e- 17 u.

* **Westland.** Natuureducatieve wandeling in het Zoniënwoud. -b- 7 u station van Ieper -l- Patrick Verhalle 057/20 17 99 -e- 18 u -m- laarzen, verrekijker en picknick.

* **Zwalmvallei.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in de Kalkense Meersen -b- 13.15 u. markt te Zottegem -l- Frank De Waele 055/42 78 40 -m- laarzen, verrekijker, loep, veldgids.

Zwalmvallei. Beheerswerken in weidelandschap -b- 13.15 u. kerk van Zottegem -l- Frank De Waele -e- 17.30 u. -m- laarzen en verrekijker.

* **Zwalmvallei.** Natuureducatieve inventarisatietocht met aandacht voor plantenfamilies -b- 9 u. Natuur- en Milieu-educatief Centrum "De Helix", Hoogvorst 2, Grimminge -l- Koen Verhoeven 09/362 50 38 -m- flora's en determinatietabellen, loep en laarzen.

30

* **Dubbelloof Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Herentals -b- 9 u parking BLOSO sportcentrum, Vorselaarsebaan, Herentals -l- Hortense Dupont 014/54 54 833 -e- 12 u.

APRIL

3

Ninove. Uileninventarisatie in Ninove-Roosdaal -b- 21 u sporthal, Schuitstraat, Pollare -l- Ria De Dyn -e- 23u30 -m- cassette-recorder.

4

* **Brechtse Heide.** Natuureducatieve landschapswandeling door ruilverkaveling bedreigd gebied -b- 14 u. Zonneputteke, Zonneputteke 1, Zoersel -l- Frans Kerstens 03/383 19 40 -e- 18 u. -m- stevig schoeisel en verrekijker.

* **Dubbelloof Westerlo.** Familie daguitstap -info- Oscar Toelen 014/23 43 37.

* **Gent.** Diavoordracht over de fauna en flora van de Argonne -b- 20 u Dienstencentrum Gentbrugge, Braemkasteelstraat 41, Gentbrugge -l- E. Van Renterghem -e- 22u30.

Klein-Brabant. Plantenruildag op de Kinderboerderij van Bornem -b- 14 u standje van de Wielewaal -info- 03/889 14 39.

Lier. Beheerswerken in het reservaat Broek-Elst -b- 13u30 parking van sporthal 't Stapveld, Berlaar -l- Hugo Van den Bosch -e- 17 u.

* **Westland.** Natuureducatieve wandeling in de verdrongen weide met oog voor de flora -b- 9u30 Vijverhuis, Vijverdreef 2, Zillebeke -l- Rudy Claeys -e- 12 u -m- laarzen, verrekijker en plantengids.

Zuid-Limburg. Beheerswerken in de Kevie -b- 9 u. Natuur Educatief Centrum, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -l- Roger Nijssen -e- 18 u.

5

* **Aalter.** Natuureducatieve wandeling in het Drongengoedbos -b- 9 u. kruising West-voordestraat en Drongengoedweg, Knesselare -l- E. Blondia -e- 11.30 u. -m- laarzen en verrekijker.

* **Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve wandeling naar Sluis van Wintham en Scheldeschorre -b- 9 u parking firma Staels-Borca, Rijksweg, baan Willebroek-Temse -l- Karel Labens -e- 17 u -m- laarzen en picknick.

* **Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve wandeling te Wortel en Merksplas -b- 8.30 u. station Oude God, Lode Dosfellei, Mortsel (eigen wagens) of 9 u. kerk van Hoogstraten of aansluiten om 13.30 u. Café De Diept, Stw. op Merksplas, Wortel (mits telefoontje naar de gids) -l- Jef Konings 03/440 67 94 -e- 17 u. -m- verrekijker, telescoop, regenkleiding, picknick, gewone wandelschoenen.

* **Brussel.** Natuureducatieve amfibieënwandeling langs de Voerbinnen te Tervuren -b- 14 u. Terminus Tram 44, Leuvensesteenweg, Tervuren -l- Lut Mertens -e- 17 u. -m- laarzen, verrekijker, veldgidsen.

* **Denderland.** Natuureducatieve wandeling in het Osbroek (Thema: Voorjaarsbloei) -b- 10 u. infobord Osbroek, Burg. Blanckaertdreef, Aalst -l- Inge Singelijn -e- 12 u.

* **Denderland.** Natuureducatieve wandeling : Door de Faluintjes -b- 14 u. kerk van Meldert -l- Wouter Vandewalle -m- laarzen, verrekijker en gidsen.

* **Geraardsbergen.** Natuureducatieve wandeling in het Raspaillebos met aandacht voor voorjaarsbloei zoals ranonkels en anjers -b- 14 u NMEC De Helix, Hoogvorst 2, Grimminge -l- Koen Steenhout 054/41 92 76-e- 17u30.

* **Klein-Brabant.** Natuureducatieve wandeling in het Moer met aandacht voor voorjaarsbloei -b- 14 u Houtzagerij Peleman, Rijksweg, Puurs -info- 03/889 12 91 -e- 17 u.

* **Krekel-Anzegem.** Natuureducatieve wandeling naar de Bergelenput te Gullegem -b- 9 u. parking De Stringe, Vichte -l- Debaene 056/77 88 88 -e- 11.30 u. -m- verrekijker.

* **Mechelen.** Plantenbeurs in Hombeek -b- 9 u dorpscentrum Hombeek, Leibeekstraat -l- Steven Vansteenkiste 016/65 02 27 -e- 17 u.

* **Midden-Limburg.** Natuureducatieve wandeling op Ter Donk -b- 9 u. einde van de Witvenweg, Zonhoven -l- Louis Daemen -e- 12 u -m- laarzen en verrekijker.

* **Netevallei.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in de Wolzakken te Putte-Grasheide -b- 14 u kerk van Grasheide -l- François Van den Bosch 015/24 03 18 -e- 16 u -m- laarzen.

* **Ninove.** Natuureducatieve wandeling omtrent de historiek en natuur van Congoberg en omgeving -b- 14u30 kruispunt Repingenstraat en Congobergstraat -l- Ria De Dyn 054/33 46 70 -e- 17 u.

* **Noorderkempem.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in de Kalmthoutse Heide -b- 8 u parking zuid, Verbindingsweg, Kalmthout -l- René Nelen 03/667 33 83 -e- 12 u -m- laarzen, verrekijker en telescoop.

* **Noord-Limburg.** Natuureducatieve uitstap naar De Riebos -b- 8 u brug 12, Lom-Luyksgestel

* **Noord-Limburg.** Natuureducatieve voormiddagwandeling in de Wateringen -b- 10 u. Bredase Dijk 59, Bergeyk -l- Wijnen -e- 12.30 u.

* **Noord-Limburg.** Natuureducatieve namiddagwandeling in de Vloeiweiden -b- 14 u. einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie -e- 16.30 u.

* **Schelde-Leie.** Natuureducatieve familiewandeling in en rond het gemeentelijk reservaat 'Vuylbroeck' te Kruishoutem -b- 10 u scoutslokaal naast voetbalplein, Warandestraat, Kruishoutem -l- K. De Waele 09/386 45 60 -e- 12 u -m- laarzen, veldgidsen en verrekijker.

* **s'Heerenbosch.** Tentoonstelling rond kunst voor natuur -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroekdorp -l- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 18 u.

* **s'Heerenbosch.** Bezoek aan kerncentrale van Doel met aansluitend een wandeling in het Verdrongen Land Van Saeftinghe -b- 7u30 station van Buggenhout -l- reserveren voor 20 maart bij Daniël Mertens 052/33 39 75 -e- 17 u -m- laarzen en eventueel reservekleding.

* **Turnhout.** Natuureducatieve wandeling in Weelde-Statie -b- 14 u Oud Station van Weelde-Statie, Stw op Merksplas -l- Juul Appels 014/55 72 25 -e- 17 u.

* **Westland.** Observatie van watervogels in de verdrongen weiden -b- 9u30 Vijverhuis, Vijverdreef 2, Zillebeke -l- Rudy Claeys -e- 12 u -m- laarzen en verrekijker.

* **De Wulp.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in De Laks en aan de kanaaloevers van Oud-Turnhout -b- 8 u Heischuur, Schuurhoven 2, Oud-Turnhout -l- Ludo Huibrechts 014/45 06 46 -e- 11u30 -m- verrekijker, planten- en/of vogelgids.

* **Zoniën.** Natuureducatieve amfibieënwan­delling in de Voerbronnen te Tervuren -b- 14 u terminus Tram 44, Leuvensesteenweg, Tervuren -l- Ronny Van Caenenberg 02/767 02 70 -e- 17 u.

* **Zuid-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in de Kevie -b- 14 u. Natuur Educatief Centrum, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -l- Nico Mathias en R. Nijssen -e- 17 u.

* **Zuid-West-Vlaanderen.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in Bergelenput -b- 9u30 Nec "De Rand", Bergelen, Gullegem -l- Alex Libbrecht 056/75 60 87 -e- 11 u.

10

* **Ninove.** Uileninventarisatie in Ninove-Roosdaal -b- 21 u sporthal, Schuitstraat, Pollare -l- Ria De Dyn -e- 23u30 -m- cassetterecorder.

11

* **Ninove.** Natuureducatieve wandeling van de plantenwerkgroep in de Wilde Beek en omgeving. -b- 9 u Huwelijkslijsten De Pelsmaeker, Expressweg, Ninove, Aalst -l- Ria De Dyn -e- 12 u.

12

* **Mandelstreke.** Natuureducatieve wandeling in de Mandelhoek -b- 9u30 Waterstraat, Ingelmunster -l- Philippe Deprez 051/20 46 54 -e- 12 u -m- laarzen en verrekijker.

* **Ninove.** Natuureducatieve wandeling in het Neigembos omtrent voorjaarsbloei­ers -b- 14u30 kapel van Bevingen, Neigembos, Neigem -l- Ria De Dyn -e- 17 u.

* **s'Heerenbosch.** Tentoonstelling rond kunst voor natuur -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroekdorp -l- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 18 u.

* **Turnhout.** Natuureducatieve Blauwborstenwandeling in de Tikkebroeken -b- 7u30 Tikkebroeken, Kluis, Kasterlee -l- Juul Appels -e- 11 u.

* **Westland.** Natuureducatieve wandeling in de Broeken van Noord-schote -b- 13u30 station van Ieper -l- Patrick Verhale -e- 18 u -m- laarzen en verrekijker.

13

* **Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve voorjaarswandeling op de Brechtse Heide -b- 8u30 station Oude God, Lode Dosfellei, Mortsel -l- Marieke Berkvens 03/383 67 93 -e- 12u30 -m- verrekijker, stevig schoeisel en picknick.

* **Dubbelloof Westerlo.** Familie daguitstap -b- De Kiekenhoeve, Moerkantsebaan 1, Essen-Heikant -l- Hortense Dupont 014/54 54 833

* **Gent.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in het Gentbos te Merelbeke -b- 9 u Hollebeekvijver, einde Hollebeekstraat, Merelbeke -l- E. Van Renterghem -e- 12 u -m- verrekijker en veldgidsen.

* **Lier.** Natuureducatieve wandeling in en om het Tallaerthof -b- 14 u Tallaerthofdreef, ingang van domein, Koningshooikt -l- Yves Peeters 03/489 04 57 -e- 17 u -m- laarzen en kijker

* **Nete en Aa.** Studie van weidevogels in de Brakeleer te Arendonk -b- 7 u station, Stationsstraat 57, Olen of 7u30 brug snelweg Retie, Oud-Turnhout -l- Eddy Vercammen 014/22 41 70 -e- 12u30.

* **Schelde-Leie.** Natuureducatieve wandeling langs de oude Leiemander te Grammene -b- 14 u kerk van Grammene -l- Daniël Packet 056/60 15 94 -e- 17 u -m- laarzen, veldgidsen en verrekijker.

17

* **Groot-Haaltert.** Uileninventarisatie in Groot-Haaltert -b- 21 u café Welkom, Dorp 2, Denderhoutem -l- Ria De Dyn -e- 23u30 -m- cassetterecorder.

18

* **Brugge.** Beheerswerken op de Romboutswerve -b- 9 u Romboutswerve, Damme -l- Guido Orbie 050/38 25 76 -e- 17 u.

* **Geraardsbergen.** Avondsessie vogelzang : studie van vogelgeluiden m.b.v. cassette -b- 19u30 NMEC De Helix, Hoogvorst 2, Grimminge -l- Koen Steenhoudt 054/41 92 76 -e- 22u30 -m- cassetterecorder.

* **Nationale Werkgroep Botanica.** Plantenstudiedag in de bossen van Bavegem -b- 9 u kerk van Bavegem -l- Karel De Waele 09/386 45 60 -e- 17 u -m- laarzen, loep, picknick met drank, flora, s.

* **Noorderkempem.** Natuureducatieve vogelwandeling in het landschap van de Brabantse Wal -b- 8u30 O.L.V.-kerk, Nieuwstraat, Essen-Centrum -l- Frans Broos -e- 12u30 -m- verrekijker, telescoop en laarzen.

19

* **Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in het Halterbos rond flora -b- 8 u station Oude God, Lode Dosfellei, Mortsel -l- François De Cock 03/828 23 37 -e- 12 u -m- laarzen, flora, verrekijker en vogelgids.

* **Brussel.** Natuureducatieve wandeling in het natuurgebied de "Grote Zenne" te Lembeek -b- 9 u St.-Veroneesk­erk te Lembeek -l- Lut Mertens -e- 12 u -m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

* **Denderland.** Natuureducatieve wandeling in bossen van Everbeek en Trimpontbos -b- 14 u kerk van Everbeek-Boven -l- J. Van den Bergh -e- 17 u -m- laarzen, verrekijker en gidsen.

* **Mechelen.** Natuureducatieve wandeling omtrent Zwartkopmeewen en Geoorde futen -b- 8u30 parking NMBS Centraal Station Mechelen, Hanswijkvaart, naast spoorweg -l- Steven Vansteenkiste 016/65 02 27 -e- 12 u -m- verrekijker, laarzen en vogelgids.

* **Midden-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in de Platwijers -b- 9 u De Paalsteen, einde van de Paalsteenstraat, Hasselt -l- Lodewijk -e- 12 u.

* **Netevallei.** Natuureducatieve wandeling in het kasteelpark Hof ter Laken, samen met een bezoek aan het kasteel -b- 14 u Pallieterhoeve, Booischoot -l- Aloïs Claes 015/22 42 83 -e- 16u60 -m- 100 F.

* **Ninove.** Natuureducatieve landschapswandeling in de omgeving van Pamel -b- 14u30 kerk van Pamel -l- Ria De Dyn -e- 17 u.

* **Noord-Limburg.** Natuureducatieve tocht naar "De Luysen en St.-Maartensheide" -b- 8 u kerk van Beek -l- H. Vaesen 011/54 20 10

* **Rupelstreek.** Natuureducatieve wandeling met aandacht voor de natuurhistorische ontwikkeling van het landschap langs de Speltenvelden en de Boerenhoek te Schelle -b- 13u30 parking H. Familiekerk, kruispunt Tolhuisstraat en Fabiolalaan, Schelle -l- Erik De Keersmaecker 03/887 13 72 -e- 16u30 -m- regenvrije kleding en laarzen.

* **Schelde-Leie.** Natuureducatieve wandeling in het landelijke Kerkem -b- 14 u kerk van Kerkem -l- Karel De Waele 09/386 45 60 -e- 17 u -m- laarzen, veldgidsen en verrekijker.

* **s'Heerenbosch.** Tentoonstelling rond kunst voor natuur -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroekdorp -l- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 18 u.

* **Vaartland.** Natuureducatieve wandeling in het natuurreservaat "De Blankkaart" -b- 7u30 't Pleintje, August Van Landeghemplein, Willebroek -l- D. Tierens 03/886 90 72 -e- 16 u.

* **Voorkempem.** Natuureducatieve ochtendwandeling in het park van Halle -b- 7 u Toverfluit, Kapellei, Halle -l- Richard Vergaelen 03/384 15 81 -e- 9 u -m- verrekijker.

* **Westkust.** Natuureducatieve vogelwandeling in de Uitkerkse pol­ders -b- 13u30 parking Sunparks, Kinderlaan, Oostduinkerke of 14u15 Uitkerke Groenwaecke -l- José Gaytant 058/51 19 21 -e- 17u15.

* **Westland.** Natuureducatieve wandeling in de Douvevallei -b- 9 u kerk van Loker -l- Rudy Claeys -e- 12 u -m- laarzen, verrekijker en picknick.

* **Westland.** Natuureducatieve wandeling op de Rodeberg -b- 13u30

café De Patrijs, Rodebergstraat 22, Westouter -l- Rudy Claeys -e- 18 u -m- laarzen en verrekijker.

* **De Wulp.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in De Liereman -b- 9 u St. Bavo, centrum Oud-Turnhout of 9u15 Broederpleinen, Schuurhovenberg, Oud-Turnhout -l- Dirk Geysels 014/42 06 17 -e- 12 u -m- verrekijker, laarzen, vogelgids en/of plantengids.

* **Zuid-West-Vlaanderen.** Natuureducatieve voorjaarswandeling op de Vaarttaluds -b- 9 u Sint-Pieterbrugje aan de sluis te Moen -l- Alex Libbrecht 056/75 60 87 -e- 12 u.

20

* **Dubbelloof Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Millegem -b- 9 u Café Vissershuis, Meierij 178, Ledeberg -l- Hortense Dupont 014/54 54 833 -e- 12 u.

24

Groot-Haaltert. Uileninventarisatie in Groot-Haaltert -b- 21 u café Welkom, Dorp 2, Denderhoutem -l- Ria De Dyn -e- 23u30 -m- casset-recorder.

* **Krekel-Anzegem.** Natuureducatieve avond rond zangvogels -b- 20 u het NEC De Steenoven, kruispunt Schaapsdreef en Sint-Denijseweg, Kortrijk -l- Philippe Debaene 056/77 88 88 -e- 23 u

* **Moervaart-Zuidlede.** Filmavond rond de natuur in Indonesië -b- 20 u zaal Triphon, Eksaardsedam 15, Moerbeke-Waas -l- Lieven Van Hooste 09/346 94 34 -e- 22 u -info- 80 BEF voor leden, 100 F voor niet-leden.

* **s'Heerenbosch.** Diavoordracht over wespen -b- 19 u Het Vaatje, Korte Dijkstraat, St.-Gillis-bij-Dendermonde -l- Daniël Mertens 052/33 39 75 -e- 21u30.

* **De Wulp.** Natuureducatieve avondwandeling in de Hoge Mierdse Heide -b- 18u15 kerkplein St. Bavo, centrum Oud-Turnhout of 18u25 Broederpleinen, Schuurhovenberg, Oud-Turnhout -l- Ward Machielssen 014/42 77 33 -e- 22 u -m- verrekijker, telescoop en vogelgids.

25

* **Geraardsbergen.** Plantenwerkgroep - kilometerhokinventarisatie -b- 9 u parking onder Bosberg -l- Lode De Beck -e- 17 u.

* **Klein Brabant.** Natuureducatieve ochtendwandeling in het Lippelobos -b- 6 u Café De Wandelinge Lippelo -info- 03/899 15 88.

* **Lier.** Planteninventarisatie te Massemen -b- 9 u kerk van Massemen -l- E. Verboven 03/455 35 30 -e- 16u30 -m- flora's, loep, picknick met drank.

* **Lier.** Vogelwerkgroep op tocht voor inventarisatie van broedvogels -b- 9u15 kerk van Linkhout -l- Willy Goyvaerts 03/480 25 32 -e- 16 u -m- optisch materiaal en picknick.

* **Nete en Aa.** Natuureducatieve wandeling in het Engels kamp Herentals-Grobbendonk -b- 13u30 kerk van Grobbendonk -l- Eddy Vercaemmen 014/22 41 70 -e- 17 u.

* **Ninove.** Natuureducatieve wandeling in de omgeving van de Kipsteenbeek door de plantenwerkgroep -b- 9 u taverne Den Doorn, begin Expressweg Ninove-Aalst -l- Ria De Dyn -e- 12 u.

Rupelstreek. Beheerswerken in het reservaat "Oude Nete" aan Rumst -b- 9 u ingang reservaat Kerkstraat-Schoolstraat, Rumst -l- Fried Happaerts 03/888 81 15 -e- 12 u.

26

* **Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve wandeling naar de Moerassen van Harchies en de Caillou qui bicque -b- 8 u Atheneum van Antwerpen, hoek Van Staelenstraat en Rooseveltplein, Antwerpen -l- Roger Huysmans -e- 17 u -m- laarzen en picknick -info- inschrijven door storting van 500 BEF op rekening 000-0087473-76 van de Wielewaal te Merksem.

* **Antwerpen-Zuid.** Dag van de aarde - deelname aan de Vlaamse Ardennendag -b- 7u30 station Oude God, Lode Dossellei, Mortsel -l- Lieve Konings 03/440 67 94 -e- 18u30 -m- verrekijker, laarzen, telescoop, plantengids, regenkleding en picknick -info- inschrijven voor 12 april 425, 375 of 325 F op rekening 000-0178083-88.

* **Brugge.** Dag van de aarde - deelname aan de Vlaamse Ardennendag -b- 8 u voorkant station Brugge -l- Guido Orbie 050/38 25 76 -e- 19 u.

* **Brussel.** Natuureducatieve wandeling in de Schulensbroek -b- 8 u kerk van Linkhout -l- Lut Mertens -e- 13 u -m- stevig schoeisel, verrekijker en veldgidsen.

* **Gent.** Dag van de aarde - deelname aan de Vlaamse Ardennendag : Kwaremont en Hagesbos te Everbeek -b- 8 u St. Pietersplein, Gent of 9 u kerk van Kwaremont -l- E. Van Renterghem 09/230 82 68 -e- 18 u -m- verrekijker, veldgidsen en picknick -info- na de middag aansluiting mogelijk om 14 u aan de feestzaal van Berchem.

* **Geraardsbergen.** Natuureducatieve wandeling in Moenebroek met aandacht voor vogelzang -b- 6 u Moenebroek, infobord aan ingang -l- Erik Cosijns -e- 9 u.

* **Groot-Haaltert.** Natuureducatieve landschapswandeling in het Anderenbroek -b- 14u30 kruispunt Expressweg N45 en Eigenstraat -l- Ria De Dyn -e- 17 u.

* **Klein-Brabant.** Dag van de aarde - natuureducatieve wandeling in

het kader van bosbeheer -b- 14 kerk van Branst -info- 03/886 27 01 -e- 17 u.

* **Krekel-Anzegem.** Dag van de aarde - deelname aan de Vlaamse Ardennendag : wandeling in het Respaillebos te Geraardsbergen en in het bos 't Ename -b- 9 u parking De Stringe, Vichte -l- P. Debaene 056/77 88 88 -e- 19 u -m- picknick en 200 F inschrijvingsgeld -info- kinderen tot 12 jaar gratis.

* **Land van Waas-Zuid.** Natuureducatieve landschapswandeling -b- 14 u zwembad St.-Niklaas, rond punt Parklaan -l- G. Keereman 03/776 87 30 -e- 17 u.

* **Meetjesland.** Dag van de aarde - deelname aan de Vlaamse Ardennendag : landschapswandeling in en om het Bassegembos te Anzegem -b- 7u45 sporthal van Eeklo of 9 u kerk van Anzegem -l- C. Bruggeman 09/377 71 40 -e- 12 u -m- laarzen en picknick.

* **Meetjesland.** Dag van de aarde - deelname aan de Vlaamse Ardennendag : wandeling in de Beekvallei van de Moenebroeken -b- 14 u kerk van Ophasselt -l- C. Bruggeman -e- 17 u -m- laarzen en picknick.

* **Merelbeke-Melle.** Natuureducatieve wandeling in de Zwalmstreek met de Kaaihoeve -b- 13u30 kerk van Merelbeke, centrum -l- Guy De Meulemeester -e- 17 u -m- veldgidsen en verrekijker.

* **Netevallei.** Natuureducatieve zangvogeltocht in het kader van 10 jaar reservaat in de Vallei van de Grote Nete -b- 7 u Lo-dijk, brug over Nete tussen Heist en Hulshout -l- Wilfried Wouters 015/24 25 73 -e- 10 u -m- verrekijker, telescoop en vogelgids.

* **Noorderkempen.** Natuureducatieve wandeling in en rond 't Spijkerbroekje en Kasteelbeemd -b- 8 u parkeerplaats bij het reservaat langs Spijker, Essen -l- Joris Pinseel 03/667 57 97 -e- 12 u -m- verrekijker, telescoop en laarzen.

* **Noord-Limburg.** Natuureducatieve voorjaarswandeling in Het Plat -b- 14 u Schapenstal, Palusstraat, Overpelt -l- H. Vaesen 011/54 20 10 -e- 17 u.

* **Rupelstreek.** Dag van de aarde : natuureducatieve wandeling in de Maaienhoek te Schelle -b- 10 u tot 12 u of 13u30 tot 15u30 parking sporthal Scherpenstein, Parklaan, Schelle -l- Erik De Keersmaecker 03/887 13 72 -m- stevige wandelschoenen en verrekijker.

* **Schelde-Leie.** Dag van de aarde - deelname aan de Vlaamse Ardennendag : geologie-flora-fauna -b- 9 u tot 12 u kerk van Etikhove en 13u45 tot 17 u kerk van Zulzeke -l- Paul Cardon 055/31 19 92 -m- laarzen, veldgidsen, verrekijker, picknick zonder drank -info- mogelijkheid om aan te pikken tussen 12 en 13u30 in de gemeentelijke feestzaal van Berchem, Kluisbergen, Brugzavelstraat.

s'Heerenbosch. Tentoonstelling rond kunst voor natuur -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroekdorp -l- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 18 u.

* **s'Heerenbosch.** Dag van de aarde - van bos naar hout -b- 14 u boskapel, Kasteelstraat, Buggenhout -l- Gustaaf Van Gucht 052/33 44 56 -e- 17 u.

* **Vaartland.** Dag van de aarde - van boom en bos naar hout : natuurwandeling rond dit thema in het Broek van Blaasveld -b- 14 u parking 't Broek, Broekstraat, Blaasveld -l- Desire Tierens 03/886 90 72 -e- 17 u.

* **Voorkempen.** Natuureducatieve wandeling naar de boshyacinten in het Hallerbos -b- 8 u De Toverfluit, Kapellei 264, Halle, mogelijkheid tot opstappen langs de Turnhoutsebaan tot Wijnegem -l- Ann Van Looveren 03/636 40 50 -e- 19 u -m- laarzen of stevig schoeisel, kijker, loep en picknick -info- prijs : 400 F/volwassene, 250 F/jongeren > 10 jaar op rekening 000-0098691-42 Wielewaal Voorkempen.

* **Westland.** Dag van de aarde - wandeling in een bosrijk gebied met aandacht voor roofvogels -b- 14 u Stock Zandberg, leperstraat, weg Menen-leper, Zillebeke -l- Rudy Claeys 057/20 24 54 -e- 18 u -m- verrekijker.

* **De Wulp.** Natuureducatieve plantentocht in de Goorbossen te Retie -b- 9 u brug over E34, afrit 26, voet van de brug richting Retie -l- Louis Adriaensens 014/45 11 13 -e- 12 u -m- plantengids.

* **Zemst.** Dag van de aarde - wandeling in het Steentjesbos -b- 14 u kerk van Hever Schiplaken -l- J. Peeters 015/61 20 86 -e- 17 u.

* **Zuid-West-Vlaanderen.** Dag van de aarde - tocht in het kader van de Vlaamse Ardennendag naar het Raspaillebos te Geraardsbergen en het Enamebos te Ronse -b- 7u30 Conservatoriumplein, Kortrijk of 9u het Raspaillebos, Geraardsbergen en 13u30 aan het Enamebos, Ronse -l- Alex Libbrecht 056/75 60 87 -e- 12 u en 16u30 -info- inschrijving op rekening 462-7259741-65 door overschrijving van 200 F/persoon.

27

* **Dubbelloof Westerlo.** Natuureducatieve wandeling in Langdonken -b- 9 u FC De Schilder, kantine voetbalplein, Herselt -l- Hortense Dupont 014/54 54 833 -e- 12 u.

28

* **Noord-Limburg.** Natuureducatieve nachtegaleenuitstap in de Wateringen -b- 19u30 Wateringshuis, Oude Maai 80, Lommel-Kolonie -l- E. Wellens 011/54 40 25.

29

* **Zemst.** Natuureducatieve landschapswandeling in Zemst -b- 20 u D'Oude School, Damstraat, Weerde -l- J. Peeters 015/61 20 86.

CURSUSAANBOD

Het cursusaanbod wordt georganiseerd door NME De Wielewaal en staat onder begeleiding van cursusleiders van NME De Wielewaal.

PLANTEN

Antwerpen-Zuid

Cursus "Mossen"

Waar en wanneer:

De excursies gaan door op zaterdag 14/03, 21/03, 04/04, 18/04 en 25/04, telkens van 9.30 tot 12 u.

Locaties:

- 14/03 : Fort 5, Edegem (gids : Karel Matthys : 03/457 91 63)
bijeenkomst aan de hoofdingang recht tegenover het einde van Fort 5-sstraat

- 21/03 : "Walenhoek, Niel (gids : Hector De Ceulaer : 03/844 24 38)
bijeenkomst aan de Paardestal, onthaalcentrum van het natuurgebied, Boomsestraat 221

- 04/04 : Fort 7, Wilrijk (gids : Raymond Wijn : 03/238 10 59)
bijeenkomst aan het lokaal 'De IJsvogel' aan de ingang van Fort 7, Legerstraat 40

- 18/04 : "Schildehof", Schilde (gids : François Van Uffelen : 03/383 33 63)
bijeenkomst aan de poort van het Domein Schildehof, einde Bellevue-dreef, Schilde

- 25/04 : "Oude Netearm", Rumst (gids : Julien Moens : 03/888 47 78)
bijeenkomst aan de kerk van Rumst

Prijs: 350 F

Leiding en info: zie bij 'locaties'

Geraardsbergen

Cursus "Mossen"

Waar en wanneer:

- 14/03 : Moenebroek, infobord aan ingang van 14 tot 17 u (praktijk)
mossenexcursie in Moenebroek - verzameling van materiaal voor determinatie

- 20/03 : NMEC De Helix, Hoogvorst 2, Grimminge van 19u30 tot 22u30 (theorie) - theorie en determinatie met binoculaire

- 21/03 : VM : Raspaillebos, vertrek NMEC, Grimminge van 9 tot 12 u (praktijk)
mossenexcursie bij Raspaillebos - verzameling van materiaal voor determinatie

- 21/03 : NM : NMEC De Helix, Hoogvorst 2, Grimminge van 14 tot 17 u - mossendeterminatie met binoculaire

Klein-Brabant

Cursus "Planten determineren"

Waar en wanneer:

Theorie: Milieu Educatief Centrum "Hof van Coolhem", Coolhemstraat 64, Puurs-Kalfort.

Op 10/03, 21/04, 26/05 en 16/06, telkens van 19.30 tot 22 u.

Praktijk: Voormiddagexcursies op 15/03, 26/04, 31/05 en 21/06.

Locaties en tijdstip:

- 15/03 : Hof ter Zielbeek, Ruisbroek om 10 u.

- 26/04 : Café De Wandeling, om 10 u.

- 31/05 : Einde Notelaardreef, Hingene om 10 u.

- 21/06 : De Moeren en Hof Van Coolhem om 9 u.

Prijs: 850 F te storten op rekening 000-0674062-09 van Wielewaal Klein-Brabant

Leiding en info: Ronny Segers : 03/899 00 36

Meetjesland.

Cursus "Plantencursus over kruisbloemigen"

Waar en wanneer:

Theorie: NCMV-lokaal, Lijndraaiersstraat 10, Eeklo

Op 25/03, van 19 u tot 22u30

Praktijk: Avondexcursie op 07/04

Locatie en tijdstip: Spoorwegovergang, Balgerhoeke, Eeklo om 19u10

Leiding en info: C. Bruggeman 09/377 71 40

Meebrengen: loep en floragids

Meetjesland

Cursus "Planten"

Waar en wanneer:

Theorie: NCMV-lokaal, Lijndraaiersstraat 10, Eeklo

Op 25/03, 29/04, 27/05, 17/06, 29/07 en 26/09, telkens van 19 tot 22u30

Praktijk: Avondexcursies op 07/04, 05/05, 02/06, 01/07, 04/08 en 08/09

Locaties en tijdstip:

Samenkomst aan de sporthal, Pussemierstraat, Eeklo, telkens van 19 tot 22 u

Leiding en info: Chris Bruggeman : 09/377 71 40

Nete en Aa

Cursus "Planten determineren"

Waar en wanneer:

- 09/03 : station, Stationstraat 57, Olen, van 20 tot 22.30 u. (theorie)

- 13/03 : station, Stationstraat 57, Olen, van 20 tot 22.30 u. (theorie)

- 14/03 : kerk Geel-Zammel van 14 tot 17 u. (praktijk)

Prijs: 50 F/les

Leiding en info: Eddy Vercammen : 014/22 41 70

Meebrengen: loupe en plantengidsen.

Schelde-Leie

Cursus "Plantenstudie - voorjaarsflora van de bossen"

Waar en wanneer:

- 25/04 : kerk van Louise-Marie van 14 tot 17 u. (praktijk)

- 09/05 : parking aan uitkijktoren bovenop de Kluisberg van 14 tot 17 u. (praktijk)

Leiding en info: K. De Waele : 09/38 45 60

Meebrengen: laarzen, loep en flora's.

BOMEN EN HEESTERS

Demervallei

Cursus "Bomen en heesters"

Waar en wanneer:

Theorie: Cultureel Centrum De Maere, Leuvensesteenweg 181, Tiel-Winge

Op 16/04, 23/04 en 30/04, telkens van 20 tot 22u30

Praktijk: Excursie op 17/05

Locatie en tijdstip:

- 17/05 : Walenbos van 9 tot 12 u

Leiding en info: Tom Hoebrechts : 014/41 22 52

Zoniën

Cursus "Bomen en heesters"

Waar en wanneer:

Theorie: Boseducatief Centrum Groenendaal, Duboislaan 2, Hoeilaart

Op 14/04, 21/04, 28/04, telkens van 20 tot 22u30

Praktijk: Excursie op 03/05

Locatie en tijdstip:

- 03/05 : Boseducatief Centrum Groenendaal, Duboislaan 2, Hoeilaart van 14 tot 17 u

Leiding en info: Tom Hoebrechts : 014/41 22 52

AMFIBIEËN EN REPTIELEN

Leuven

Cursus "Amfibieën en reptielen"

Waar en wanneer:

Theorie: Cultureel Centrum, Brusselsestraat 63, Leuven

Op 26/03 en 02/04, telkens van 20 tot 22u30

Praktijk: Excursie op 04/04

Locatie en tijdstip:

- 04/04 : Meerdaelwoud te Leuven-Heverlee van 14 tot 17 u

Leiding en info: Tom Hoebrechts : 014/41 22 52

Midden-Kempen

Cursus "Amfibieën en reptielen"

Waar en wanneer:

Theorie: Sporthal Den Vryt Mol, Rode Kruislaan, Mol

Op 10/04 en 17/04, telkens van 20 tot 22.30 u

Praktijk: Excursie op 24/04

Locatie en tijdstip:

- 24/04 : Res. De Maat, Koraalbrug Sas 3, Mol om 19u30

Leiding en info: J. Sas : 014/31 26 57

Meebrengen: zaklamp, laarzen en verrekijker

Rupelstreek

Cursus "Amfibieën en reptielen"

Waar en wanneer:

Theorie: Het Laarhof, Laardijk, Schelle

Op 12/03 en 26/03, telkens van 19.30 tot 22.30 u

Praktijk: Excursies op 18/04 en 09/05.

Locaties en tijdstip:

- 18/04 : H. Hartkerk, Boom om 13 u.

- 09/05 : H. Hartkerk, Boom om 8 u.

Prijs: 750 F te storten op rekening 750-9337936-01 van Wielewaal Rupelstreek

Leiding en info: Erik De Keersmaecker : 03/887 13 72

Zoniën

Cursus "Amfibieën en reptielen"

Waar en wanneer:

Theorie: Het Boseducatief Centrum Groenendaal, Duboislaan 2, 1560 Hoeilaart

Op 24/03 en 31/03, telkens van 20 tot 22u30

Praktijk: Excursie op 05/04

Locatie en tijdstip: de Voerbronnen in Tervuren van 14 tot 17 u

Info: Tom Hoebrechts

VOGELS

Bree

"Algemene vogelcursus"

Waar en wanneer:

Theorie: Cultureel Centrum, Kloosterstraat 13, Bree

Op 25/03, 1/04, 08/04 en 15/04, vanaf 20 tot 23 u

Praktijk: Excursies op 29/03, 18/04, 26/04, 02/05

- 29/03 : op zoek naar de eerste lentegasten in de Sint-Maartensheid te bree

- 18/04 : bezoek aan het Wielewaalreservaat 'De Luizen'

- 26/04 : excursie in de Groene Grensstreek

- 02/05 : excursie naar Budel

Afspraakplaats: parking gemeentehuis van Bree

Info: Jos Gorssen : 089/46 67 88

Brechtse Heide

Cursus "Uilen"

Waar en wanneer:

Theorie: gemeentelokalen Zonneputteke, Zonneputteke 1, Zoersel

Op 03/03, 10/03, 17/03, telkens van 20 tot 22 u

Praktijk: Excursies op 14/03 en 09/05

Info: 014/41 22 52

Dubbelloof Westerlo

Cursus "Roofvogels"

Waar en wanneer:

Theorie: Het Hoveniershuis, Westerlo.

Op 13/03 en 27/03, telkens vanaf 20 u.

Praktijk: Excursie op 29/03

Locatie en tijdstip:

- 29/03 : kerk te Westerlo om 9 u.

Mandelstreek

Cursus "Vogelzang"

Waar en wanneer:

Theorie: Restaurant Chopin, Brugsesteenweg 459, Roeselare

Op 13/03, 27/03 en 24/04, telkens vanaf 20 u tot 22u30.

Praktijk:

Locatie en tijdstip:

- 08/05 : parking Wijnendaele-kasteel, Roeselare van 19u30 tot 22 u

Leiding en info : Philippe Deprez : 051/20 41 54

Mechelen

Cursus "Uilen"

Waar en wanneer:

- 05/03 : de Schranshoeve/De Sense, Stijn Streuvelslaen 92, Eppegem van 20 tot 22u30 (theorie)

- 07/03 : het Steentjesbos van Terlinden van 19 tot 22 u (praktijk)

Info: Jeanne Peeters : 015/61 20 86

Mechelen

"Basiscursus vogelgeluiden voor beginners"

Waar en wanneer:

Theorie: raadzaal kerkplein, naast kerk, Onze-Lieve-Vrouw-Waver

Op 25/03 en 22/04, telkens van 20 tot 23 u

Praktijk: Excursies op 28/03 en 25/04

Locaties en tijdstip:

- 28/03 : domein Rozendaal, inkompoort, Lange Zandstraat, Sint-Katelijne-Waver van 7 tot 10u30

- 25/04 : kerk van Heindonk, T-kruispunt Dorpstraat, Hazewinkelstraat en Beenhouwerstraat, Heindonk-Willebroek van 6 tot 9u30

Leiding en info: Steven Vansteenkiste : 016/65 02 27

Meebrengen: verrekijker, laarzen en vogelgids

Prijs: inschrijven op eerste cursusavond : 300 F

Netevallei

Cursus "Uilen"

Waar en wanneer:

Theorie:

Op 07/03 en 14/03, telkens van 20 tot 22u30

Praktijk: Excursies op 21/03 en 28/03

- 21/03 : van 19u30 tot 22 u

- 28/03 : van 19u30 tot 22 u

Leiding: Koen Leysen : 014/41 22 52

Schelde-Leie

Cursus "Vogelzang : Vroege morgentochten in Wannegem"

Waar en wanneer:

- 05/04 : kerk van Wannegem, Wannegem-Dorp, Wannegem (deelgemeente van Kruishoutem) van 6 u tot 9 u

- 10/05 : kerk van Wannegem, Wannegem-Dorp, Wannegem (deelgemeente van Kruishoutem) van 5u30 tot 8u30

Leiding en info: André Wandels : 09/383 66 25

Meebrengen : laarzen, verrekijker en vogelgidsen

Stern

Cursus "Uilen"

Waar en wanneer:

Theorie: De Veldblomme, Veldstraat, De Pinte

Op 18/03 en 01/04, telkens van 20 tot 22u30

Praktijk: excursie op 20/06

Locatie en tijdstip:

- 20/06 : Eke-brug, Eke van 20 tot 23 u

Info: Walter Galle : 09/281 05 94

Turnhout

Cursus "Vogelzang"

Waar en wanneer:

Theorie: eetzaal, school Reuzepas, Heerestraat 140, Oosthoven, Oud-Turnhout

Op 26/03, 02/04 en 30/04, telkens van 19u30 tot 22 u

Praktijk: excursies op 28/03, 04/04, 25/04 en 09/05

- 28/03 : Stadspark van Turnhout van 9 tot 11u30

- 04/04 : Winkelsbroek te Turnhout van 9 tot 11u30

- 25/04 : Frans Segersreservaat te Turnhout van 9 tot 11u30

- 09/05 : De Liereman te Oud-Turnhout van 9 tot 11u30

Prijs: 700 F te storten op rekening 001-1785968-80 voor De Wielwaal

vzw afdeling Turnhout, Kanaaldijk 1, 2380 Ravels met vermelding "Vogelzangcursus". Leden van de Wielewaal krijgen een korting van 100 F en betalen slechts 600 F indien zij hun lidnummer mee vermelden op de overschrijving. Voor u dit bedrag overmaakt dient u telefonisch aan te melden bij penningmeester Gilbert Loos (014/41 21 16).

Info: Koen Leysen : 014/41 22 52 (tijdens kantooruren) of Luc Van Gompel : 014/43 95 45 (buiten kantooruren)

Zemst

Cursus "Uilen"

Waar en wanneer:

- 05/03 : Schranshoeve, Stijn Streuvelslaen, Eppegem, van 20 tot 22.45 u.

- 07/03 : kerk van Weerde, van 19 tot 22.30 u.

Leiding en info: J. Peeters : 015/61 20 86

Zuid-Limburg

Cursus "Vogelzang"

Waar en wanneer:

- 24/04 : lokaal "Derby Girls", einde Dreef, Nerem, Tongeren van 20 u tot 23 u (theorie)

- 03/05 : excursie vertrekt aan Natuureducatief Centrum De Kevie, Blaarmolen, kruispunt Blaarmolenstraat en Eerste Meistraat, Kevie-weg, Tongeren van 6 tot 9u

Leiding en info: David Nijssen : 012/23 53 60

Zuid-West-Vlaanderen

Cursus "Zang van bos- en bosrandvogels"

Waar en wanneer:

- 24/04 : NEC "Steenoven" kruispunt Sint-Denijsseweg en Schaapsdreef, Kortrijk van 20 u tot 22u30 (theorie)

- 03/05 : Zilverberg, Grote Leiestraat, Anzegem van 5u15 tot 9 u (praktijk)

Leiding en info: Alex Libbrecht : 056/75 60 87

ZOOGDIEREN

Zuid-West-Vlaanderen

Cursus "Zoogdieren"

Waar en wanneer:

Theorie: Hoeve Vandewalle, Kuurne

Op 3/04, 10/04, 15/04 en 28/04, telkens van 19u30 tot 22 u

Praktijk: Excursie op 09/05

Locatie en tijdstip:

- 09/05 : Kortrijk van 19u30 tot 22 u

Leiding en info: Bart Christiaens : 014/41 22 52

VLINDERS

Gent

Waar en wanneer:

Theorie: Elzenhoeve, A. Catriestraat 183, Drongen

Op 30/04, 07/05 en 14/05, telkens van 19u30 tot 22 u

Praktijk: (vrijblijvend) Praktijkweekend van 20 tot 23 mei

Locatie en tijdstip:

- 20 tot 23 mei : Hotel Lac de Madine, Heudicourt

Leiding en info: Eric Van Renthergem : 09/230 86 68

VEILIG GEBRUIK VAN BEHEERSMATERIAAL

s'Heerenbosch

Cursus "Veilig gebruik van beheersmateriaal"

Waar en wanneer:

Theorie:

Op 21/03 en 24/03, telkens van 9 tot 16 u.

Praktijk:

Excursies op 28/03 en 31/03, telkens van 9 tot 16 u.

Leiding en info: Gustaaf Van Gucht : 052/33 44 56

LEVEN IN EN OM HET WATER

Nete en Aa

Cursus "Leven in en om het water"

Waar en wanneer:

- 09/04 : stationneke, Stationstraat 57, Olen, van 20 tot 22.30 u (theorie)

- 11/04 : stationneke, Stationstraat 57, Olen, van 8 u (praktijk - voor-middagwandeling)
 - 11/04 : stationneke, Stationstraat 57, Olen, van 13 u (praktijk - namiddagwandeling)
 Prijs: 50 F/les
 Leiding en info: Eddy Vercammen : 014/22 41 70

DECREET OP NATUURBEHOUD

Brugge

Cursus "Info-avond : Decreet op natuurbehoud"
 Waar en wanneer:
 - 04/03 : hof Lankhals, Oude Burg, Brugge van 19u30 tot 22 u
 Leiding en info: Jos Gysels : 014/41 22 52

Lier

Cursus "Info-avond : Decreet op natuurbehoud"
 Waar en wanneer:
 - 01/04 : PIME, Mechelsesteenweg 365, Lier, van 19u30 tot 22u
 Leiding en info: Jos Gysels : 014/41 22 52

Midden-Limburg

Cursus "Info-avond : Decreet op natuurbehoud"
 Waar en wanneer:
 - 22/04 : het LUC, auditorium H3 (hoofdgebouw) van 20u tot 22u
 Info: Koen Leysen : 014/41 22 52

Noorderkempen

Cursus "Info-avond : Decreet op natuurbehoud"
 Waar en wanneer:
 - 11/03 : NEC De Vroente, Kalmthout van 19u30 tot 22 u
 Leiding en info: Jos Gysels : 014/41 22 52

Noord-Limburg

Cursus "Info-avond : Decreet op natuurbehoud"
 Waar en wanneer:
 - 05/05 : Cultureel Centrum Het Poorthuis, Zuidervest 2A, Peer van 20 tot 23 u
 Info: Koen Leysen : 014/41 22 52

Oost-Brabant

Cursus "Info-avond : Decreet op natuurbehoud"
 Waar en wanneer:
 - 29/04 : Cultuurcentrum Begijnhof, Kerkstraat 4, Diest van 20 tot 22u30
 Info: Tom Hoebrechts : 014/41 22 52

West-Brabant

Cursus "Info-avond : Decreet op natuurbehoud"
 Waar en wanneer:
 - 25/03 : Cultureel Centrum 't Vondel, Possozplein 40, Halle van 20 tot 22u30
 Info: Tom Hoebrechts : 014/41 22 52

Zuid-West-Vlaanderen

Cursus "Info-avond : Decreet op natuurbehoud"
 Waar en wanneer:
 - 18/03 : zaal 2, Oude Dekenij, Sint-Maartenskerkhof 8, Kortrijk van 19u30 tot 22 u
 Leiding en info: Jos Gysels : 014/41 22 52

VEILIG OMGAAN MET KETTINGZAAG

S'Heerenbosch

Cursus "Veilig omgaan met kettingzaag"
 Waar en wanneer:
 - 21/03 : Vogelopvangcentrum, Boeksheide 51, Malderen van 9 tot 12 u en van 13 tot 16 u (theorie)
 - 28/03 : Buggenhoutbos van 9 tot 12 u en van 13 tot 16 u (praktijk)
 Prijs: 1000 F voor Wielewaalleden, 1500 F voor niet-Wielewaalleden
 Inschrijvingen: door storting van bedrag op rekening 001-2567282-59 van Wielewaal s'Heerenbosch, Ravestraat 79, 9255 Buggenhout met vermelding "cursus kettingzaag dinsdag" of "cursus kettingzaag zaterdag"
 Info: 052/33 44 56 of 052/33 39 75

s'Heerenbosch

Cursus "Veilig omgaan met kettingzaag"
 Waar en wanneer:
 - 24/03 : Vogelopvangcentrum, Boeksheide 51, Malderen van 9 tot 12 u en van 13 tot 16 u (theorie)
 - 31/03 : Buggenhoutbos van 9 tot 12 u en van 13 tot 16 u (praktijk)
 Prijs: 1000 F voor Wielewaalleden, 1500 F voor niet-Wielewaalleden
 Inschrijvingen: door storting van bedrag op rekening 001-2567282-59 van Wielewaal s'Heerenbosch, Ravestraat 79, 9255 Buggenhout met vermelding "cursus kettingzaag dinsdag" of "cursus kettingzaag zaterdag"
 Info: 052/33 44 56 of 052/33 39 75

HET LANDSCHAP

Turnhout

Cursus "Landschappen"
 Waar en wanneer:
 Theorie: cursuslokaal wordt later nog meegedeeld
 Op 15/04, 22/04, 13/05, 27/05, 03/06, 17/06, 09/09, 23/09, 30/09 en 07/10, telkens van 20 tot 23 u
 Praktijk: excursies op 19/04, 26/04, 10/05, 31/05, 07/06, 14/06, 21/06, 13/09, 20/09, 27/09 en 04/10
 Locaties en tijdstip:
 De wandelingen starten telkens om 9 u, behalve op 19/04 en 26/04, dan om 8 u.
 Locaties worden later nog meegedeeld
 Prijs: De cursus is gratis voor leden van De Wielewaal en voor inwoners van Oud-Turnhout. De cursus richt zich ook enkel tot diegenen die effectief willen gidsen in het landschap De Liereman.
 Info: Joris Bracquené : 014/41 22 52

advertentie

NOORWEGEN?

Nog pure natuur - ruimte - rust - stilte: weer tot jezelf komen, meer mens worden... Een onvergetelijke ervaring!

Enige intieme, comfortabele blokhutten te huur direct van eigenaar + alle toeristische en wandelinfo op basis van 28 jaar Noorwegen...

Ook gratis unieke, hartveroverende diamontage in overvloeiing - 2 uur - voor groepen van min. 50 pers. Info: 052/30 63 30

GLOBE naturreizen

De specialist in vogel- en naturreizen met de meest flexibele en natuurlijke programma's!

Bestemmingen o.a. Turkije, Polen, Spaanse Pyreneeën, Extremadura, La Brenne, Portugal, Donaudelta, Estland, IJsland, Schotland, Zuidelijk Afrika, Costa Rica, Falsterbo, Israël, Rugen, Indonesië.

Tel. 0031-76-5974793

MET DE NATIONALE WERKGROEP BOTANIE HEB JE ALTIJD EEN STREEPJE VOOR: VERSLAG VAN DE PLANTENSTUDIEDAGEN IN 1997

Op 19 april beet Karel De Waele de spits af in het Steenbergbos te Everbeek-Boven, samen met 23 andere plantenliefhebbers.

Grote opkomst voor deze eerste plantenstudiedag na de winter. Ondanks het koude weer kon iedereen toch genieten van de vele mooie vondsten van o.a. beide soorten Goudveil, Bittere veldkers, zeer veel Groot springzaad, Donkere ooievaarsbek, Eenbes, Sneeuwkllokje, Dotterbloem,... en als verrassing voor dezen die de streek niet kenden ook Wrangwortel. Wel zochten we vergeefs naar Reuzenpaardestaart en Paarse schubwortel. In totaal kwamen 203 soorten op de lijst. Onze lokale werkgroep had in de loop der jaren via occasionele notities tijdens wandelingen reeds 160 soorten gevonden, waarvan 28 nu niet genoteerd werden. Daarentegen vertoonde ons lijstje nu 71 soorten die tot nu toe niet aangekruist waren in deze km², weliswaar triviale soorten zoals Straatgras, Heermoes e.d. die op de gewone natuurbelevingstochten aan de aandacht ontsnapt waren. Het totaal aantal gekende soorten in dit hok stijgt daardoor tot 231.

Op 3 mei mocht Jan Fosselle in de Rietbeemd in de Markvallei te Moerbeke 14 deelnemers verwelkomen.

De Dotterbloemen smeekten om meer vocht. Door de grote droogte lag de Rietbeemd er verschaald bij. Mede daarom vonden we waarschijnlijk zo weinig zegges; de opvallendste

was de Tweerijige. Wel vonden we opvallend veel Vogelmelk aan de rand van de weiden. In een poel zorgde een wateranonkel voor voldoende discussiemateriaal: was die honingklier nu peervormig of niet? De conclusie was dan toch peervormig en dus de Grote wateranonkel. Ward Voet gaf ons een lesje in vegetatief herkennen van enkele kruisbloemigen.

Van 17 tot 19 mei vierde de plantenstudie hoogmis tijdens het stilaan traditionele plantenkamp van onze werkgroep, ditmaal in de streek van Doornik vanuit de jeugdhoeve. Nelly Van Aerschot en Karel De Waele zorgden er voor de praktische en educatieve opvang van 16 leergierigen.

Drie km² werden verkend, 2 in en aan de rand van Doornik zelf en 1 in Mont-St-Aubert. De boeken werden regelmatig bovengehaald en 's avonds werd nog verder gedetermineerd met behulp van een stereoloop. Onverwachte en mooie vondsten waren de Addertong (varen) in een gazonnetje van een kloostertuintje, de Liggende ganzerik op een braakliggend terrein en Hardgras op een verwaarloosd plekje met steenslag. Ook de vele Kandelaartjes op de Scheldekaaimuur, de vele Tongvaren in een waterput bij het stadhuis, de tientallen Keverschissen in een bosje bij een oude steengroeve, de vele Spekwortels in het bos bij Mont-St-Aubert en Gladde ereprijs, Kattedoorn en Gevlekte rupsklaver zorgden voor veel plant-aardige pret. Vele verwilderde tuinplanten zoals Akelei, Muurbloem, e.a. zorgden voor verwarring bij de streper.

Op 31 mei lokte Chris Bruggeman 18 deelnemers naar de Bakkersbossen te Waarschoot.

Het bos zelf, gelegen op zandgrond, leverde geen echte zeldzaamheden op. Wel viel het toenemende voorkomen van Rankende helmblom op, een teken van toenemende bemesting. Wel kwamen Brede, Smalle, Mannetjes- en Wijfjesvaren en Dubbeloof op het lijstje; en uiteraard ook de Adelaarsvaren. Een mooie vondst was ook de Kruipganzerik. Een grachtje langs de weiden en velden leverde ook enkele leuke vondsten w.o. Poelruit, Stijve zegge en Hoge cyperzegge. En in een brede sloot vonden we Haarfonteinkruid, dat toch niet zo makkelijk te determineren valt omdat het net als vele tere waterplanten zo vlug zijn vorm en stevigheid verliest eenmaal uit het water.

Op 14 juni bleven we in dezelfde hoek van de provincie Oost-Vlaanderen, in het krekengebied van St-Jan-in-Eremo, o.l.v. Jozef Van Wonterghem en opnieuw Chris Bruggeman.

Hoewel de vegetatie van de dijken enigszins tegenviel en ook de wegbermen grotendeels pas gemaaid waren, smaakten de 18 deelnemers toch het genoeg van de kennismaking met

Waterpunge, Grote watereppe, Heen en Ruwe bies, Zeegroene zegge en Smalle waterweegbree. De determinatie van Zilte rus verliep redelijk vlot, maar deze van Zilte waterranonkel was o.a. door enkele drukfouten in de Flora van België eerder een moeilijke bevalling. Opvallend was ook de overvloed aan (gemaaid) Rietzwenkgras in de berm. Een koppeltje Grutto was niet gerust in onze aanwezigheid. Omdat een uit het rietveld opvliegende Bruine kiekendief een broedgeval liet vermoeden, trokken we ons zedig terug en lieten dit stukje rietland ongeïntariseerd liggen. Een stier met nochtans de allures van een bodybuilder verschool zich eerder angstig tussen zijn koeien toen onze groep zijn weide te dicht naderde.

Op 28 juni togen we naar Dudzele, waar Hedy Lecomte 12 deelnemers meeloodste langs het kanaal.

Een plantenexcursie in dit meer onder de invloed van de zee gelegen gebied is altijd een openbaring voor de "zoete melkmuiltjes" uit het binnenland. Soorten als Zilte rus, Zilte schijnspurrie, Zilte greppelrus, Zilte waterranonkel, Heen, Vlieszaad, Strandmelde, Waterpunge, Dunstaart, Kweldergras, Duinlangbaardgras, Zulte en Zeekraal zijn voor de meesten niet-alledaagse vondsten. Voeg daar dan nog Onderbroken windhalm, Gevinde kortsteel en Pijpbloem bij, dan voel je dat de vreugde niet op kon. Wel zorgde een klein plantje voor de nodige discussie en zaaide twijfel: was het wel Dwergbloem, of was het geen zaailingetje van Rood guichelheil? Later bleek het om een zaailing van Duizendguldenkruid te gaan!

Op 12 juli was het de beurt aan Dirk De Beer om de flora van Kallo aan 15 deelnemers te tonen.

Karel, die in Ierland rondtoerde had veel spijt toen hij het lijstje zag van deze excursie op de opgespoten terreinen van Bayer. Iedereen, en zeker de beginnelingen, werd overdonderd door de vele zeldzaamheden typisch voor dit havengebied: Zomerbitterling, Zilte zegge, Duindwergzegge, Kleverige ogentroost, Rietorchis, Moeraswespenorchis, Dwergviltkruid, Graslathyrus, Smalle rolklaver, Zeekraal, Loogkruid, Ruwe bies, Blauw walstro, Duinlangbaardgras, ...

Op 9 augustus trokken 16 deelnemers naar het krekengebied van Boekhoute met Wim Slabbaert als gids.

Hoewel de dijken tussen Assenede en Boekhoute veel van hun vroegere glorie reeds verloren hebben, waren de deelnemers toch tevreden met het zien en/of determineren van Viltroos, Wilde marjolein, Borstelkrans, Stinkende ballote, Gewone agrimonie, Kattedoorn, Goudgele honingklaver, ... Het betreden van een drijftil zorgde voor enkele spannende momenten: wie zakt er het eerst door en wie krijgt er natte voeten

? Ook die stier met z'n harem koeien zorgde voor een versnelde hartslog. Maar toch loonde dat zijsprongetje langs de rand van de kreek door mooie vondsten van Zilte waterranonkel, Zilte greppelrus, Moeraszoutgras, Waterpunge, Lidsteng, Waternavel, Ruwe bies, Heen, Rode waterereprijs, ... Toch was er één schaduwkant aan deze excursie: Dré Jacobs gleed uit bij de afdaling van één van de dijken en dacht eerst aan een verstuite enkel, maar later - nadat hij tegen zijn goesting onze groep 's middags verlaten had - bleek er toch iets gebroken in zijn voet! Een taai ras, die Antwerpenaars van Linkeroever!

Op 23 augustus vonden 14 deelnemers met enige moeite de weg naar de afspraakplaats met Chris De Caluwé: het kerkje van Lanklaar, dat allesbehalve in het centrum van het dorp staat!

Meer dan 300 soorten kwamen op de streeplijst, met als uitschieters Stekelbrem, Dwergviltkruid, Bleekgele droogbloem, Pijlkruid, Blauw glidkruid, Eenjarige hardbloem, Grijskruid, Zandblauwtje, Grasklokje en het "mini-kroosje" *Lemna minuscula* - Dwergkroos - dat massaal in het oude kanaal groeit. Langs een maïsveld vonden we Kransnaalbaar en Draadgierst, terwijl langs de straat nogal wat Groene naalbaar gevonden werd. Een reusachtige Hanepoot zaaide verwarring, maar dank zij de "Stace" werd hij toch ontmaskerd. Ook bij enkele zegges e.a. planten werden diverse flora's gemanipuleerd.

Op 6 september had André Van den Bergh weinig moeite gehad om ons te overtuigen andermaal naar Wallonië te gaan strepen. Ditmaal werd het de Ourthe en 18 stonden aan het kleine kerkje van Sy te wachten.

De Ourthe met z'n afwisseling van kalkrotsen en zuurdere leisteenondergrond zorgde voor een brede waaier aan plantensoorten: liefst 330 soorten werden genoteerd. Uitschieters waren Alpenandoorn, Zwarte gifbes, Wolfskers, Hertswortel, Knikkend parelgras, Hondstarwegras, Ruwe dravik, Vingerzegge, Pracht- en Ruig klokje, Paarbladig goudveil, Herfsttijloos, Stijve naaldvaren, Fraai hertschool, Voorjaarsganzerik, Smal longkruid, Engbloem en nog vele andere. Er waren opvallend veel determinatiediscussies ondermeer bij niet bloeiende Bos- en Watermuur, bij rozetten van Zwarte toorts en Donderkruid en bij het heksenkruid waarbij iemand van ter plekke er ons gelukkig op wees dat het geen Groot maar Klein heksenkruid was. Deze discussies waren dus uiterst leerzaam, ook voor de zogezegde "oude rotten" van onze werkgroep. Zelfs bij een eerder klein uitgevallen Robertskruid werden de boeken bovengehaald en werd even gedacht aan

Purpere ooievaarsbek, maar vergelijking met andere flora's bracht aan het licht dat er verwarrende vertalingen in sommige flora's geslopen bleken: in de nederlandstalige De Langhe spreekt men van geel stuifmeel, terwijl in de Engelse Stace er sprake is van gele meeldraden! In de laatste franstalige editie van De Langhe is deze soort zelfs helemaal geweerd uit de sleutel omdat ze helemaal niet tot onze flora behoort! Zo leerden we dus ook dat het gebruik van meerdere en zo recent mogelijke flora's aan te raden is.

Op 20 september bleven we weer braafjes in Vlaanderen, langs de Grote Nete in Zoerle-Parwijs, in het reservaat "Schaapwees", o.l.v. Nelly Van Aerschot, met 10 deelnemers.

Opvallend was de extreme droogte waardoor we zonder natte voeten dwars door een moerasbos diverse - bijna drooggevalen - vijvers konden bereiken. Hierin konden we ons verheugen op vondsten van Gele plomp en Slangewortel, terwijl Waternavel de grazige oevers sierde. Maar de vondst van de dag waren toch die vele plantjes van Drijvende waterweegbree op de slikrandjes, naast een plekje Waterpostelein. Voor de vele zegges in het moerasbos was het seizoen echter te ver gezet om zekere determinaties uit te voeren.

Op 4 oktober was de lokroep van de Ardennen en van Chris De Caluwé opnieuw te sterk: 14 plantenliefhebbers trokken leergierig naar Herstal.

Van bij de start op het oude mijnterrein naast de spoorweg, hadden we al prijs: Hongaars en Boshavikskruid zorgden voor de nodige problemen qua determinatie. Verder werden we daar verwend met Noorse ganzerik, volop Klein liefdegras tussen de kasseien, het onvermijdelijke Bezemkruiskruid, Kleine teunisbloem, Vlinderstruik en vele andere. De naar de zon gerichte steilrand van de Maasvallei achter de huizenrij was duidelijk beïnvloed door de mens: diverse verwilderde fruitbomen, Wijnrank, Taxus en Venkel rechtvaardigden hier het etiket "mediterrane landbouw". Het geklauter naar en op de terril werd beloond met de aangekondigde vondst van verschillende grote groeiplekken vol Rond wintergroen.

Op 18 oktober werd ons plantenseizoen waardig afgerond met een rondleiding door Dirk De Beer voor graanadventievers in Merksem. Niet minder dan 20 nieuwsgierige plantenliefhebbers neusden er rond.

We werden overspoeld door een massa vondsten van graanadventievers, waarvan de meesten onder ons nog nooit gehoord hadden. Gelukkig was Filip Verloove mee, die moeiteloos Saffloer, Linze, Veldwarkruid, Studentenkruid, Liggende majer, Kleine kattenstaart, Plat handjesgras, Stekelzaad, Sojaboon, *Salvia reflexa*, *Echinochloa colona*, *Agrostis scabra*, *Artemisia biennis*, *Eragrostis cilianensis*, *Piptatherum miliaceum*, *Sida spinosa*, *Anthemis mixta* en *Medicago truncatula* op naam bracht. Van de 278 gevonden soorten waren er liefst 68 adventievers! Wat niet meteen wil zeggen dat we hier in een biologisch hoogst waardevol biotoop wandelden. Integendeel, het decor bestond uit immense graansiloegebouwen, vervallen droogdokken en aanverwante oude haveninstallaties. Maar iedereen was tevreden.

En tot slot werd in een - eerder ongestuurd - café de kalender voor 1998 opgesteld, opnieuw met de nodige afwisseling qua streken en biotopen.

Tot kijk op één van onze excursies!

Karel De Waele

OP STAP MET DE WERKGROEP BOTANIE IN 1998: CURSUS PLANTENINVENTARISATIE

Zaterdag 18 april: Plantenstudiedag: voorjaarsflora in de bossen van Bavegem. Km-hok D3 45 33. Samenkomst te 9 uur aan de kerk van Bavegem. Einde om 17 uur. Gids: Jan Fosselle, tel. 053/70 09 63.

Zaterdag 2 mei: Plantenstudiedag in Asbeek (tegen Asse).

Km-hok E4 12 12, met beekvalleien, bronnen en bos. Gids: André Van den Bergh, tel. 052/35 05 18. Samenkomst te 9 uur aan de kerk van Asbeek. Einde om 17 uur.

Zaterdag 16 mei: Plantenstudiedag in de Netevallei te Westerlo. Km-hok D5 17 14, met verlande vijvers, bos en moeras. Gids: Louis Schellens, tel. 014/54 90 16. Samenkomst te 9 uur aan de kerk van Westerlo. Einde om 17 uur.

Vrijdagavond 29 mei tot maandag 1 juni: Plantenstudiekamp in de Gaume vanuit Torgny. Logies in een logeerboerderij (ook mogelijkheid tot kamperen). Gids en inlichtingen: André Van den Bergh, tel. 052/35 05 18. Inschrijven door overschrijven van 1.000 F op rek. 000-0891025-80 van André Van den Bergh, Vitsgaard 9, 1745 Opwijk, vóór 1/4/98. De totale prijs zal waarschijnlijk rond de 3300 F liggen (half-pension). De ganse periode plantenstudie: bestuderen van de plantenfamilies en hun ecologie, plantengeografie, vergelijken van en werken met verschillende flora's, inventarisatie van drie km². Meebrengen: laarzen, slaapgerief, flora's, loep.

Zaterdag 13 juni: Plantenstudiedag in de omgeving van Oosteeklo. Uurhok C3 32, een van de fameuze "zwarte gaten" (d.w.z. 16 km² waar sedert 1972 geen enkel km-hok verkend werd). Dit uurhok zit te paard op de grenslijn polders-zandrug en kan daardoor interessant zijn qua tegenstellingen in de flora. Gids: Nelly Van Aerschot, tel. 015/22 25 73. Samenkomst te 9 uur aan de kerk van Oosteeklo. Einde om 17 uur.

Zaterdag 27 juni: Natuurstudiedag in een heidegebied in Maria-ter-Heide bij Brasschaat. Gids: Joris Pinseel, tel. 03/667 57 97. Samenkomst te 9 uur aan de kerk van Maria-ter-Heide. Einde om 17 uur.

Zaterdag 11 juli: Plantenstudiedag in de polders van Ramskapelle. Gids: Hedy Lecomte, tel. 050/54 49 24. Km-hok C1 41 44 met polders, kanaaltjes en spoorweg. Samenkomst te 9 uur aan de kerk van Ramskapelle. Einde om 17 uur.

Zaterdag 8 augustus: Plantenstudiedag in een heidegebied in Genk. Gids: Luc Allemeersch, tel. 011/77 19 64. Km-hok D7 13 32. Samenkomst te 9 uur aan het station van Genk (langs de N75 Hasselt-Dilsen). Einde om 17 uur.

Zaterdag 22 augustus: Plantenstudiedag in het bos van St.-Hubert. Gids: Jean De Prez, tel. 09/251 27 26. Km-hok J6 47 41 met een beekje en een moeras in een gemengd bos. Samenkomst te 9 uur aan de kerk van St.-Hubert. Einde om 17 uur.

Zaterdag 5 september: Plantenstudiedag op het "Zuidelijk eiland" aan de Rupel te Ruisbroek. Gids: Koen Grolus, tel. 03/889 79 03. Km-hok C4 55 33 met de Rupel en het Rupelkanaal, broekbossen en opgespoten terreinen. Samenkomst te 9 uur aan de kerk van Ruisbroek. Einde om 17 uur.

Zaterdag 19 september: Plantenstudiedag langs de Amblève te Oneu (bij Comblain-au-Pont). Gids: André Van den Bergh, tel. 052/35 05 18. Km-hok G7 34 11 met oude steengroeven, rotsen, taluds, bronnen. Samenkomst te 9 uur aan de kerk van Oneu. Einde om 17 uur.

Zaterdag 3 oktober: Plantenstudiedag in Kemmel. Gids: Karel De Waele, tel. 09/386 45 60. Km-hok E1 42 24 met het dorp en de Warande. Samenkomst te 9 uur aan de kerk van Kemmel. Einde om 17 uur.

Zaterdag 17 oktober: Plantenstudiedag in het havengebied in Terdonk (rechteroever kanaal Gent-Terneuzen). Gids: Jean De Prez, tel. 09/251 27 26. Km-hok C3 43 24. Samenkomst te 9 uur aan het kerkje (kapelletje) van Terdonk (bij St.-Kruis-Winkel). Einde om 17 uur. Op het einde van de tocht wordt de excursiekalender voor 1999 opgesteld. Indien je er deze dag niet bij kan zijn: voorstellen voor excursies (data, afspraakpunt, liefst een kerk of een gemakkelijk te vinden station, nummer km-hok, tel. van de gids, voornaamste biotopen) op voorhand schriftelijk of telefonisch melden aan Karel De Waele, Kerselaarslaan 52, 9800 Deinze.

UIT HET VERSLAG VAN DE RAAD VAN BEHEER VAN 22 NOVEMBER 1997

- Jens Verwaerde wordt aangeworven voor het Steenuilproject.

- Wim Slabbaert wordt voor twee maanden aangeworven om erkenningsdossiers voor natuurreservaten op te maken.

- Het College van Burgemeester en Schepenen van de stad Turnhout verleent De Wielewaal voor de duur van 10 jaar een jaarlijkse tussenkomst van 1.000.000 F om het museum en het secretariaatsgebouw te renoveren. Afdeling Turnhout betaalt hiervoor een zware prijs. 800.000 F aankoop- en beheerssubsidies van de stad Turnhout worden volledig geschrapt.

Er komt 3.600.000 F Europees geld voor de renovatie van het museum in het kader van het Grenslandschap Taxandria. Er wordt begin 1998 een lening van 10.000.000 F aangegaan om de renovatie mogelijk te maken.

- Alle verzekeringen van De Wielewaal zijn opgezegd. Er worden nieuwe polissen met betere dekkingen gezocht. Makelaar Frank Wauters uit Roeselare behartigt onze belangen.

- Het Wielewaalhuis zal, in tegenstelling tot de voorbije jaren, geen sluitingsperiode kennen in de maand juli 1998. Het secretariaat zal van dinsdag tot zaterdag door minimum twee personeelsleden bemand zijn. De provinciale secretariaten zijn gesloten tijdens de maanden juli en augustus 1998.

UIT HET VERSLAG VAN DE RAAD VAN BEHEER VAN 13 DECEMBER 1997

- De jaarlijkse algemene vergadering heeft plaats op 15 februari 1998 te Halle. De procedure wordt besproken en de voorlopige agenda opgesteld.

- Het weidevogelproject van 1997 krijgt een vervolg vanaf 1 januari tot eind oktober 1998.

- Ook in 1997 kocht De Wielewaal weer 100 ha natuurgebied aan in Vlaanderen.

- Renovatie Wielewaalhuis: er werd gestart met voorbereiden van de werken.

- Oriolus verschijnt voortaan op vaste data: 15 februari, 1 juni, 1 oktober en 1 december.

Luc Meul

GEZOCHT

Dynamische natuurliefhebbers die in een groep van 4 à 6 personen gedurende een 10-tal dagen het prachtige Corsica wensen door te trekken. Dagtochten ongeveer 15 km. periode: begin juli. Interesse? Gelieve afdeling Zoniën te contacteren op het nummer 02/767 02 70.

NATUURFIETSZOEKTOCHT TE KRUIBEKE

Wielewaal Land van Waas-Zuid en Krui vzw organiseren i.s.m. de Heemkundige Kring Kruibeke een Natuurfietszoektocht van 26 april tot en met 30 september 1998. Het parcours in 8-vorm, dat eventueel in verschillende etappes kan gereden worden, loopt over een afstand van 40 km. Het wordt rustig peddelen langsheen auto-arme wegen, bolle akkers, de Scheldedijk, rootputten, de meanderende Barbierbeek, kortom de landschappelijk mooiste plekjes van de deelgemeenten Kruibeke, Bazel en Rupelmonde.

Het traject, inclusief wegenmap, wordt beschreven in een rijk geïllustreerde gids waarbij de aandacht van de fietser, via de zoektocht, gevestigd wordt op de merkwaardige natuurelementen, monumenten en landschappen die zijn pad kruisen. De gids bevat eveneens een uitgebreide beschrijving van de typisch ecologische kenmerken van onze gemeente, waardoor u beschikt over een prachtige brochure voor later.

De winnende deelnemers van de zoektocht worden beloond met een prachtige prijs.

Fietsgids + deelnemersformulier kost slechts 100 F (+verzendingskosten)

te verkrijgen bij: Nand Daniels
Houten Kruisstraat 29
9150 Kruibeke.
Tel 03/774 27 94

Dienst voor Toerisme Kasteel Wissekerke
Kon.Astridplein 17
9150 Bazel
Tel 03/740 04 00

Natuur en beleid

DECREET NATUURBEHOUD EINDELIJK VAN KRACHT

Op 10 januari verscheen in het Belgisch Staatsblad de tekst van het decreet op het natuurbehoud en het natuurlijk milieu van 21 oktober 1997. Een heuglijk feit, waarvoor we minister Kelchtermans hebben gefeliciteerd, maar niet zonder hem eraan herinneren dat de uitvoeringsbesluiten nu snel moeten volgen. Hierover zijn beloftes gedaan, maar we moeten vaststellen dat er al een achterstand is opgelopen. Het eerste minibusbesluit, met bepalingen over de afbakening van het VEN, het voorkeurecht, de natuurinrichtingsprojecten en het vegetatiewijzigingsbesluit-nieuwe-stijl, had er al kunnen en moeten zijn. Er zijn overigens nog andere uitvoeringsbesluiten die achterblijven, zoals het besluit over de beheersovereenkomsten. Zoals de zaken er nu voorstaan, lijkt het erop dat ook dit jaar nog geen officiële beheersovereenkomsten voor weidevogels zullen kunnen afgesloten worden. Ik denk dat we dit samen met de landbouwers kunnen betreuren.

TEKST EN UITLEG BIJ HET DECREET

Natuur- en Milieu-educatie De Wielewaal organiseert in het voorjaar een tiental bijkomende informatie-avonden over het decreet natuurbehoud (zie blz. 73 in deze Wielewaal). Voor wie meer wil weten is er een uitgebreide brochure gemaakt. Daarin wordt in een begrijpelijke taal ingegaan op de achtergronden en de betekenis van het nieuwe decreet en wordt een praktische samenvatting gegeven van de belangrijke artikels. Het tweede deel bevat de integrale tekst van het decreet en, handig per artikel gerangschikt, de officiële commentaren overgenomen uit de (aangepaste) memorie van toelichting en de besprekingen in het Vlaams parlement. 'Tekst en Uitleg bij het Decreet Natuurbehoud' is de eerste in een nieuwe reeks 'Groene Pepers' over natuurbehoud en natuurbeleid. Te bestellen en te bestellen in de winkel van het Wielewaalhuis.

DE MOEILIJKE EVALUATIE VAN HET MESTACTIEPLAN

De evaluatie van het mestactieplan belooft een moeilijke oefening te worden. Het mestdecreet heeft de overbemesting en de vervuiling van het grond- en oppervlaktewater niet kunnen stoppen. Integendeel, het spreidingsbeleid heeft ervoor gezorgd dat heel Vlaanderen een zwart-grijs gebied geworden is. Er zijn dus drastische maatregelen nodig en die zullen pijn doen. Om niet opnieuw te vervallen in vroegere fouten moet nu eerst en duidelijk het milieukader worden vastgelegd, t.z. de normen die moeten opgelegd worden om grond- en oppervlaktewater te beschermen zoals ook Europa dat wil en om een milieukwaliteit te behouden die ook voor de natuur nog kansen laat. Daarna en daarnaast is er een flankerend sociaal en economisch beleid nodig voor de landbouw(ers) die het moeilijk hebben. Dit is de bevoegdheid en de verantwoordelijkheid van economie-minister Van Rompuy.

PARC NATUREL DES VOLCANS D'Auvergne

- Vakantie voor gezinnen en verenigingen in opgeknapt hoeve bij Vlaams natuurminnend gezin.
- Heuvels en bergen, bossen en weiden, meren en rivieren met hun specifieke flora en fauna. Unieke wandel- en fietswegen.
- Dichtbij water- en wintersport.
- Ruim cultureel aanbod.
- Documentatie is aanwezig.

Tel. 00/33/471 78 77 63

NULBEMESTING IN GROENGEBIEDEN

De drukte rond de evaluatie van het MAP zou ons nog doen vergeten dat het huidige mestdecreet minstens moet uitgevoerd worden. Vanaf 1 januari van dit jaar mag er niet meer gemest worden binnen de groengebieden van het gewestplan. Nulbemesting wil zeggen dat geen mest mag opgebracht worden, ook geen kunstmest. Wel is begrazing toegestaan van twee zgn. grootvee-eenheden per ha gedurende het hele jaar (d.w.z. dat er op een bepaald moment meer dieren in de wei kunnen staan, controle is daardoor zo goed als onmogelijk). Volgens het decreet kunnen landbouwers, ook de niet-gezinsbedrijven, tijdelijk nog ontheffing krijgen van dit mestverbod op cultuurgroonden die in intensief gebruik zijn en bij het bedrijf horen. Maar hiervoor is eerst een uitvoeringsbesluit nodig met de nieuwe Biologische Waarderingskaarten waaruit kan afgeleid worden welke percelen hier precies onder begrepen zijn.

Conservatordag in Lede op 16 mei 1998

De Conservatordag is dit jaar te gast bij Wielewaal-afdeling Denderland en gaat door op zaterdag 16 mei. Het is de bedoeling vooral de conservators zelf aan het woord te laten. Na een inleiding over de beleidsactualiteit, het nieuwe vormingsaanbod van de NME en de mogelijkheden voor studie en onderzoek in reservaten, worden 3 werkgroepjes gevormd om met eigen ervaringen en vragen over de onderwerpen door te bomen. Op deze Conservatordag willen we het startschot geven voor een meer permanente conservatorwerking en ondersteuning.

THEMA: CONSERVATORS AAN HET WOORD

Ochtendprogramma

- 09.00 u. Onthaal met koffie
- 09.30 u. Verwelkoming door de dagvoorzitter
- 09.40 u. Jos Gysels (Beleidsmedewerker De Wielewaal): Nieuwe regels voor natuur
- 10.00 u. Koen Grolus (Medewerker De Wielewaal): De conservator als administrator
- 10.20 u. Joris Bracquené (Directeur Natuur- en Milieu-educatie De Wielewaal): Vormingsaanbod voor conservators en beheersmedewerkers
- 10.40 u. Hans Van Dyck (Vlinderstichting): Middelen en mogelijkheden voor natuurstudie in reservaten
- 11.00 u. Koffiepauze
- 11.20 u. Workshops:
 - 1. Regels en reglementen
 - 2. Vorming en educatie
 - 3. Studie en onderzoek
- 12.00 u. Conclusies en voorstellen uit de workshops
- 12.30 u. Broodjesmaaltijd met soep en vlaai als toemaatje

Middagprogramma

- 14.00 u. Wandeling in het Wielewaalreservaat van Honegem onder leiding van plaatselijke gidsen
- 17.00 u. Einde

De conservatordag gaat door in de lagere school Sint Maarten, Bellaertstraat 11 in 9340 Lede. Er is parking voorzien op de speelplaats. De trein van 8.45 u. uit Gent-Sint-Pieters komt in Lede aan op 9.10 u.; de trein vanuit Brussel-Noord om 7.40 u., overstappen in Denderleeuw om 8.13 u. en aankomst in Lede om 8.32 u. Wie een lift wenst vanaf het station van Lede, moet zijn naam doorgeven aan het Wielewaalsecretariaat (014/41 22 52).

Inschrijven vóór 2 mei door storten van 250 F op rekening 001-2063861-68 van Wielewaal Denderland, Parklaan 18, 9300 Aalst, onder vermelding "Conservatordag".

Goed om te weten

STICHTING LEEFMILIEU ZOEKT JONGEREN(GROEPEN) DIE DE NATUUR EEN HANDJE TOESTEKEN!

Willen wij onze natuur - met zijn rijkdom aan planten, dieren en levensgemeenschappen - voor de toekomst veilig bewaren en waar mogelijk nog uitbreiden, dan zijn er vele (jonge) vrijwilligers nodig voor het onderhoud, het herstel en het beheer van onze natuurterreinen en landschapselementen.

Natuurbeheer en landschapszorg vergen immers vele helpende handen voor het maaien, hooien, plaggen, kappen, knotten, aanplanten,... Jongeren kunnen hierbij prachtig werk verrichten. Hun belangeloze inzet geeft de natuur een extra duwtje in de rug. Zelfs ervaren zij dit werk als een prettige en gezonde buiten-activiteit, waarbij ze nog wat bijleren over de natuur en bovendien een aantal sociale en technische vaardigheden opsteken.

Jongerengroepen in de leeftijdsklasse van 12 tot 15 jaar, zoals jeugdverenigingen, jeugdclubs, jeugdraden, schoolklassen, natuurverenigingen, socio-culturele organisaties,... die in de loop van 1998 een concreet project inzake natuurbeheer of landschapszorg willen realiseren, kunnen tot 1 maart 1998 een dossier indienen bij de Stichting Leefmilieu vzw/Kredietbank, Kipdorp 11, 2000 Antwerpen. Zij maken kans financieel gesteund te worden met een maximum bedrag van 30.000 F.

In het kader van haar 'Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg' - in 1998 aan haar 27e editie toe - stelt de Stichting Leefmilieu een totaalbedrag van 1,2 miljoen F ter beschikking ter financiering van een 60 à 80 'groene' jongerenprojecten.

Een officieel deelnameformulier en het reglement van de 'Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg 1998' kunnen worden aangevraagd bij de Stichting Leefmilieu vzw/Kredietbank, Kipdorp 11, 2000 Antwerpen, tel. 03/231 64 48, fax 03/232 63 98. E-mail: leefmilieu@club.innet.be.

POELENCONGRES

Onder auspiciën van een Life project van de Europese Unie hebben Engeland, Nederland, België en Denemarken een vierjarig samenwerkingsproject, waarin een plan voor de aanleg en de bescherming van poelen ontwikkeld

wordt. Als voorbereiding op de afsluiting in 1999 wordt van 30 augustus t/m 2 september 1998 in Maastricht een internationaal congres gehouden met de titel: "Ponds and Pond Landscapes of Europe - appreciation, conservation, management".

Er zijn vier hoofdthema's:

1. Poelenbeheer en -bescherming: verschillen en overeenkomsten in planning, wetgeving en beleid binnen Europa.
2. Poelen in het landschap: ontstaansgeschiedenis, theoretische en praktische benaderingen.
3. Evaluatie van poelen en poelennetwerken: een landschapsecologische benadering.
4. Nieuwe perspectieven voor poelen: landbouw, natuurbescherming, recreatie.

Hoewel het accent op de biotisch milieu zal liggen (amfibieën, vissen, macrofauna, planten), is het congres nadrukkelijk ook bedoeld voor andere disciplines die met poelen hebben te maken (landinrichting, landbouw, landschap, educatie, recreatie). Het programma bestaat uit lezingen, posters, discussies en excursies. Er is plaats voor maximaal 150 personen. De kosten bedragen ongeveer 300 gulden p.p. (inclusief registratie en vol-pension). Het is ook mogelijk om een deel van het congres bij te wonen. Verdere informatie en aanmeldingsformulieren zijn verkrijgbaar bij het DLO-Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Postbus 23, 6700 AA Wageningen, Nederland, t.a.v. A.H.P. Stumpel (tel. 026-3546880, fax 026/4422175) of T. van der Sluis (tel. 0317-477919, fax 0317-424988).

ROODWANGSCHILDPADDEN

Deze dieren worden met duizenden ingevoerd. De meeste sterven een ellendige dood. Ze worden gebruikt als speelgoed, of wanneer de eigenaars ze beu zijn worden ze vrij gelaten in de natuur. Daar worden het geduchte vijanden van vissen en amfibieën.

Graag zeer dringend je waarnemingen; vermeld plaats, datum, aantal en zo mogelijk wat bijkomende inlichtingen.

In Wielewaal mei komt een uitgebreid verslag.

Haal geen rode wangen, je gegevens over roodwangen.

Stuur je gegevens naar Bart Hellemans, Otterdreef 7, 2980 Halle - Zoersel

SCHALKSE RUITERS

Terwijl je deze Wielewaal met goedkeurend gebrom leest, trekken kikkers en padden reeds volop naar hun voortplantingsplaatsen. Het verslag van de amfibieëntrek van 1997 verschijnt in het meinumner van Wielewaal.

SOS ADDER: GEEN SSSSSSISSER!

Reeds tientallen natuurvrienden en werkgroepen steunden de actie van Hyla om de bedreigde woongebieden van de Adder in Vlaanderen te behouden. Alle schenkers krijgen via Hyla een bedanking van *Vipera berus*.

Maar Hyla herhaalt zijn dringende oproep: geef wat je kan om de Adder te redden.

SOS Adder: je geld of hun leven!

000-0319785-73 van De Wielewaal; vermelden SOS Adder, reservatenfonds nummer 28.

DERDE HERPETOLOGISCHE STUDIEDAG IN MALLE OP 26 SEPTEMBER

De vorige studiedagen kenden een zeer ruime belangstelling. Dit initiatief van Hyla wordt ingericht in samenwerking met het Instituut voor Natuurbehoud, het Regionaal Landschap Herk en Mombeek, Likona en nu ook met Ankona. Noteer 26 september alvast in je agenda. Uitgebreide informatie in volgende Wielewalen.

TE KOOP

Wegens dubbel gebruik. Telescoop Kowa TS-1 met 20 x breedhoeklenzen. Kop nr. 200 Manfretto (snelpoepeling). Alles in goede staat. Prijs: 12.000 F. Tel. 03/666 55 74.

BOEKBESPREKINGEN

SCHMITT Rita, *The Names of All Birds - Die Namen aller Vogelarten - Le nom de tous les oiseaux*, North-heim, Verlag Natur-Studienreisen GmbH, 1996.

Dit naslagwerk beoogt de wetenschappelijke, Engelse, Duitse en Franse naam van alle tot op heden bekende soorten te vermelden. Het klassemment per orde en familie neemt ± 148 bladzijden in beslag, elk taalregister neemt 4,5 bladzijden in beslag. In totaal werden 9.700 soorten opgenomen.

De auteur, natuurgids en ornitholoog, heeft zowat de gehele wereld afgereisd en werd vaak geconfronteerd met de vraag "Hoe noemt die vogel in het....?" Dit is effectief een obstakel bij het raadplegen van vogelgidsen. En men onderhoudt nog steeds het gemakkelijkst een naam wanneer deze in de moedertaal geformuleerd wordt.

Rita Schmitt heeft zich aan dit titanenwerk gezet omdat her en der commissies werken aan officiële lijsten. Maar ieder blijft in zijn taaldomein en deze lijsten zijn nog ver van wal.

Met veel belangstelling keek ik uit naar dit werk dat ik in Parijs bestelde bij René Thomas (voor Wielewalers een must). Het leek veelbelovend.

Wat mij het eerste opviel was het ontbreken van elke "checklist". Geen spoor van een bibliografie of lijst van geraadpleegde werken. Waren de namen uit de lucht gegrepen? Bij gebrek aan checklist hebben we de lijsten summier "gecheckt". Nemen we lukraak de Bengaalse gier, in het Frans treffen we als vertaling Vautour chagoun en Vautour du Bengale aan. R. Schmitt maakt er Vautour à dos blanc van. Over de naamgeving kan steeds gediscussieerd worden maar dan weten we wel graag op welke basis deze naam werd toegerekend. Is het de vrijheid van de auteur geweest? De Bengaalse gier wordt meer en meer als een ontsnapte vogel beschouwd en staat, om deze reden, ook niet besproken in Jonsson en Peterson.

In het alfabetisch register is het maar een kleine sprong van Gyps naar Grus.

Over *Grus antigone*, de Saruskraanvogel, vermeldt Ferguson-Lees dat deze soort "regelmatig ontsnapt". Bruun's Vogelgids en onze twee hogervermelde klassiekers reppen er met geen woord over. Laten we even de Franse vertaling opzoeken: Michel Cuisin geeft in zijn "Inventaire systématique des oiseaux du monde", opgenomen in Perrins C.M., *L'Encyclopédie mondiale des oiseaux*, Paris, Bordas, 1991, als vertaling Grue Antigone, net als Pierre Le Maréchal die ik hierover eerder had gecontacteerd. In het naslagwerk van Rita Schmitt wordt de Saruskraanvogel een Grue tropicale.

Van de tropen naar de koude wateren van de Noordatlantische oceaan. De *Pinguinus impennis*, Reuzenalk, prijkt in onze Peterson op plaat 61 maar "het laatste bekende paar werd in 1844 op IJsland gedood" (Peterson). Onze Grand pingouin - deze keer valt er niet te redetwisten over de naam - werd samen met andere uitgestorven soorten zonder vermelding in de lijsten opgenomen. Zitten er dan alleen maar onnauwkeurigheden in de Franse namen? Wie mij verdenkt van haarklieverij leze maar de bespreking van E. Bauernfeind, verschenen in *Egretta*, 40 (1) 1997, pp. 62-63. Hier struikelt de auteur niet alleen over "details" maar "Die deutschen Namen der Familien (und deren Abgrenzung) sind in vielen Fällen nicht nachvollziehbar (...)" (o.c. p. 62)

Rita Schmitt vraagt in haar voorwoord opmerkingen, fouten, verbeteringen en naamveranderingen te melden. Hopelijk wordt deze lijst grondig herzien vooraleer een versie op diskette verkrijgbaar is of - zoals reeds beloofd was voor eind 1996/begin 1997 - deze lijsten op Internet kunnen geraadpleegd worden.

Geef mij intussen maar het werk van R.L. Boehme en V.E. Flint, *Dictionary of Animal Names in Five Languages [Latin, Russian, English, German, French]*, Birds, Moscou, Russo/Rusky Yazyk, 1994. Dit werk dat oorspronkelijk in het Russisch verscheen en nu ook verkrijgbaar is - mits wat snuffelwerk - bij de Franse uitgeverij Masson, bevat 11.060 namen. Het respecteert ordes en fami-

lies en is gebaseerd op checklists van o.a. A.I. Ivanoov, N.N. Kartashev, L.S. Stepanjan, J.F. Clements, P. Devillers, R.D. Etchecopar en F. Hùe, E.S. Gruson, B. Grzimek, R. Howard en A. Moore, H.I. Jörgensen, M. Walters en H.E. Wolters*.

Dit werk, gedrukt op vergeeld papier, geeft ook meerdere vertalingen en verouderde benamingen, wat steeds een verrijking betekent.

Met veel dank aan juffrouw Nermina Mujan voor de toelichtingen bij de Russische passages in dit basiswerk.

* IVANOVOV A.I., *Vogelcatalogus*, 1976
KARTASCHEV N.N., *Overzicht van de vogels*, 1974

STEPANJAN L.S., *Overzicht en verspreiding van vogels in de Sovjet-Unie*, 1975

DEVILLERS P., *Projet de nomenclature française des oiseaux du monde*, 1976

ETCHECOPAR R.D. et F. HUE, *Les oiseaux de Chine, Mongolie et de Corée*, 1978, 1983

GRUSON E.S., *Checklist of the Birds of the World*, 1976

GRZIMEK B., *Grzimeks Tierleben*, Bd. VII-IX, Vögel, 1968-1970

HOWARD R. and A. MOORE, *A complete Checklist of the Birds of the World*, 1980

HUE F. et R.D. ETCHECOPAR, *Les oiseaux du Proche et du Moyen-Orient*, 1970

JORGENSEN H.I., *Nomina Avium Europaeorum*, 1958

WALTERS M., *The complete Birds of the World*, 1980

WOLTERS H.E., *Die Vogelarten der Erde*, 1975

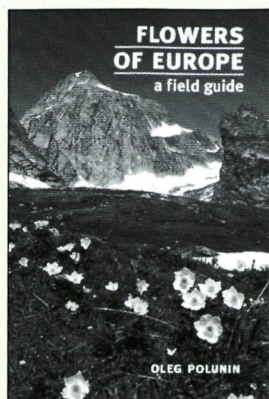
Walter Belis

TE KOOP

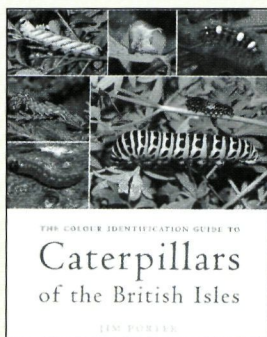
Kowa TS-1 met 2 oculairs: 22 x breedhoek en 40x. In perfecte staat. Eventueel ook statief. Tel. 051/24 82 16. Dirk Decoene.

TE KOOP

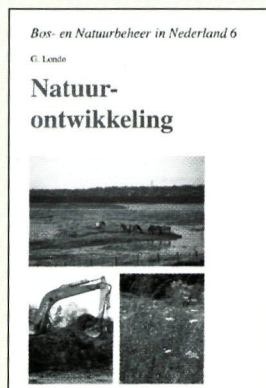
Zeiss Verrekijker 20 x 60S met beeldstabilisator. Perfecte staat. Prijs overeen te komen. Tel. 011/81 29 19.

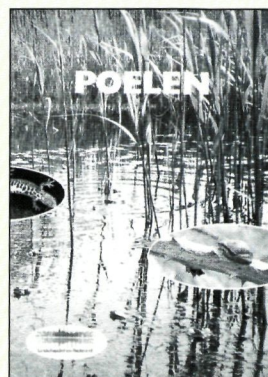
2.450 F

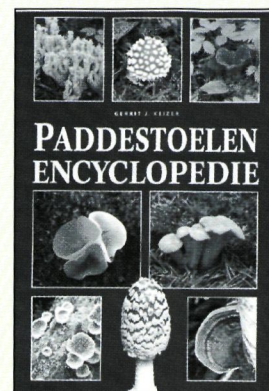
2.795 F

2.495 F

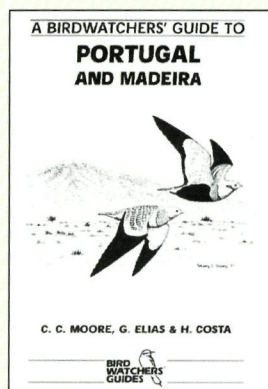
395 F

299 F

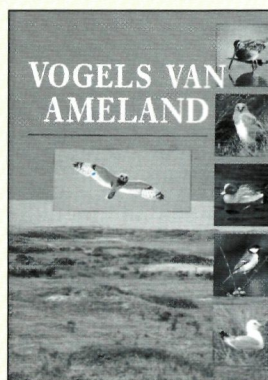
399 F

795 F

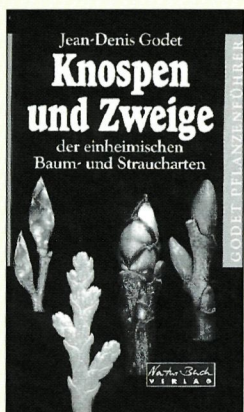
1.350 F

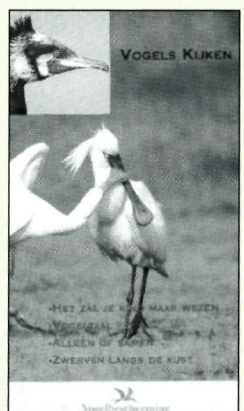
1.250 F

1.195 F

695 F

1.050 F

NIEUWS UIT DE BOEKHANDEL

- ALLVID017; 1997; *Video Vogels kijken: Het zal je kind maar wezen / Vogeltaal / Alleen of samen / Zwerven langs de kust*; Vogelbescherming; ca. 60 min.; 1050 F
- PLAEUR0166; Polunin O.; 1997; *A field guide to the flowers of Greece and the Balkans*; O.U.P.; 650 blz.; 1095 F
- PLAEUR0167; Polunin O.; 1997; *A field guide to the flowers of Europe*; O.U.P.; 662 blz.; 2450 F
- REPEUR0034; Bischoff W.; 1998; *Handbuch der Reptilien und Amphibien Europas: Band 6: Reptilien der Kanaren: Die Reptilien der Kanarischen Inseln, der Selvagens-Inseln und des Madeira Archipels*; AULA-VERLAG; 450 blz.; 4495 F
- VAREUR0113; Aichele D.; *De Grote Thieme Dieren- en Plantengids*; Thieme; 816 blz.; 399 F (Uitzonderlijke prijs - Zolang de voorraad strekt!!)
- VOGEUR0379; Moore C.C., Elias G.; Costa H.; 1997; *A birdwatchers' guide to Portugal and Madeira*; Prion Ltd.; 144 blz.; 795 F
- ONGEUR0159; Porter J.; 1997; *The colour identification guide to caterpillars of the British Isles*; Viking; 275 blz.; 2795 F
- VOGEUR0380; Haller H.; 1996; *Der Steinadler in Graubünden (Zentrum der Alpen)*; Schweizerischer Nationalpark; 168 blz.; 895 F
- OPNIEUW BESCHIKBAAR: ALLVID018; 1996; *Video Grutto's tussen 't gras*; Vogelbescherming; 650 F
- VOGEUR0381; Shawyer C.; 1998; *The Barn Owl*; Arlequin Press; 213 blz.; 1350 F
- PLAEUR0168; Keizer G.J.; 1997; *Paddestoelenencyclopedie*; Rebo; 288 blz.; 299 F
- PLAEUR0169; Strassmann R.A.; 1994; *Baumheilkunde - Begegnungen und Erfahrungen mit den Heilkräften der Bäume*; AT Verlag; 320 blz.; 1295 F
- VOGAME0053; Delorey A.; 1996; *A birder's guide to New Hampshire*; ABA; 222 blz.; 995 F
- VOGAME0054; Johnston D.W.; 1997; *A birder's guide to Virginia*; ABA; 280 blz.; 995 F
- VOGAME0055; Howell S.N.G.; 1996; *A checklist of the birds of Chile*; ABA; 32 blz.; 295 F
- ONGEUR0160; Jödicke R.; 1997; *Die Binsenjungfern und Winterlibellen Europas - Die Libellen Europas Band 3*; Westarp Wissenschaften; 280 blz.; 1095 F
- VAREUR0117; Hanekamp G.; 1997; *Poelen*; Landschapsbeheer Nederland; 72 blz.; 395 F
- VAREUR0118; Wye K.R.; 1997; *Schelpenencyclopedie*; Zuidboek Producties; 288 blz.; 998 F
- VOGEUR0382; Versluys M.; 1997; *Vogels van Ameland*; Friese Pers; 452 blz.; 1250 F
- VAREUR0119; Visser G.; 1994; *De Bosplaat - Terschelling's scheppen Europees natuureservaat*; Van Gorcum; 144 blz.; 895 F
- PLAEUR0170; Godet J.-D.; 1995; *Knospen und Zweige der einheimischen Baum- und Straucharten*; Naturbuch Verlag; 431 blz.; 695 F
- PLAEUR0171; Vaucher H. & Godet J.-D.; 1997; *Baumrinden - Aussehen, Struktur, Funktion, Eigenschaften*; Naturbuch Verlag; 256 blz.; 570 F
- ONGEUR0161; Wachmann E.; 1997; *Netzflügler, Schlamm- und Kamelhalsfliegen - Beobachtung, Lebensweise*; Naturbuch Verlag; 160 blz.; 795 F
- ONGEUR0162; Müller A. e.a.; 1997; *Bienen - Mitteleuropäische Gattungen, Lebensweise, Beobachtung*; Naturbuch Verlag; 384 blz.; 1195 F
- VAREUR0111; Londo G.; 1997; *Bos- en Natuurbeheer in Nederland 6: Natuurontwikkeling*; Backhuys Publ.; 658 blz.; 2495 F

Openingsuren Wielewaalwinkel: dinsdag tot zaterdag van 9 tot 12 uur en van 13 tot 17 uur.

Vierde natuurstudiedag

Ninove 21 maart 1998

Thema: Natuur en landbouw

Voormiddag

- 09.00 u. Koffie en ontvangst
- 09.30 u. Verwelkoming door de dagvoorzitter
Spreker: Wouter Mertens (Dagvoorzitter)
- 09.40 u. Natuur en/of landbouw?
Situering van het thema van de studiedag
Spreker: Ria De Dyn (Dagvoorzitter)
- 10.00 u. De natuur in kaart gebracht
Een evaluatie aan de hand van de geactualiseerde Biologische Waarderingskaart
Spreker: Désiré Paelinckx (Instituut voor Natuurbehoud)
- 10.30 u. Oude en nieuwe veldbloemen
Floristiek van het moderne landbouwlandschap
Spreker: Marc Leten & Wouter Van Landuyt (Instituut Natuurbehoud)
- 11.00 u. Koffiepauze
- 11.30 u. Graslanden: natuurkwaliteit of milieukwaliteit?
Natuurwaarde van graslanden in relatie tot bemesting
Spreker: Koen Martens (Instituut voor Natuurbehoud)
- 12.00 u. Akkers: de Patrijs als aandachtsoort
Een soortenbeschermingsplan in het kader van ruilverkaveling en landinrichting
Spreker: Eddy Dupae (Vlaamse Landmaatschappij)

Namiddag

- 14.00 u. Zwaluwen, Weidevogels en Steenuilen
Onderzoeksprojecten en natuurstudie binnen de vereniging
Spreker: Jens Verwaerde (Wetenschappelijk medewerker De Wielewaal)
- 14.30 u. Korte bijdragen
Sprekers: diverse sprekers
- 15.00 u. Uitreiking prijs Henri Franckx
Spreker: Luc Meul (Algemeen voorzitter De Wielewaal)
- 15.15 u. Koffiepauze
- 15.45 u. Van beheersovereenkomsten tot beheerslandbouw: de visie van de landbouw
Spreker: Guido Janssen (Boerenbond)
- 16.15 u. Eerst praten, dan handelen: de beleidswerking van De Wielewaal
Spreker: Jos Gysels (Beleidsmedewerker De Wielewaal)
- 16.45 u. Conclusies en afsluiting
Spreker: (Dag)voorzitter

De studiedag vindt plaats in het C.C. De Plomblom, Graanmarkt 12 in Ninove.
Verplichte inschrijving door overschrijving van 150 F op rekeningnummer 961-0872264-35 van De Wielewaal, Pamelstraat 119, 9400 Ninove met vermelding "Natuurstudiedag".
Wie een broodjesmaaltijd wenst, betaalt 400 F (incl. inschrijving).

De natuurstudiedag gaat door in samenwerking met de Stad Ninove.